

Anne Hirsch

Ulovlig sex

Ansatte i hjelpeapparatet sitt møte med prostitusjon

Masteroppgave i sosiologi

Veileder: Ulla Forseth

Juni 2019

Anne Hirrich

Ulovlig sex

Ansatte i hjelpeapparatet sitt møte med prostitusjon

Masteroppgave i sosiologi

Veileder: Ulla Forseth

Juni 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap

Institutt for sosiologi og statsvitenskap

"And my senses newly opened.
I awakened to the cry,
that the people have the power
to redeem the work of fools.
Upon the meek the graces shower,
It's decreed the people rule.
The people have the power"

Patti Smith, People have the power.

FORORD

Til slutt ble det en ferdig masteroppgave og en lang tur på reisen har tatt slutt. Selv om oppgaven til syvende og sist er produsert, satt sammen og skrevet av meg selv, har jeg kommet til den åpenbare erkjennelsen at det fruktbare ikke modnes av å dvele med arbeidet og tankene isolert. Spirende, men innelåste tanker har det blitt mange av i løpet av arbeids- og skriveprosessen, og enkelte har funnet veien ut av hodet, andre har forsvunnet i intet. Noe av den største lærdommen fra denne turen er at det finnes ikke uoverkommelig, men andre veier og stier, og samtidig som en aldri er alene på ferden. Selv om jeg har opplevd reisen ensomt til tider, men selskap er der og det må bare bli oppsøkt. Ettersom denne turen har strakt seg over lengre tid enn forutsett, med utallige humper, er det mer enn et håndfullt med personer jeg har møtt underveis, som har bistått på en eller annen måte.

En stor takk til de ansatte i hjelpeapparatet i Trondheim, for gode og lærerike samtaler. Takk for tiden dere har stilt med, og jeg håper dere kan finne oppgaven interessant.

Min veileder Ulla vil jeg takke for engasjert veiledning og inspirerende diskusjoner under hele arbeidsprosessen. Takk for oppmuntrende ord og spennende samtaler.

I forbindelse med ferdigstilling av oppgaven har en rekke mennesker bistått med lesing av utkast, sosiologisk innspill og språkvask. Takk til Ida-Marie og Tor Anders for at dere bisto tidlig i analysearbeidet. Takk til Lisbeth og Thomas som har lest flere metodeutkast og har kommet med nyttige innspill. Takk til Marius som har forbarmet seg over et teoriutkast og har gitt nyttig tilbakemelding på struktur og språk. En stor takk til Aurora som har gitt meg gode innspill mot slutten av skrivingen, både språklig, skrive teknisk og nyttige refleksjoner. Lesbarheten av oppgaven har økt gjennom gode språklige innspill, og pirk, av Heidi og Jonette, og Asgeir, takk for at dere tok dere tiden til lesing, kommentarer og innspill.

Takk til gjengen fra Sosiologisk Poliklinikk for alt fra god latter, basse, pågangsmot og faglige samtaler. Takk til Ola som i mang en stund har vært tilgjengelig uansett hva og når. Og en hilsen til Tarjei som har vært en god følgesvenn, spesielt de siste månedene i innspurten. Jeg vil også rette en takk til alle dere som ikke er eksplisitt nevnt, men som jeg har møtt underveis og dere som har fulgt meg på deler av reisen, og turen. Dere som har tålt min motstand, har gitt meg masse støtte i form av klemmer, støttende ord, haugervis av sjokolade og kake, et par øl eller to, gåturer rundt Dragvoll, gode personlige og faglige samtaler, og har rett og slett hatt troa på meg. Det varmer.

Jeg ser frem til flere gode samtaler, møter og turer på reisen.

SAMMENDRAG

I denne sosiologiske studien om prostitusjon har jeg intervjuet ansatte i et hjelpeapparat i Trondheim, for å undersøke hvilke erfaringer de har med prostitusjonsfenomenet. Utgangspunktet for studien var en observasjon jeg gjorde i 2016 av at det ikke fantes prostitusjonstiltak i Trondheim, og at store deler av prostitusjonsdebatten handler om hvordan samfunn skal regulere og håndtere prostitusjonsfenomenet. I denne studien har jeg foretatt en analyse på bakgrunn av tre forskningsspørsmål: 1) *Hvordan definerer og tolker de ansatte prostitusjon?* 2) *Hvilke opplevelser har de ansatte om temaet prostitusjon i møte med brukere?* 3) *Hvilke strategier bruker de ansatte for å italesette prostitusjon i møte med brukere?* Studien er inspirert av institusjonell etnografi, og vektlegger de ansatte som kunnskapsbærere av det sosiale fenomenet prostitusjon. Videre er studien forankret i et sosialkonstruktivistisk perspektiv, og jeg har forsøkt å dekonstruere prostitusjonsforståelsene for å oppnå en sosiologisk forståelse av prostitusjon. Studien gir innblikk i de ansattes erfaringer i møte med prostitusjon som vanskelig definerbart, et sensitivt og taust tema i samtale med brukere, og hvordan de ansatte gjennom ulike strategier bryter det tause. De mest sentrale funn i denne studien er en folkelig oppfatning av prostitusjon som er forstått som en kommersiell seksuell relasjon, samtidig som denne forståelsen blir brutt grunnet et udefinert vederlagsbegrep, som vi finner i den formelle prostitusjonsdefinisjonen. Jeg har identifisert at de norske prostitusjonslovene signaliserer et totalforbud for kjøp, salg og bytte av seksuelle tjenester. Dette utfordrer hvordan vi kan skille en privat seksuell relasjon fra en prostitusjonshandling. Samtidig som prostitusjon kan sammenlignes med andre sosiale fenomener, argumenterer jeg i denne studien for at prostitusjonsforståelsene må bli forstått som i kontinuerlig endring over tid.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to study prostitution understood as a social institution which derives from peoples understanding, experience and through action. In this thesis I explore how employees in formal social institutions understand prostitution and their experience with that topic in conversation with those who use the social institutions. I have mainly examined the understanding of prostitution from a social worker perspective. This study shows that prostitution can be difficult to distinguish compared to an everyday life sexual relation due to the formal definition of prostitution, and which can be understood in a wider perspective. This is especially due to the Norwegian word "vederlag" which can indicate different types of exchange values as in money, things, products, services and so on. This derives uncertainty when a sexual action can be understood as a prostitution act. I argue in this paper that prostitution is therefore understood in a simplified way as a commodified transaction between two parts in exchange of a sexual action in any way. I have tried to discuss this in terms of a social constructivism perspective, and in terms of a Foucauldian perspective and that way addressing a critical point of view on existing understandings of prostitution.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	I
SAMMENDRAG.....	III
ABSTRACT.....	III
TABELLISTE.....	VI
INNLEDNING: PROSTITUSJON I ENDRING	1
Prostitusjonstiltak i Trondheim	2
Prostitusjon: sosiologisk interessant	3
Rettslig håndtering av prostitusjon i Norge og Norden.....	3
Begrepsbruk i oppgaven.....	4
Oppgavens oppbygning.....	5
TEORETISK FORANKRING.....	7
Sosialkonstruktivistisk forståelse av prostitusjon	7
Dorothy Smith og institusjonell etnografi.....	10
Foucault: Seksualitet og det disiplinerte samfunn	13
Prostitusjonsfenomenet fra ulike perspektiver	15
Ontologiske og epistemologiske forbindelser.....	17
KUNNSKAPSBIDRAG PÅ PROSTITUSJONSFELTET	19
Prostitusjon i Norge	19
Prostitusjon i Norden	22
Hjelpeapparatets rolle	23
Prostitusjonstiltak i Norge.....	25
FORSKNINGSPROSESSEN	29
Tema og utvalg.....	29
Presentasjon av datautvalg	29
Forberedelser og rekruttering	30
Fase 1: Tilgjengelig utvalg	31
Fase 2: Uformelle samtaler.....	31
Fase 3: Infoskriv, samtykke og intervjuguide.....	32
Fase 4: Rekruttering i Trondheim	34
Fase 5: Rekruttering i andre norske byer.....	35
Datagenerering	35
Dybdeintervju ansikt til ansikt	35
Intervju over telefon.....	36
Intervju på e-post	37
Databearbeiding	38
Analyseprosessen.....	38
Empirinær koding: fra transkripsjon til sitatutdrag	38
Presentasjon av funn	40
Forskningens kvalitet	41
Pålitelighet og forskerrollen	41
Gyldighet.....	42
Konseptuell generalisering	43
Etiske refleksjoner.....	43

ANALYSEKAPITTEL	45
Dekonstruksjon av prostitusjonslovene i Norge	45
Del en: Tolkningen av prostitusjon	48
Prostitusjon: består av kjøper, selger og vederlag	48
Å tolke vederlag	49
Stor og åpen definisjon	50
Oppsummering	51
Del to: Erfaringer om å prate om prostitusjon	51
Samtaler om seksualitet som privat og personlig	51
Seksualitetens gode og dårlige sider	53
Sensitive tema i endring	54
Oppsummering	55
Del tre: Strategier for å prate om prostitusjon	55
Bruker ikke prostitusjonsbegrepet	55
De implisitte samtaler	56
Prate om prostitusjon på en annen måte	58
Oppsummering	60

DISKUSJON: ULOVLIG SEX	62
Et brudd mellom omtale og lovverk?	62
Disiplinering og kunnskap	63
Mer enn en kommersiell virksomhet	65
Kompetansekrevende taushet	67
Prostitusjonsdiskurser i endring?	69

AVSLUTNING	72
------------------	----

LITTERATURLISTE.....	74
----------------------	----

VEDLEGG	78
Vedlegg A: Oversikt over datautvalg, prostitusjonstiltak i andre norske byer.	78
Vedlegg B: Informasjonsskriv og samtykkeskjema	79
Vedlegg C: Intervjuguide, Eksisterende ordninger og tjenester i Trondheim	80
Vedlegg D: Intervjuguide, Tidligere ordninger og tjenester i Trondheim	82
Vedlegg E: Intervjuguide, Ordninger og sosiale tjenester i andre norske byer	84
Vedlegg F: Godkjenning av NSD.....	85

TABELLISTE

TABELL 1: OVERSIKT OVER DATAUTVALG, ORGANISASJONER I TRONDHEIM.	30
TABELL 2: OVERSIKT OVER DYBDEINTERVJUENE ANSIKT-TIL-ANSIKT I TRONDHEIM.....	36
TABELL 3: OVERSIKT OVER TELEFONINTERVJU.....	37
TABELL 4: OVERSIKT OVER INTERVJUENE PÅ E-POST.....	37
TABELL 5: EKSEMPLER PÅ EMPIRINÆRE KODER.....	39
TABELL 6: KODEGRUPPENE ETTER FØRSTEGANGS GRUPPERING.....	39
TABELL 7: KODEGRUPPENE ETTER ANDREGANGS GRUPPERING.....	40
TABELL 8: BEGREPENE PROSTITUSJON OG SEKSUELLE TJENESTER I NORSK LOV.	45
TABELL 9: DEKONSTRUKSJON AV PROSTITUSJONSLOVENE.....	47

INNLEDNING: PROSTITUSJON I ENDRING

Forståelsen og forekomsten av prostitusjon, er i likhet med andre sosiale fenomener i kontinuerlig endring. Fremveksten av internett har for eksempel bidratt til nye former for prostitusjonsarenaer gjennom internettannonsering og lukkede chatrom, samt nye prostitusjonsformer ved for eksempel bruk av web-cam (Kultorp, 2010; Fagotto 2016). Siden begynnelsen av 1990-tallet har økt migrasjon i Europa spilt en tydelig rolle i den geografiske og synlige spredningen av prostitusjonsfenomenet, samt en økende oppmerksomhet om menneskehandel (Tveit og Skilbrei 2008). Ved å identifisere endringsprosesser ved et sosialt fenomen kan en si noe om hvilke politiske konsensuser som er gjeldende, hvilke sosiale bevegelser som dominerer, eller hva som anses som sosiale problemer i et samfunn (Skilbrei 2012; Yttergren & Westerstrand 2016). Prostitusjon er et sosialt fenomen som forbindes med utnyttelse og undertrykkelse av personer, noe som skaper klasseforskjeller, kjønnsulikhet og sosial ulikhet. Det er et problem som forsøkes å bekjempes og løses. Prostitusjonsdebatten i Norge, og i Norden, har de siste 15 – 20 årene hovedsakelig handlet om kriminaliseringen av *kjøp* og *salg* av seksuelle tjenester (Skilbrei 2012). Men det er uenighet mellom og innad i landene, og over tid, om *hva* som er problemet med prostitusjon. Det varierer hvilken betydning for eksempel kjønn eller kjønnsulikhet, etnisitet og statsborgerskap, migrasjon og klasseforskjeller har i prostitusjonsdebatten. De ulike problemforståelsene skaper forskjeller i hvordan prostitusjon blir forstått, regulert og håndtert i et land. I 2009 ble sexkjøpsloven innført i Norge slik at *kjøp* av seksuelle tjenester skal bli straffet, men ikke *salg* av seksuelle tjenester.

Fra ulike hold ble sexkjøpsloven heftig diskutert før innføringen (Jahnsen 2008; Skilbrei 2012), men den har også blitt kritisert og evaluert, etter innføringen (Gellein 2010; Konstad 2014; Brunovskis & Skilbrei 2014). Blant bekymringene handler det om at prostitusjonen kan tvinges ytterligere i det skjulte, og dermed gjøre den mindre tilgjengelig for hjelpetiltak og lignende ordninger (Tveit & Skilbrei 2008; Brunovskis 2013). Deler av hjelpeapparatet fryktet blant annet at prostituerte, som ønsker seg ut av prostitusjonen, ikke skulle få tilstrekkelig med hjelp (Andersen 2009). Dette har blant annet vekket min interesse for prostitusjonstiltak i Norge, som jeg utdyper i neste delkapittel, hvor jeg presenterer oppgavens tema og vinkling.

Prostitusjonstiltak i Trondheim

Da jeg begynte arbeidet med masteroppgaven i 2016 fantes det ingen prostitusjonstiltak i Trondheim. I en handlingsplan mot Menneskehandel og prostitusjon fra Trondheim kommune (2013), kommer det imidlertid frem forslag til ulike tiltak og ordninger for å forebygge menneskehandel, samt et tidligere fokus på såkalte narkomane prostituerte (se Rabås 2006). Jeg oppdaget imidlertid et avsluttet prosjekt, som var knyttet til prostitusjonsproblematikken blant ungdommer (Grytbakk & Borgerstrand 2004). I tillegg forelå det en undersøkelse med fokus på gutteprostitusjon i Trondheim (Trondheim kommune 2015). I Trondheim og i flere andre norske byer¹, har politiet egne innsatsenheter til forebygging av prostitusjon i byen og i gatebildet. Politiets innsatsenhet i Trondheim har de siste årene rettet oppmerksomheten mer mot menneskehandel (Hofstad 2017). Prostitusjon i Trondheim varierer, og det foregår mye i lukkede rom slik at det er vanskelig å gi noen klare tall på hvor mange som prostituerer seg (Trondheim kommune 2013).

Arbeidet med prostitusjon i Trondheim skiller seg fra andre store byer i Norge, hvor det finnes prostitusjonstiltak². Arbeidet ved de eksisterende prostitusjonstiltakene varierer i henhold til statlig ressursfordeling, men også hvordan kommuner styrer organiseringen av dette arbeidet. Videre varierer prostitusjonens omfang og synlighet i de ulike norske byene. I Oslo, Bergen og Stavanger har det vært mer vanlig med synlig prostitusjon i gatebildet enn i Trondheim (Tveit & Skilbrei 2008; Trondheim kommune 2013). På bakgrunn av det manglende tilbudet har jeg i utgangspunktet vært interessert i: Hvordan håndteres og reguleres prostitusjon i Trondheim? Hvorfor finnes det ikke prostitusjonstiltak, og hva tenker personer som jobber på feltet om det?

I begynnelsen av arbeidsprosessen pratet jeg med flere personer som har arbeidet med prostitusjonssaker, og jeg fikk innblikk i deres opplevelser og erfaringer med prostitusjonsfeltet. På bakgrunn av disse samtalene og med en sosiologisk nysgjerrighet, valgte jeg oppgavens tema, som er *fenomenet prostitusjon i et sosialkonstruktivistisk perspektiv og hvordan vi kan forstå prostitusjon sosiologisk*. For å undersøke dette har jeg formulert tre forskningsspørsmål:

¹ EXIT-gruppen i Bergen, STOP-gruppen i Oslo

² PRO Kristiansund, Albertine Stavanger, Utekontakten Bergen, Nadheim Oslo og Prosentret i Oslo

- 1) *Hvordan definerer og tolker de ansatte prostitusjon?*
- 2) *Hvilke opplevelser har de ansatte om temaet prostitusjon i møte med brukere?*
- 3) *Hvilke strategier bruker de ansatte for å italesette prostitusjon i møte med brukere?*

Spørsmålene presenterer et analytisk skille i oppgaven for å nyansere datamaterialet og må derfor bli sett i sammenheng med hverandre. Det er hensiktsmessig å tydeliggjøre dette skille, ettersom prostitusjon kan bli forstått som et vanskelig definerbart virksomhetsområde, og et komplekst sammensatt sosialt fenomen.³

Prostitusjon: sosiologisk interessant

Prostitusjon er et komplekst og sammensatt sosialt fenomen, og kan sees i lys av individbaserte eller strukturelle forklaringer. Prostitusjon er definert som et sosialt problem, og sosiale problemer kan forklares og beskrives i sosiologien gjennom sosiale og kollektive prosesser som eksempelvis stigmatisering, avvik og stempelingsteorier. Videre er det et sosialt fenomen som involverer ulike sosiale aktørgrupper. Blant annet mennesker som selger seksuelle tjenester både på bakgrunn av tvang, utnyttelse og frivillighet, mennesker som oppsøker seksuelle tjenester av ulike årsaker, og mennesker som er familie og venner til dem som både selger og kjøper seksuelle tjenester. Prostitusjon er en sosial institusjon, som har eksistert over et lengre tidsrom, og er forankret i mange samfunn. Dette gir oss muligheten til å studere fenomenets endringsprosesser og -mekanismer. Dette er for eksempel endringer i nasjonale og internasjonale lovreguleringer, enkeltindividets omstendigheter og bakgrunn, hvordan det sosiale arbeidet er organisert i et land eller en kommune, og fremveksten av teknologi og internett. Det varierer fra samfunn til samfunn, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt, hvordan prostitusjon blir definert og håndtert, både sosialt og juridisk.

Rettslig håndtering av prostitusjon i Norge og Norden

For å avgrense omfanget i denne oppgaven har jeg hovedsakelig lagt vekt på prostitusjon i Norge og i Norden. Jeg anser dette som hensiktsmessig i henhold til at jeg i denne oppgaven tar utgangspunkt i et norsk organisert hjelpeapparat, og som er forankret i en nordisk velferdsstatsmodell (Esping-Andersen 1990). Land som for eksempel Tyskland, Nederland, Bulgaria eller land i Syd-Amerika eller Asia, har ulike

³ Se f.eks. Breimo 2015 som har studert rehabilitering som et vanskelig definerbart felt.

statlige organiseringer, både i henhold til politisk styring og sosioøkonomisk grunnlag blant befolkningen. Dermed varierer den rettslige og sosiale håndteringen av prostitusjon i disse landene fra de nordiske landene, og medfører forskjellig utfall. I det følgende avsnittet presenterer jeg kort den rettslige håndteringen av prostitusjon i de nordiske landene, slik at leseren får et innblikk i nordisk prostitusjonspolitik⁴.

I 1999 ble det forbudt å kjøpe seksuelle tjenester i Sverige. I 2006 innførte Finland et forbudt mot å kjøpe sex av personer som er ofre for menneskehandel, eller som jobber for en hallik. Norge innførte forbud mot kjøp av seksuelle tjenester i 2009, og noen måneder etter innførte Island et forbud mot sexkjøp. Danmark har ikke forbud mot kjøp eller salg av seksuelle tjenester, men siden 1902 har det ikke vært lov å tjene på andre personers sexsalg (Korsvik 2016). Hallikvirksomhet er ulovlig i alle de nordiske landene (Skilbrei & Holmström 2010). I Norge håndhevet Oslo politiet hallikparagrafen gjennom prosjektet Operasjon Husløs i 2007 (Brunovskis 2013: 22). Politiet oppsøker huseiere som leier ut leiligheter til kvinner i prostitusjon, og gir de mellom å få slutt på sexsalget eller avslutte leieforholdet. I neste del beskriver jeg kort bruken av enkelte begreper i oppgaven.

Begrepsbruk i oppgaven

I tråd med oppgavens fokus på begrepsbruk, anser jeg det som viktig å gjøre det tydelig at jeg er bevisst på den varierte begrepsbruken i oppgaven. I de ulike bidragene som jeg presenterer forholder jeg meg til de begrepene som forfatterne selv bruker om personer som selger seksuelle tjenester. Disse omtales ofte som brukere, klienter, kvinner eller de prostituerte. Begrepsvalget varierer alt ettersom hvilket perspektiv, og i hvilken tid forfatteren skriver ut ifra. Ved mine egne refleksjoner og spørsmålsformuleringer i oppgaven benytter jeg begrepet *bruker* for å omtale personene som er i kontakt med hjelpeapparatet. Personer som arbeider i et hjelpeapparat blir ofte omtalt som sosialarbeidere, men de kan favne ulike yrkesretninger, som for eksempel psykologer, miljøterapeuter, sosionomer eller barnevernspedagoger. I denne oppgaven omtaler jeg de hovedsakelig som *ansatte i et hjelpeapparat*. Utvalget i denne oppgaven omtaler jeg som *kunnskapsbærere*, de intervjuede eller som de ansatte. Jeg bruker betegnelsen *prostitusjonslover* som en

⁴ Oversikt hentet fra Skilbrei og Holmström 2010; Korsvik 2016; Aftenposten 2016

samlebetegnelse for ulike lover som omhandler prostitusjonshandlinger og seksuelle tjenester.

Oppgavens oppbygning

I neste kapittel presenterer jeg oppgavens teoretiske rammeverk hvor jeg tydeliggjør oppgavens ontologiske og epistemologiske forankring. Deretter presenterer jeg de mest sentrale kunnskapsbidragene på prostitusjonsfeltet i Norge og Norden. I kapitlet deretter presenterer jeg forskningsprosessen fra start til slutt, og begrunner de metodiske valgene som jeg har tatt. Deretter følger et tredelt analysekapittel hvor jeg presenterer funn knyttet til de tre forskningsspørsmålene. Til slutt drøfter jeg de mest sentrale funnene fra analysen i lys av oppgavens teoretiske forankring og tidligere forskning.

TEORETISK FORANKRING

Prostitusjon kan analyseres og ses i lys av ulike perspektiver, og jeg har valgt et teoretisk bakteppe basert på Smiths institusjonelle etnografi (1987; 2005), Berger og Luckmanns (1967) kunnskapssosiologi, samt Foucaults (1998) tanker om disiplinering og regulering av individet. Samlet utgjør dette en sosialkonstruktivistisk tilnærming, som jeg mener danner en fruktbar innfallsvinkel til prostitusjonsfenomenet. I det teoretiske bakteppet bakes oppgavens ontologiske og epistemologiske forankring inn i avsnittene som tar for seg de ulike perspektivene. Først vil jeg redegjøre for en sosialkonstruktivistisk forståelse av prostitusjon, før jeg adresserer Smith og institusjonell etnografi. Deretter behandler jeg Michel Foucaults perspektiv på seksualitet og det disiplinerte samfunn, før jeg adresserer ulike perspektiver som ser prostitusjon i et annet lys. Denne gjennomgangen tydeliggjør at prostitusjon kan forstås og analyseres forskjellig. Avslutningsvis i kapitlet oppsummerer jeg oppgavens ontologiske og epistemologiske forankring.

Sosialkonstruktivistisk forståelse av prostitusjon

Sosialkonstruktivismen er et teoretisk perspektiv og en samlebetegnelse for forskjellige anskuelserstrategier innenfor humaniora og samfunnsvitenskapen (Järvinen & Bertilsson 1998: 11). Samfunnsmessige forhold oppfattes som menneskeskapt og varierer fra samfunn til samfunn og over tid. Det sosialkonstruktivistiske perspektivet bygger i utgangspunktet på interaksjonistiske teorier, fenomenologien og etnometodologien. Blikket er rettet mot hvordan mennesker i interaksjon med hverandre konstruerer meninger, posisjoner og regler (Sohlberg & Sohlberg 2013: 274). Det er gjennom interaksjon med hverandre at individer konstruerer forståelse for samfunnsmessige forhold. De sosiale prosessene som inngår i en slik sosial konstruksjon, har Berger og Luckmann (1967) identifisert som en tredelt institusjonaliseringsprosess. Denne består av eksternalisering, objektivisering og internalisering, som er sosiale prosesser som foregår i en vekselvirkende prosess. Det betyr at prosessene må sees i lys av hverandre og konstruksjonene skapes gjennom komplekse interaksjonsmønstre. Berger og Luckmann forsøker gjennom denne analysen å kombinere en durkheimiansk og weberiansk forståelse av den sosiale verden. For Berger og Luckmann (2000: 38; 135) eksisterer dermed samfunnet som en objektiv og subjektiv virkelighet, og må sees i lys av hverandre.

Et sosialkonstruktivistisk perspektiv har en ontologisk og epistemologisk forankring som peker på hva som kan bli forstått, og hvordan denne forståelsen kan bli oppnådd. Å se prostitusjon i et sosialkonstruktivistisk perspektiv, hjelper meg som sosiolog å fokusere i en bestemt retning om hvordan det sosiale blir konstruert. Et sosialkonstruktivistisk perspektiv baserer seg på en ontologi som forstår samfunnet som kontinuerlig konstruert, gjennom interaksjon mellom individer, som videre danner samfunnsstrukturer.

Med utgangspunkt i dette teoretiske perspektivet anser jeg prostitusjon som en egen sosial institusjon i samfunnet, og som er objektivert av menneskers handlinger i et samfunn. Tjora og Levang (2016) understeker at det sosialkonstruktivistiske perspektivet vektlegger at aktører utvikler sin forståelse av virkeligheten på bakgrunn av sosiale eller kollektive prosesser. Det vil si at noen må definere at en type atferd er avvikende og dernest som et problem som trenger en løsning, og at dette er akseptabelt innenfor det gjeldende kunnskapsfeltet (Tjora & Levang 2016: 25). Jeg anser dette perspektivet som relevant for min oppgave for å se på vekselvirkningen mellom formelle definisjoner av prostitusjon og de ansattes praksiser, forståelser og erfaringer med prostitusjonssaker. Berger og Luckmann er opptatt av «hvordan det er mulig at subjektive betydninger blir til objektive faktisiteter» (2000: 39); med andre ord hvordan en subjektiv erfaring blir til en objektiv anskuelse. Berger og Luckmann (1967) bruker hverdagsvirkeligheten som et eksempel på å adressere spørsmålet hvordan denne sosiale virkeligheten blir til. For å besvare slike spørsmål må man først undersøke hva som inngår i den subjektive betydningen, og hvilken hverdagsvirkelighet som er gjeldende. I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i hverdagsvirkeligheten til de ansatte i hjelpeapparatet i Trondheim.

I forbindelse med en studie av prostitusjon i Helsinki, har Margaretha Järvinen identifisert fire hovedtrekk ved konseptet prostitusjon sett i lys av sosialkonstruktivistiske bidrag. For det første understreker et sosialkonstruktivistisk perspektiv prostitusjonens *relativitet* (Järvinen 1993: 24). Det vil si at prostitusjon oppfattes å være en sosial konstruksjon, som betyr at konseptet kan variere fra samfunn til samfunn og over tid. Dette fører samtidig til at prostitusjon kan være vanskelig å definere. Järvinen trekker frem fem kriterier som har blitt hyppig brukt for å definere prostitusjon: 1) kommersialitet som er knyttet til penger eller en annen form

for valuta, 2) promiskuitet i den forstand at den personen som selger har flere kunder, 3) ikke-valg, eller fravær av valg, det vil si at personen som selger betjener alle som ønsker å kjøpe tjenesten, 4) midlertidighet i den forstand at den seksuelle transaksjonen ikke er del av en langvarig sosial relasjon, og 5) emosjonell likegyldighet - at relasjonen ikke er personlig og er nøytral (Järvinen 1993: 24-25). Videre argumenterer Järvinen at de ovennevnte kriteriene ikke gir mulighet til å skille en prostitusjonshandling fra en hverdagslig seksuell handling. Det eneste som kan tyde på en forskjell mellom disse to handlingene er det økonomiske elementet, men hva som ansees som kommersialitet er uklart og fører derfor til en uklar definisjon av prostitusjon. Järvinen foreslår likevel å kunne bruke de fem nevnte kriteriene som faktorer for å definere i hvor stor grad en seksuell handling og omgang kan defineres som en prostitusjonshandling.

For det andre vektlegger et sosialkonstruktivistisk perspektiv viktigheten av *sosial kontroll* og da særlig i forhold til definisjonsprosessen. Järvinen (1993: 27-28) trekker frem tre karakteristikk som kjennetegner den formelle definisjonsprosessen av prostitusjonskonseptet. Først er definisjonsprosessen preget av en sterk forenkling av hva prostitusjon er og hvem de prostituerte er. I dette inngår blant annet en sterk generalisering på bakgrunn av enkeltindividers historier i prostitusjon. For det andre er definisjonsprosessen preget av negative forventninger i henhold til personene som defineres som prostituerte. Dette innebærer blant annet forutinntatthet av hvem den prostituerte er. For det tredje fungerer definisjonsprosessen for å kategorisere og for å tildele slike karakteristikk til personer i prostitusjon. I sammenligning med andre prostituerte kategoriseres den prostituerte som en «nybegynner» eller som «erfaren»⁵. Skilbrei (1998: 28) nyanserer at aktørene bak den sosiale kontrollen kan være myndigheter, men også prostituerte seg imellom.

For det tredje vektlegger et sosialkonstruktivistisk perspektiv viktigheten av *klassifiseringssystemet* som er brukt i prostitusjonsdiskursen (Järvinen 1993: 29). Järvinen trekker frem tre dimensjoner ved diskursen: 1) offentligheten av kommersielle transaksjoner, som kan bli forstått som enten statlig regulert, eller simpelthen synligheten i for eksempel gatebildet, 2) eksklusivitet, som er forbundet med hvor tilgjengelig og hvor offentlig transaksjonen er, og 3) sosial status (Järvinen 1993: 29-

⁵ Järvinen (1993: 28) «hardened, practiced»

31). I det sistnevnte inngår for eksempel den sosioøkonomiske status til kunden, den prostituertes sosiale bakgrunn og bolig- og livssituasjon, og prisen for den seksuelle transaksjonen. Skilbrei (1998: 28) nyanserer at noen former for sexsalg (f.eks. «sex-telefon»), ikke blir definert som prostitusjon, og at disse heller ikke får like mye oppmerksomhet i henhold til sosial kontroll og aktørene bak denne.

For det fjerde vektlegger et sosialkonstruktivistisk perspektiv deltakelsen i prostitusjon som *sosial karriere*, av den som prostituerer seg. Dette kan bli forstått som 1) begynner, 2) periodevis, og 3) regelmessig prostitusjon (Järvinen 1993: 32). Oppsummert forstår Järvinen prostitusjon som en sosial konstruksjon fremfor et sosialt avvik, og argumenterer dermed for at transaksjonene mellom de prostituerte og deres kunder ikke nødvendigvis avviker fra andre og godkjente seksuelle relasjoner (1993: 14). I diskusjonen trekker jeg linjer til prostitusjonens relativitet og vanskeligheten av å definere en prostitusjonshandling. I neste avsnitt presenterer jeg Dorothy Smith og institusjonell etnografi.

Dorothy Smith og institusjonell etnografi

Institusjonell etnografi (heretter IE) forstår jeg som både et teoretisk perspektiv og en metode, som utfordrer sosiologen til å utforske felt og tema med et institusjonelt blikk på sosiale relasjoner. Smith har utarbeidet IE som en sosiologi for folk, ikke om folk. Denne tankegangen har røtter i Smith sitt feministiske personlige ståsted om at kvinner er et neglisjert subjekt i sosiologisk forskning. Derfor hevder Smith (1987) at eksisterende konseptuelle praksiser ikke fungerer til å videreutvikle en sosiologi for kvinner, men at sosiologene må utvide de rent deskriptive analysene av det sosiale. Oppgavens epistemologiske posisjon er inspirert av IE, og på bakgrunn av dette tar jeg utgangspunkt i de ansatte i hjelpeapparatet som kunnskapsbærere⁶, for det feltet jeg undersøker.

Ifølge Smith (1987) organiseres og struktureres hverdagen og erfaringene til individer i henhold til det som skjer i omgivelsene. Jeg bruker hennes eksempel om husmoren for å belyse tankegangen, om hvordan styringsrelasjoner⁷ kan forme hverdagen til mennesker. For å tydeliggjøre og utforske kvinnens standpunkt retter Smith fokuset mot kvinnens hverdagsliv, og hvordan kvinnens hverdagslige rutiner er bundet mot

⁶ Oversatt fra «knowers», se Widerberg 2015

⁷ Oversatt fra «ruling relations», se Widerberg 2015

sosiale relasjoner og institusjoner. Smith skildrer dette med et eksempel fra husmorens hverdag. Arbeidsorganiseringen til en tradisjonell husmor er organisert på bakgrunn av de individene som husmoren omgis med. For eksempel blir barnet som skal i barnehage eller på skolen, en del av denne formelle og sosiale institusjonen. Det samme gjelder for ektemannen som er bundet til arbeidsplassen. Husmoren er hjemmeværende og organiserer sin hverdag i henhold til resten av familien sin timeplan. Husmorens hverdag blir dermed påvirket av føringene skoleinstitusjonen pålegger barnet og arbeidsplassen som legger føring på ektemannen. Hverdagen til både barnet og ektemannen er likeså påvirket av føringene til institusjonene, men Smith problematiserer hverdagsorganiseringen til husmoren i lys av sitt feministiske standpunkt og at kvinner er et neglisjert studiesubjekt i sosiologien. Eksempelet om husmoren er kanskje utdatert, spesielt i vestlige land, og Smith har i sine senere verk påpekt at IE ikke er utelukkende en sosiologi for kvinner, men for mennesker generelt. Allikevel gjør kompleksiteten av dagens samfunn at vi ikke alltid ser hvilke styringsrelasjoner som kan påvirke hverdagen til individer, og hvordan dette foregår. Ved å problematisere hverdagslivet kan dette si noe om strukturene og samfunnet som vi lever i (Smith 1987).

Ved å se på hverdagslivet til individer tar vi utgangspunkt i de individene som opplever den «faktiske»⁸ verden vi studerer (Smith 1987). Med faktisk tolker jeg her å ta utgangspunkt i hva jeg som observatør oppfatter som faktisk, eller virkelig, og den forestillingen jeg har om hvilke individer som er en del av denne virkeligheten jeg ønsker å studere. I dette tilfelle er det de ansatte som arbeider i hjelpetiltak og deres erfaringer med prostitusjonssaker. Å studere hverdagslivet er i tråd med tidligere sosiologers arbeid som blant annet Alfred Schütz (1970), og Berger og Luckmann (1967). De tar som utgangspunkt at å studere det vi tar for gitt, eller kan bli forstått, eller opplevd som en selvfølge i hverdagene, kan gi teoretisk mening til det vi, antakeligvis, allerede vet. Det vil si å studere og belyse de hverdagslige tingene vi ikke nødvendigvis tenker over fordi vi opplever at «sånn er det bare». Informantene i denne studien anser jeg altså som viktige kunnskapsbærere i det institusjonelle rammeverket som jeg undersøker. Slike kunnskapsbærere ansees å ha størst kunnskap om deres egen hverdag og deres praksiser er de berørte individene selv (Smith 1987).

⁸ Min oversettelse. Smith (1987: 123) skriver: "in actual people`s actual activities and practices"

Smith (1987; 2005) vektlegger bruken av det tekstlige, som mennesker benytter for å danne seg selv og tilegne seg kunnskap fra, som for eksempel lærebøker eller lovverket. Hun problematiserer at sosiologer ikke har realisert hva og hvem som ikke er der i tekstene. Det er nettopp gjennom det tekstlige at sosiologen skal kunne analysere og oppdage hvilke styringsrelasjoner som påvirker individers hverdag (Smith 1987; 2005). Smith (1987: 140-141) skriver at IE er et forsøk på å finne måter å videreføre rene beskrivelser av erfaringer, til å utvikle kunnskap om implisitte sosiale relasjoner, innenfor de rammene som vi sosiologer arbeider, og samtidig selv strever som subjekter. Sosiologen undersøker og forsker på deler av en sosial virkelighet og er selv delaktig i å skape denne sosiale virkeligheten ved måten vi ser verden på, og hvordan vi setter ord på denne (Smith 1987: 141).

I IE arbeider forskeren induktivt og uten å bruke et fast teoretisk rammeverk i prosessen. Men allikevel vil det induktive arbeidet være påvirket av teoretiske innflytelser, og av erfarings- og kunnskapsgrunnlaget som sosiologen innehar fra før av. Sosiologens kunnskapsgrunnlag påvirkes fra der undersøkelsen starter, underveis i prosessen, men også i slutten av prosessen. Smith (1987: 108-109) fremhever at det vi skriver og leser foregår på bestemte steder og til bestemte tider, og at disse handlingene manifesterer seg i lokale praksiser. Med andre og litt forenklete ord formes vår identitet og vårt handlingsrom av det vi leser og skriver. Akkurat som Smith påpeker, spiller det tekstlige, og det diskursive en essensiell rolle i hvordan vi som individ oppfatter verden rundt oss, eller vårt syn på verden. Slik vil prostitusjonstemaet være forhåndspreget av en internalisert forståelse av at prostitusjon ikke er lov og ikke bør forekomme.

I tråd med Smith (1987: 123) om å studere det sosiale fenomenet der det skjer, tolker jeg det slik at det sosiale fenomenet jeg undersøker, kan bli studert i lys av de ansattes handlinger og praksiser. Dette danner et objektivt grunnlag for sosiologisk oppdagelse i analysen, selv om min fortolkning, så vel som datamaterialet, vil ha subjektive aspekter. Dette krever at sosiologen bruker sin sosiologiske forestilling, kreativitet og nysgjerrighet, for å oppdage de sosiale prosessene som skaper den sosiale virkeligheten som vi studerer, eller som vi prøver å oppdage. Sosiologen kan utfordre slike virkeligheter på bakgrunn av at sosiologen forstår at det sosiale er organisert og konstruert i henhold til meningsdannelse og utførende handlinger og praksiser. Dette

henger også sammen med Michel Foucaults perspektiv som jeg adresserer i neste avsnitt.

Foucault: Seksualitet og det disiplinerte samfunn

Foucault sitt forfatterskap favner svært bredt, og Foucault har blitt brukt på mange ulike måter. I tråd med Hammer (2017) tar jeg utgangspunkt i at hans forfatterskap bør sees i en helhetlig sammenheng for å trekke ut essensen av hans prosjekt. Som Hammer (2017: 12) skriver åpner Foucault sine bidrag opp for en kritisk forståelse av hele den moderne samfunnsformasjonen. Jeg bruker Foucault i henhold til hans forståelse av at det er uvesentlig hvem som har makt, men «hvordan makten virker og har formende effekter» (Hammer 2017: 17). For å eksemplifisere hva Foucault legger i det disiplinære samfunn, trekker jeg frem hans skildring av den historiske utviklingen av seksualitetens rolle i det offentlige samfunnet. Videre trekker jeg linjer mellom Smith sitt kritiske blikk på styringsrelasjoner og Foucault sin forståelse av det disiplinære samfunn. Jeg trekker linjer mellom Smith og Foucault for å tydeliggjøre relevansen av å se formelle definisjoner i lys av individers hverdag.

Det følgende sitatet oppsummerer Foucaults skildring av utviklingen av seksualitetens rolle i det 17. århundrets borgerskapssamfunn: “But twilight soon fell upon this bright day, followed by the monotonous nights of the Victorian bourgeoisie. [...] On the subject of sex, silence became the rule.” (Foucault 1998: 3). Foucault fremstiller en undertrykking av seksualiteten som blir presset fra det offentlige samfunnet inn i lukkede rom som for eksempel hjemmet. Seksualitet forbindes med økt skamfølelse og skal hemmeligholdes i offentligheten sammenlignet med tidligere. Før det 17. århundre var tiden ifølge Foucault preget av en skamløs diskurs og åpenbar overtredelse av seksualitetens reguleringer var sosialt akseptert (Foucault 1998: 3). I borgerskapssamfunnet derimot har seksualiteten blitt ført inn i hjemmene til folk. Fra å være en allmenn underholdningsfaktor har seksualiteten i økende grad blitt pålagt å være utelukkende en funksjonalitet med mål om reproduksjon (Foucault 1998: 3). Det Foucault legger i ordet undertrykking omfatter en benektelse av seksualitetens eksistens utenom den reproduktive funksjonen, som med andre ord er det å få barn. Det skulle ikke bli pratet om det og heller ikke synes annet enn for de som hadde samleie med en utilitaristisk hensikt (Foucault 1998: 4). Tross denne beklemmende holdning til seksualiteten innså borgerskapssamfunnet at det måtte skapes plass til

den uønskede offentlige seksualiteten. Det ble besluttet av myndighetene å opprette plasser hvor den offentlige seksualiteten kunne få lov til å bli utfoldet, så lenge denne ikke utstrakte seg utover det. Åpenhet om seksualitet, som ellers var uønsket i offentligheten, skulle på denne måten få sin plass i egne opprettede institusjoner som eksempelvis bordeller (Foucault 1998: 4). Seksualiteten har i denne tiden skiftet fra å være et personlig anliggende, til å bli styrt av disiplinærmakten, og hvor seksualiteten har utelukkende betydning for den biologiske reproduksjonen av individer. I tillegg til å kontrollere individers frihet til å reprodusere og å utfolde sitt seksuelle vesen kontrollerer disiplinærmakten oppveksten til de nye individene gjennom institusjoner som for eksempel barnehager, utdanningssystemer og militæret.

Foucault (1998; 2015) identifiserte to statlige styringsformer som han betegner for anatomo-politikk (disiplinering) og bio-politikk (regulering). Anatomo-politikk er en form for disiplinermakt som fokuserer på å styre den individualiserte menneskekroppen. Denne form for styringspolitikk disiplinere kroppen direkte og retter fokus mot optimalisering av personlige ferdigheter, fremtvingelse av styrker, og en parallell økning av funksjonalitet og føyelighet. Bio-politikken er en form for reguleringsmakt som kan forstås som en statliggjøring av det biologiske, og fokuserer nærmere på den helhetlige befolkningen enn det enkelte individet. Reguleringsmakten retter fokus mot individenes liv og dermed også prosesser som utgjør og former livet. Dette er prosesser som fødsel, død, reproduksjon og sykdom. Slike prosesser kan bli styrt gjennom instrumentelle teknikker som føring og bruken av statistikk og illustrerer endringer over tid innenfor blant annet dødsfall, selvmordsrater og fødselstall. Reguleringsmakten virker massifiserende, som strekker seg over hele befolkningen, eller en større befolkningsgruppe, mens disiplinærmakten virker individualiserende, som påvirker det enkelte individs liv. I denne oppgaven bruker jeg disse to styringsformene til å drøfte det paradoksale forholdet mellom dagens regulering og håndtering av prostitusjon. Foucault (1998; 2015) identifiserte styringsformene i henhold til tidsepokene av det 17. og 18. århundre, men sett i dagens kontekst utelukker de to styringsformene verken den ene eller den andre. Jeg opplever det som mer hensiktsmessig å bruke begrepene disiplinering og regulering i et foucauldiansk perspektiv for å diskutere «effekten» av prostitusjonslovene sett i lys av de ansattes tolking og erfaringer med prostitusjon i møte med brukerne. Dette er i tråd med Smiths tankegang om at styringsrelasjoner former hverdagen til mennesker. Foucault

problematiserer institusjonaliseringen i det disiplinære samfunn, som er et sentralt aspekt i livene til individer. Han forklarer denne institusjonaliseringen som en inndeling av rom og tid, hvor individene føyer seg i henhold til gitte rammer, som for eksempel utdanningssystemet og det organiserte arbeidslivet. På bakgrunn av Foucault og Smith er det relevant å se på institusjonene som individer er en del av, men også selv deltar i. Dette til dels fordi institusjonene består av sosiale relasjoner og styres av individer.

Smith (1987) påpeker en manglende bevissthet i sosiologien om usynlige sosiale relasjoner i institusjoner og systemer som individer deltar i. Hvis sosiologer tar for gitt at individer er en del av institusjoner, som eksempelvis utdanningssystemet, kan det føre til en analytisk blindhet. «Vi» aksepterer dette utdanningssystemet, at «vi» er del av det og analyserer ikke hvordan dette systemets rutiner og strukturer påvirker individets egen hverdagsorganisering. Foucault (1998) beskriver dette som en maktkontroll eller disiplinærmakt over individet, og hvor individet samtidig føyer seg etter de gitte institusjonelle rammene for å ikke falle utenfor samfunnets rammer og normer. Føyer individet seg ikke etter disiplinærmakten kan dette medføre sanksjoner, i ulike former og avhengig av kultur og tidsepoke. Foucault (1998; 2015) sin analyse av institusjonalisering handler i stor grad om inndelinger og kategoriseringer som gir individet en føring på hvordan de skal strukturere hverdagen. Individets hverdagslige arbeidsorganisering er dermed nærmest automatisert og kan gi føringer til individets handlingsrom. Det Foucault betegner for inndelinger og kategoriseringer tolker jeg her som strukturelle rammer og instrumentelle reguleringer. Der normer danner en gjensidig sosial kontrakt blant individer, danner statlige lover og regler strukturelle rammer og som er et verktøy for disiplineringen av individer. Det statlige lovverket regulerer individers handlingsrom. I tråd med et foucauldiansk perspektiv trekker jeg i denne studien linjer til formelle definisjoner av prostitusjon.

Det teoretiske rammeverket som er beskrevet hittil i kapittelet danner et analytisk utgangspunkt og legger grunnlaget for diskusjonen. Allikevel er det viktig, blant annet for å forhindre analytisk blindhet, å anerkjenne andre innfallsvinkler og perspektiv, noe som er tema for neste avsnitt.

Prostitusjonsfenomenet fra ulike perspektiver

Forstått som et sosialt fenomen kan prostitusjon analyseres og sees i lys av ulike teoretiske perspektiver. Det er ikke gitt at en sosialkonstruktivistisk tilnærming kan gi

oss en fullverdig forklaring og nok innsikt i prostitusjonsfenomenet. Som i de fleste andre disipliner har også sosiologien ulike teoretiske perspektiver som retter fokuset mot ulike ontologiske ståsted. Et viktig aspekt ved å trekke frem andre perspektiver er for å tydeliggjøre hvor forskjellig verden kan fremstå avhengig av hvilke teoretiske innfallsvinkler som blir brukt, og hvordan dette kan påvirke tenkemåten og handlingsrommet (Materstvedt 2018: 10). Scambler og Scambler (1997: xi-xii)⁹ trekker frem seks ulike tilnærminger til å forklare og å forstå prostitusjonsfenomenet. Først og fremst kan prostitusjon bli forstått i lys av sosiobiologiske og psykologiske perspektiver. Her kan prostitusjon blant annet bli forklart ved biologiske forskjeller av seksualroller. En vanlig forståelse innenfor feltet er at kvinnelig prostitusjon, eller sexarbeid, blir forstått som en overstyrende makt utøvd gjennom mannlig seksualdrift. Et annet eksempel er å forklare prostitusjon på bakgrunn av personers rasjonelle valg og personlige underliggende tanker og egenskaper, som gjør at personer velger å prostituere seg. I mer sosiologisk forstand kan prostitusjon bli forstått i et konfliktteoretisk perspektiv, diskursive forståelser av fenomenet, i et funksjonalistisk og i et feministisk perspektiv. En konfliktteoretisk tilnærming vektlegger sexarbeid som en generell sosial konflikt, og kan eksempelvis forstås som at personer presses ut i prostitusjon på bakgrunn av økonomiske årsaker. Diskursanalyser av prostitusjon vektlegger analyser av hvilke forståelser av prostitusjon som finnes og hva som kjennetegner de ulike forståelsene. Slike analyser vektlegger ofte en historisk utvikling eller en analyse av et avgrenset tidsspenn over flere år.

I et funksjonalistisk perspektiv kan prostitusjon forstås som noe funksjonelt tvers over de sosiale institusjonene hvor prostitusjon foregår. Et vanlig eksempel på dette er at prostitusjon skal ha en opprettholdende funksjon ved ekteskapsinstitusjonen (Järvinen 1993; Scambler & Scambler 1997). Dette i den forstand at seksualdrift som ikke oppfylles gjennom relasjonen i ekteskapet, kan oppfylles ved å kjøpe seksuelle tjenester hos andre personer. I et feministisk perspektiv (Järvinen 1993) blir prostitusjon hovedsakelig forstått som koblingen mellom prostitusjon og makt, og ulikhet mellom kjønnene. Innenfor dette perspektivet finnes det også en patriarkatfeministisk, eller også en såkalt radikalt feministisk tilnærming, som avspeiler prostitusjon i samfunnets kjønnsbestemte ulikhet og objektivering av kvinner. Fokuset

⁹ Se også Järvinen 1993 som deler den sosiologiske og kriminologiske forskningstradisjonen inn i tre perspektiver: funksjonalistisk, feministisk og sosialkonstruktivistisk.

er rettet mot kjønnsulikhet og at kjønnsundertrykking er årsaker til og konsekvenser av prostitusjon. Dette er noen eksempler på hvordan prostitusjon kan bli forstått i lys av andre teoretiske perspektiver. I neste avsnitt oppsummerer jeg de epistemologiske og ontologiske fellestrekkene i det presenterte teoretiske bakteppet.

Ontologiske og epistemologiske forbindelser

Både Smith (1987: 124) og Berger og Luckmann (1967: 29) tar utgangspunkt i Mead og symbolsk interaksjonisme. Smith lar seg inspirere av symbolsk interaksjonisme og bygger en ontologi for IE basert på dette. Smith er videre inspirert av, og trekker teoretiske linjer til arbeidene til Marx, Mead, Bakhtin og til en viss grad Garfinkel (Smith 2005: 50). Berger og Luckmann (1967) trekker linjer til den teoretiske kjernen i symbolsk interaksjonisme og antyder det de kaller for en sosiologisk psykologi. Det vil si en psykologi som utleder sitt fundamentale perspektiv fra en sosiologisk forståelse av den menneskelige tilværelsen (Berger og Luckmann 2000: 183-184). De understreker videre at en analyse av kunnskapen, som dannes mellom individ og samfunn, eller personlig identitet og sosial struktur, spiller en viktig rolle i å oppnå kunnskap og den sosiale verdenen vi studerer. Både Smith, og Berger og Luckmann tar avstand fra rene makroanalyser av samfunnet og dens strukturer og sosiale prosesser. De har videre felles å rette fokuset mot individer som er subjekter i en felles sosial verden, fremfor å rette fokus mot strukturer og prosesser som individer blir berørt av. Både Smith, Berger og Luckmann argumenterer for at sosiologer må være interessert i mennesket som menneske, og å ta utgangspunkt i menneskers forklaring av sin sosiale virkelighet for å oppnå sosiologisk kunnskap om denne virkeligheten.

Smith forsøker gjennom IE å avsløre sosiale relasjoner, som påvirker individers hverdagsliv i den grad at relasjonene styrer hverdagslivets organiseringsgrunnlag. Det vil si et forsøk på å analysere individers gjemte relasjoner, og som subtilt danner grunnlaget for individers beslutninger og organisering av hverdagslivet. Berger og Luckmann forsøker ved å ta utgangspunkt i hverdagsvirkeligheten å analysere kunnskapen som styrer atferden i hverdagen. De argumenterer for at en fenomenologisk analyse av kunnskapen i hverdagen vil kunne avdekke «ulike erfaringssjikt og de forskjellige betydningsstrukturene» (Berger og Luckmann 2000: 41). Mens Berger og Luckmann forsøker å analysere hvordan hverdagsvirkeligheten til individer oppstår og formes, er Smith på den andre siden interessert i å analysere

mer konkret hvilke gjemte, eller ofte usynlige, sosiale relasjoner som styrer individers hverdagsliv. Dette kan sies å være nærmere et foucauldiansk perspektiv. Både Smith og Berger og Luckmann tar altså utgangspunkt i et sosialkonstruktivistisk syn på individers atferd. De har til felles en ambisjon om å studere hverdagsvirkeligheten for å kunne si noe om samfunnet som helhet, og slik sett knytte sammen hverdagserfaringene med sosiale strukturer. Det som her blir forstått som en hverdagsvirkelighet overfører jeg til de ansattes erfaringer fra deler av arbeidshverdagen deres, som for eksempel samtaler med brukere.

Smith på den ene siden er opptatt av det tekstlige, som for eksempel lovverket, men også intervjumaterialet, mens Foucault (1998: 90-91) på den andre siden argumenterer at vi må kunne se seksualitet utenfor lovverket. Seksualitet vil trolig eksistere uten at det er i en eller annen form forankret i lovverket. Men når det kommer til prostitusjon er lovverket et sentralt element i analysen av prostitusjon. Smith (1987: 214) trekker imidlertid linjer til Foucault sin forståelse av diskurs, men adresserer viktigheten av diskurspraksisene rundt uttalte holdninger og meninger. Det vil si at Smith retter blikket mot praksisene og handlingene hvor diskursene blir laget.

KUNNSKAPSBIDRAG PÅ PROSTITUSJONSFELTET

For å gi et innblikk i prostitusjonsfeltet i Norge, presenterer jeg i de følgende avsnittene noen av de mest sentrale bidragene. Deretter trekker jeg frem relevante bidrag fra utenlandsk forskning på feltet, med hovedvekt på Norden. Videre presenterer jeg forskningsbidrag som sier noe om hjelpeapparatets rolle i prostitusjonsfeltet. Avslutningsvis presenterer jeg en rapport som har vært sentral for utgangspunktet i oppgaven.

Prostitusjon i Norge

Ifølge Korsvik (2016) kjennetegner 1980-tallets prostitusjonsforskning i Norge en feministisk og aktivistisk forskningstradisjon, hvor fokuset ble rettet mot kjønn og makt. Et av de første store bidragene på feltet er *Bakgater*¹⁰ (Høigård og Finstad 1986) som baserer seg på et omfattende feltarbeid blant prostituerte i Oslo i perioden 1979-1985. Forfatterne i boka har fokusert på personene i prostitusjon og selve transaksjonen av seksuelle tjenester mot penger. I boka presenteres hovedsakelig materiale som sier noe om prostitusjonens innhold for å belyse hva som skjer med personene som selger seksuelle tjenester. Selv om forfatterne har tatt avstand til definisjonsspørsmålet presenterer de en «enkel definisjon av prostitusjon: Kjøp og salg av seksuelle tjenester mot kontant betaling» (Høigård og Finstad 1986: 28). Resultatene i boka kjennetegner et sterkt pengejag ved prostitusjonshandlingen og fremmer et sterkt individrettet og skadelig aspekt ved det å selge seksuelle tjenester. I lys av resultatene, og forfatternes feministiske og sosialaktivistiske holdninger, argumenterte de på 1980-tallet for kriminalisering av prostitusjonskunder. En oppfølger til *Bakgater* er en kartlegging av menn som kjøper sex: *Å sette pris på kvinner* (Prieur og Taksdal 1989) som retter oppmerksomheten mot kunnskap om prostitusjonskunden. I denne boka tar forfatterne utgangspunkt i at prostitusjon er et onde og at kundene oppsøker prostitusjon, fordi de enten har det vondt med seg selv eller fordi de ikke vet bedre (Prieur og Taksdal 1989). Forfatterne trekker frem at prostitusjon er et fristed for mannen hvor han kan få innfridd noen av sine lengsler uten å måtte gå inn på de følelsene av avhengighet, forpliktelse og hjelpeløshet som er knyttet til intimitet (i Jessen 1992: 22).

På 1990- og tidlig 2000-tallet ble fokuset fra kjønn rettet mot fattigdom og migrasjon til å forklare prostitusjon, som førte til en mer nøytral holdning til prostitusjon. Det betyr

¹⁰ Se også Finstad, Fougner og Holter 1982, og Jessen og Frigstad 1988

at prostitusjon ikke handlet utelukkende om kjønnsstrukturer i samfunnet, og at løsningen for problemet ikke nødvendigvis er innføringen av sanksjoner. I boka *Når sex er arbeid* (1998) løfter May-Len Skilbrei blikket fra tidligere bidrag av prostituertes skildringer, og prøver å forstå hvordan og hvorfor enkelte personer finner veien inn i prostitusjon. Dette er et viktig sosiologisk bidrag innenfor prostitusjonsforskning, som retter fokuset mot å forstå prostitusjonsfenomenet i lys av individuelle, kulturelle og strukturelle vilkår. Andre sentrale bidrag er Fafo-rapportene *Crossing Borders* (Brunovskis og Tyldum 2004) og *Mangfoldig marked* (Tveit og Skilbrei 2008). Dette er rapporter som baserer seg på en omfattende kartlegging av transnasjonal prostitusjon og prostitusjonens innhold og marked i Norge. Ettersom kartleggingen er utført på bestilling av Justis- og politidepartementet er et gjennomgående tema i rapportene kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester. Målet med rapportene er å få mer kunnskap på prostitusjonsfeltet både innad i Norge, men også over grensene. I rapporten *Afrikanske drømmer på europeiske gater* (Skilbrei, Tveit og Brunovskis 2006) er fokuset spesifikt rettet mot nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge. En annen viktig aktør på området er Pro Sentret, som har foretatt undersøkelser om personers vei inn i prostitusjon (se Jessen 1998) og kartlegging av prostitusjonens omfang og innhold i Oslo (se Isachsen, Gjerpe, Jessen 1996; Norli 2006; 2009), samt en rapport om kunder i prostitusjon (se Smette 2003).

Andre bidrag på prostitusjonsfeltet i Norge er analyser av prostitusjons- og kriminaliseringsdebatten i media. I tråd med temaene migrasjon og transnasjonal prostitusjon har både Stenvoll (2002) og Jacobsen og Skilbrei (2010) foretatt diskursanalyser av medias fremstilling av russiske prostituerte i Norge. I lys av nyhetsartikler i Finnmark i perioden 1990 til 2001 analyserer Stenvoll (2002) det han betegner for «Finnmark-prostitusjon». Denne kjennetegnes av at russiske kvinner reiser til Finnmark for på den ene siden å prostituere seg, men på den andre siden kan bli forstått som grenseoverskridende relasjonelle intime forhold. Stenvoll (2002: 159) påpeker at det er en kontinuerlig og omfattende overlapp mellom prostitusjon, arrangerte ekteskap og normale, eller i vår forstand, tradisjonelle forhold. En videreføring av Stenvoll (2002) sin diskusjon om problemorienteringen og stigmatiserende fremstilling av russiske kvinner, er Jacobsen og Skilbrei (2010) analyse av offerbegrepet¹¹ knyttet til russiske kvinner i transnasjonal prostitusjon. I

¹¹ «the concept of victimhood»

denne artikkelen undersøker forfatterne hvordan kvinnene som selger seksuelle tjenester, relaterer til offentlige dominerende representasjoner og uttrykk knyttet til offerperspektivet. Jacobsen og Skilbrei (2010: 207) har kommet frem til at kvinnene håndterer de offentlige negative diskursene på to måter: 1) de reevaluerer stigmaet ved å fokusere på spesifikke karakteristikk ved deres nasjonale opprinnelse, som for eksempel å være hardtarbeidende og uavhengig, og 2) de representerer seg selv som personer, som er i stand til å være moderne og frie individer, ved å forme sin egen fremtid gjennom migrasjon og ved å kapitalisere på sin egen femininitet.

I sin undersøkelse om mediedekningen av kriminaliseringsdebatten i Norge, i perioden 2006 - 2007, har Jahnsen (2008) undersøkt problemforståelser som gjør at et lovforbud mot sexkjøp fremstår som en egnet løsning, og hvilken type problematisering som benyttes i argumentasjon der kundekriminalisering fremstår som en uegnet strategi. Jahnsen (2008: 273) har kommet frem til tre ulike oppfatninger av lovverkets normative funksjon: 1) et lovforbud vil sende et moralsk signal til menn om at samfunnet ikke aksepterer kjøp av sex, 2) sende signal om at norsk lovgivning tar kampen mot menneskehandel seriøst, og 3) beholde en problemforståelse der en tilnærmer seg prostitusjon gjennom sosialpolitiske virkemidler.

Et annet interessant bidrag innen medieoppslag er en analyse av debattene om hvordan håndtere og regulere prostitusjon i Norge i perioden 1970 til 2009 (Skilbrei 2012). Etter en gjennomgang av nesten 40 år med prostitusjons- og kriminaliseringsdebatt konkluderer Skilbrei (2012: 256) med at samfunnet til enhver tid sender ulike signaler om hvordan prostitusjon oppfattes, og dette fordi verken samfunnet eller prostitusjon består av én ting. Skilbrei (2012) har identifisert at mot slutten av 1970-tallet var prostitusjon forbundet med tema kjønn og i all hovedsak kvinner, samt en mer individrettet forklaring på prostitusjon. På 1980-tallet ble prostitusjon definert som et sosialt problem med søkelys på helseproblemer blant de prostituerte og økt fokus på å utarbeide et sosialt tilbud og et helsemessig tilbud. Mot slutten av 1980-tallet og i begynnelsen av 1990-tallet var prostitusjonsmarkedet preget av store endringer i lys av økt migrasjon fra Russland til Norge. Ifølge Skilbrei (2012) vakte dette stor internasjonal debatt og økt interesse i kriminaliseringsdebatten. Skilbrei (2012) oppsummerer at på 1990-tallet ble fokuset rettet mot ulike prostitusjonsformer fremfor prostitusjon som et generelt problem. Prostitusjon i Norge

på 2000-tallet kjennetegnes av debatten og vedtaket om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester. Den økende utenlandske prostitusjon og mer synlig gateprostitusjon på 2000-tallet førte til økt fokus mot menneskehandel og en ny offentlig debatt om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester. Skilbrei (2012) påpeker et økende fokus på individuelle forklaringer på prostitusjon, som eksempelvis å være et offer for menneskehandel.

Prostitusjon i Norden

Det som kjennetegner både norsk, og nordisk prostitusjonsforskning er et overordnet fokus på hvordan samfunnet skal håndtere og regulere prostitusjon. Et sentralt bidrag er forskningsrapporten *Prostitution i Norden* (2008), på oppdrag av Nordisk institutt for kunnskap om kjønn (NIKK) og ledet av Holmström og Skilbrei. Prosjektet inkluderer de nordiske landene Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Forskningsrapporten består av forskjellige bidrag fra forskjellige forskere i de nordiske landene. Bakgrunnen for prosjektet er en politisk interesse om hvordan prostitusjonsmarkedet oppleves som en trussel for de nordiske velferdsstatene (Holmström og Skilbrei 2008: 9). Et sentralt aspekt ved dette er å analysere prostitusjon i lys av menneskehandel, og transnasjonal prostitusjon. I rapporten (2008: 16-18) presenterer forfatterne at de nordiske landene siden 1990-tallet i ulik grad har erfart et økende antall utenlandske kvinner på prostitusjonsmarkedet. Årsaker er blant annet en økende arbeidsledighet i Finland i begynnelsen av 1990-tallet, og en omstrukturering av økonomien i den tidligere Sovjetunionen rundt samme tiden. På 1990-tallet i Norge var prostitusjon utbredt blant thailandske kvinner i massasjeinstitutter (Skilbrei 1998). På 2000-tallet har det vært en økning i prostitusjon blant nigerianske kvinner innen gateprostitusjon, hovedsakelig i Oslo (Holmström og Skilbrei 2008)¹². I Danmark er det registrert at kvinnene i prostitusjon er hovedsakelig fra Øst-Europa, Vest-Afrika, Syd-Amerika, sydøst Asia og da spesielt fra Thailand. I Sverige foregår det mye utenlandsk prostitusjon, og som i voksende grad har ført til at myndighetene retter fokus mot problematiseringen av menneskehandel. Videre kommer det frem i rapporten (2008:15-16) at det på Færøyene og Grønland ikke er registrert synlig prostitusjon, men antakeligvis foreligger det bytte av seksuelle tjenester mot husrom. På Island er det registrert

¹² Se også Skilbrei, Tveit og Brunovskis 2006

prostitusjon blant unge rusmisbrukere, og en økende synlig prostitusjon på 2000-tallet, men det foreligger ellers lite forskning som handler om Island.

Mest relevant for denne oppgaven er de danske bidragene i rapporten, som belyser ulike aspekter ved hjelpeapparatet og prostitusjon. Bjønnes (2008b: 44-65) har analysert på hvilke kunnskapsgrunnlag prostitusjonstiltak i Danmark er utformet. Forfatteren understreker at bidragene fra det sosiale hjelpeapparatet ikke egentlig kan bli ansett som forskning, ettersom bidragene ofte ikke har et teoretisk perspektiv eller tilstrekkelig beskrevet metode. Bjønnes (2008b: 63) konkluderer med at det er behov for en kontinuerlig og teoretisk utvikling av prostitusjonsforskning, og å øke fokus på relasjonen mellom vitenskapsproduksjon og sosialt arbeid. I et annet bidrag har Spanger (2008: 69-97) foretatt en analyse av hvordan menneskehandelfeltet i Danmark gjennom en rekke ulike diskurser har blitt skapt, og hvordan dette har påvirket prostitusjonsfeltet. I et historisk perspektiv har forfatteren identifisert fem diskurser, som har i ulik grad påvirket prostitusjonsfeltet. Diskursene er indikerer samtidig flere diskursbrudd gjennom tidene: 1) feministisk, 2) religiøs, 3) sosialpolitisk, 4) rettspolitisk og 5) legevitenenskapelig. Det som er interessant å trekke frem fra dette bidraget er at definisjonen av menneskehandel fremstår som uklart både i den danske regjeringens handlingsplaner, innenfor samfunnsvitenskapen og i den offentlige debatten. Spanger (2008: 96) argumenterer for at denne uklare definisjonen av menneskehandel er et resultat av mange forskjellige aktørers bidrag, som setter ulike grenser for menneskehandel. I et annet bidrag har Bjønnes (2008a: 101-118) belyst forskjellige posisjoner og holdninger i den danske prostitusjonsdebatten. Forfatteren viser til en polarisert debatt hvor på den ene siden prostitusjonsfeltet blir forstått som befolket av ofre og voldsmenn, og på den andre siden kan prostitusjon være noe man velger fritt, som skal bli regulert på lik linje med andre yrker.

Hjelpeapparatets rolle

I hjelpeapparat inngår organisasjoner som blir kategorisert som helsetiltak eller sosiale tiltak for ulike persongrupper. I et helsetiltak er arbeidet rettet mot å gi personer tilgang på helsetjenester. Ved sosiale tiltak er arbeidet rettet mot det relasjonelle og det mellommenneskelige ved menneskers liv. Hjelpeapparatet i Norge er utformet forskjellig og fokuset er rettet mot flere og ulike målgrupper samtidig. Deler av hjelpeapparatet er utformet for personer i rusmiljøet, ofre for menneskehandel eller

ungdomsmiljøet. I forbindelse med tiltak hvor fokuset er rettet mot personer som selger seksuelle tjenester, kan prostitusjonstiltakene utformes som 1) «exiting» tiltak, det vil si å målrettet jobbe med at mennesker som selger seksuelle tjenester finner veien ut av prostitusjon, og 2) skadereduserende tiltak, med formål om å lette hverdagen og å beskytte mot helseskader, både fysisk og psykisk.

Personer kan oppsøke tilbudet i hjelpeapparatet for å få støtte og rådgivning i ulike livsutfordringer. I Jessen (1992: 26-28) påpeker sosionomene Inger-Johanne Haakensen og Edel Rønning at utgangspunktet ved sosialt arbeid er å være der klienten er, og å gi hjelp på klientens premisser. Men ikke alle personer ønsker å oppsøke slike steder, og kun en del av arbeidet i hjelpeapparatet arbeider oppsøkende. Det vil si at de ansatte oppsøker steder der de antar at målgruppen oppholder seg for å få kontakt med denne målgruppen. Det oppsøkende sosiale arbeidet baserer seg på tilgjengelighet over tid og jevnlig tilstedeværelse. Formålet med dette arbeidet er kontaktetablering og relasjonsbygging mellom målgruppen og sosialarbeidere. Ved det oppsøkende arbeidet er de ansatte aktivt ute i feltet, og enten tar de kontakt med som prostituerer seg eller observerer personer i prostitusjon. Det oppsøkende arbeidet kan også bestå av å ta kontakt med prostituerte gjennom annonser i avisa, på internett og ellers i sosiale media. Tveit og Skilbrei (2008: 115) trekker frem at sosiale tiltak er viktige kontaktpunkter for personer som selger seksuelle tjenester og for ofre for menneskehandel med prostitusjonsformål. I Jessen (1992: 38) trekker psykolog Sissel Gran og barnevernspedagog Inger Olsen frem at kvinnelige klienter opplever å få mer ut av en poliklinisk kontakt enn ved innleggelse i en kjønnsblandet institusjon. De hevder at det er nødvendig med trygge rom, og at klientene trenger behandlere som har en kollega-gruppe å forholde seg til og hvor de blir tatt vare på.

Helsetilbudet er svært viktig for å komme i kontakt med kvinner i prostitusjon; helserisikoen for de prostituerte er høy og mange oppsøker derfor en form for helsehjelp, rådgivning og informasjon (Tveit og Skilbrei 2008: 116). For noen kvinner føles det unaturlig å ha kontakt med hjelpetiltakene. Dette kan henge sammen med hvorvidt kvinnene identifiserer seg som prostituerte, og det som blir forstått som prostitusjon. Ansatte i tiltakene forteller om norske kvinner på innendørsmarkedet som er engstelige for å bli gjenkjent, og at de ikke opplever at de trenger hjelp fra sosiale

tiltak. Andre kvinner derimot har langvarig kontakt med tiltakene. De drar innom for å hente kondomer, for å slå av en prat med de ansatte og med andre kvinner. Likevel viser det seg at det bare er en tredjedel av de som har hatt kontakt med et sosialt tiltak, har blitt oppsøkt, de andre har tatt kontakt på egen hånd (Tveit og Skilbrei 2008: 116). Et annet aspekt som Jessen (1992: 9) påpeker er at noen behandlere kan oppleve det ubehagelig eller vanskelig å gå inn i problematikken, og bør i slike tilfeller forsøke å henvise til andre behandlere. Jessen (1992) påpeker videre at taushet fra behandlerne kan virke bekreftende for de prostituerte at temaet er så skambelagt at det ikke en gang kan nevnes. Videre påpeker barnevernspedagogen Astrid Lindgren (i Jessen 1992: 32) at sosialarbeidere har lite kunnskap og mangler tilnæringsmåter til temaet, og har derfor behov for å omdefinere prostitusjon til noe mindre kjent og som er lettere å oppdage. Hun hevder videre at viktige forutsetninger er at den voksne, eller behandleren, viser mer oppriktig interesse enn å stille krav om en slags tilståelse, samt å våge og kunne uttrykke sin mistanke direkte.

Skilbrei og Holmström (2010: 460) trekker frem at et viktig trekk ved det sosiale arbeidet, ved kommunale og statlige tiltak, er at disse organisasjonene er sentrale kunnskapsprodusenter. Dette fordi organisasjonene utgir rapporter basert på arbeidet de ansatte utfører og fordi de jobber tett med forskere. Dette arbeidet har sørget for at kunnskapen er tett knyttet til behovene til personer som selger seksuelle tjenester, men det betyr også at kunnskapen er begrenset til den spesifikke delen av prostitusjonsmarkedet som arbeidet ved sosiale tiltak er rettet mot (Skilbrei og Holmström 2010: 460). Personer som ikke oppsøker sosiale tiltak eller ikke lar seg kontakte vet vi altså lite om. Å oppnå kunnskap om denne målgruppen avhenger av hvordan arbeidet ved sosiale tiltak organiseres og hvilken målgruppe som er i fokus. Skilbrei og Holmström (2010: 460) påpeker at denne begrensede kunnskapen kan ha påvirket politikdiskusjonene i de nordiske landene, og kan dermed fremstille prostitusjonsfenomenet mer ensidig enn det egentlig er.

Prostitusjonstiltak i Norge

I dette delkapittelet presenterer jeg et bidrag som har ledet meg til å rette blikket mot prostitusjonstiltak i Norge. Anette Brunovskis (2013) har utarbeidet en rapport basert på ansattes erfaringer i fem prostitusjonstiltak i Norge, i perioden fra februar til juli i 2012. Bakgrunnen for prosjektet er at de ansatte i noen av tiltakene hadde inntrykk av

at det i perioder kunne forekomme svært mange voldtekter, men at det var uklart om dette var en ny eller spesiell tendens (Brunovskis 2013: 6). Hensikten med denne rapporten var å systematisere informasjon fra sosiale prostitusjonstiltak i Norge om hendelser deres brukere melder om. I rapporten blir det lagt vekt på hendelser knyttet til *vold, bosituasjon og kontakt med politiet*. Det er inkludert fem sosiale tiltak i tre norske byer: 1) Bergen (Utekontakten og Omsorgsbasen), 2) Oslo (Nadheim og Prosentret), og 3) Stavanger (Albertine)¹³. I tillegg ble politiet kontaktet i de tre byene for å få en oversikt over arbeidsmetoder, organisering og annen bakgrunnsinformasjon (Brunovskis 2013: 8). Brunovskis (2013) tematiserer en del konsekvenser og virkninger i forbindelse med innføringen og håndhevingen av diverse lovverk mot kjøp og salg av seksuelle tjenester. Dette innebærer innføringen av hallikparagrafen i 2007 og Oslopolitiets håndhevelse av hallikparagrafen «Operasjons Husløs», og innføringen av sexkjøpsloven i 2009.

I rapporten kommer det frem at brukerne av tiltakene *sjelden forteller om vold* når de snakker med de ansatte fra tiltakene på gaten eller i halvoffentlige sammenhenger som kafeer eller andre møtesteder. De ansatte i tiltakene rapporterte om at de fikk informasjon om vold stort sett når de ansatte har fokus på det (Brunovskis 2013). Brukerne forteller derimot om voldshendelser når de er i en-til-en-møter med andre kvinner eller med de ansatte i tiltakene (Brunovskis 2013: 16). Samtidig kan arbeidsmetodene som blir praktisert i tiltakene, være avgjørende for om det er naturlig å fortelle om slike opplevelser (Brunovskis 2013: 17). Det vil si dersom de ansatte i tiltakene hovedsakelig tar kontakt med brukerne ute på gaten, vil det være mindre rom for å snakke om svært personlige opplevelser i det man møtes der (Brunovskis 2013: 17). Et annet interessant aspekt ved innrapportering av voldssaker er at de ansatte i prostitusjonstiltakene har fått inntrykk av at de ulike nasjonalitetene blant brukerne kunne ha ganske ulik definisjon av vold og reagere ulikt i henhold til det (Brunovskis 2013: 17). For eksempel har de nigerianske kvinnene som jobber på gaten en snevrere definisjon av hva som er vold, mens de baltiske og russiske kvinnene som jobber innendørs kunne ha en annen forventning om å bli behandlet ordentlig (Brunovskis 2013: 17). Det vil si at definisjonen av vold også handler om ulike terskler av hva som er ordentlig oppførsel og hva som ikke er det.

¹³ Omsorgsbasen, Nadheim og Albertine er organisert gjennom stiftelsen Kirkens Bymisjon.

Et annet sentralt tema i rapporten er de prostituertes *forhold til politiet*. Brukerne av tiltakene har ulike oppfatninger om politiet og ulikt forhold til de, samt til forskjellige deler av politiet (Brunovskis 2013: 22). Tidligere erfaringer med politiet kan ha stor betydning for hvordan brukerne forholder seg til politiet ved senere tidspunkter. Hvis brukerne har opplevd å bli dårlig behandlet av politiet er det vanlig at denne oppfatningen vedvarer. Den store utfordringen for politiet er at kvinnene i liten grad skiller mellom ulike deler av politiet. Politiets håndtering av situasjoner og hvordan de behandler kvinnene avhenger i stor grad av den spesialkompetansen som kreves på dette feltet. Ifølge Brunovskis (2013: 26) kan dårlige erfaringer med politi uten spesialkompetanse på feltet, gi lavere tillit til politiet generelt. Et annet interessant aspekt er at i noen tilfeller kan erfaringene gjort med politi fra andre land, påvirke hvor mye tillit personer har til politiet generelt (se også Brunovskis og Tyldum 2004). For eksempel kommer det frem at en gruppe kvinner, som var utsatt for torturlignende vold og ran, ikke ønsket å anmelde hendelsene i frykt for å bli hjemløse (Brunovskis 2013: 19-21). Grunnen til dette var at kvinnene tidligere hadde anmeldt et forhold til politiet, som førte til at de har blitt kastet ut av leiligheten sine. Denne konsekvensen for kvinnene skapte nok en form for mistillit til politiet, som kan direkte bli knyttet til Oslo-politiets håndhevelse av hallikparagrafen. *Boligsituasjonen* generelt kan være problematisk for denne gruppen mennesker og kan være et sentralt element når det gjelder utnyttning (Brunovskis 2013: 27). Det har blitt rapportert om for eksempel overprisede boliger, at kvinnene sover hos kunder eller er hjemløse. Det kreves gjerne en uforholdsmessig høy leie, ofte for små leiligheter med dårlig standard, eller mange tusen kroner for en madrass i et lite rom delt med andre (Brunovskis 2013: 27). Usikkerheten knyttet til bolig og eventuelt å være avhengig av å bo hos kunder bidrar til en videre sårbarhet for denne gruppen mennesker.

FORSKNINGSPROSESSEN

I denne studien har jeg valgt et kvalitativt forskningsdesign og en eksplorerende og empiridrevet fremgangsmåte. Jeg er interessert i personers opplevelser og erfaringer med prostitusjonssaker, og har valgt intervju som datagenereringsmetode. Dette er i tråd med en fenomenologisk tilnærming hvor jeg bruker personers refleksjoner og meningsproduksjon til å kunne si noe om fenomenet jeg undersøker. Prosjektet er forankret i en *stegvis- deduktiv induktiv metode* (SDI) og vektlegger en induktiv analyse og sikter mot konseptuell generalisering av forskningsresultatene (Tjora 2017). Dette utdyper jeg senere i kapittelet. I de følgende avsnittene presenterer jeg prosjektets tilblivelse fra start til slutt og begrunner de metodiske valgene jeg har foretatt før og under forskningsprosessen. Avslutningsvis reflekterer jeg over studiens kvalitet og etiske aspekter.

Tema og utvalg

Jeg har tatt utgangspunkt i ulike sosiale og rettslige tiltak for å se på hvordan prostitusjon håndteres i Trondheim. Valget treffer på Trondheim grunnet geografisk nærhet, men også fordi byen skiller seg fra andre norske byer hvor det finnes prostitusjonstiltak, mens det ikke gjør det i Trondheim. Jeg har valgt å rette søkelyset mot prostitusjon i institusjonsverden. Med institusjonsverden mener jeg her sosiale og rettslige tiltak som for eksempel kommunale og statlige ordninger i form av sosiale tjenester og helsetjenester. Dette kan også innebære private aktører som finansieres fullt eller delvis av kommunale og statlige midler. Det norske lovverket og politiet inkluderer jeg også som en del av institusjonsverden. Kravet til det endelige utvalget for prosjektet er knyttet til ansattes erfaringer og opplevelser med prostitusjonssaker. Formålet med prosjektet er å belyse bruken av prostitusjonsbegrepet, forståelser og forestillinger av hva prostitusjon er, i lys av ansattes erfaringer i hjelpeapparatet.

Presentasjon av datautvalg

Datautvalget i denne studien består av ansatte i sju ulike organisasjoner i Trondheim. Fremfor det tradisjonelle informantbegrepet, og i tråd med IE, betegner jeg de ansatte i denne studien som kunnskapsbærere (se Widerberg 2015). Datautvalget er ansatte fra *eksisterende* sosiale tiltak som er rettet mot ungdom, personer utsatt for vold og personer med rusavhengighet. Datautvalget inkluderer i tillegg tre kunnskapsbærere fra *politiet* i Trondheim, to fra et *avsluttet* prosjekt knyttet til ungdomsprostituasjon i

Trondheim, og én person som er knyttet til et samarbeid mellom Sør-Trøndelag politidistrikt og *Trondheim kommune*. Se en oversikt over organisasjonene i tabell 1 (s.30). Videre består datautvalget av ansatte i prostitusjonstiltak i Oslo, Bergen og Stavanger, samt én person fra *det nasjonale kompetansesenteret for prostitusjon* i Oslo (se oversikt vedlegg A s. 78). Det endelige datautvalget består av 15 kunnskapsbærere fordelt på elleve organisasjoner. Jeg har rettet søkelyset spesifikt mot de ansattes erfaringer og opplevelser. Jeg utdyper valgene jeg har tatt i forbindelse med anonymisering i siste kapittelet om etiske hensyn i forskningsprosessen.

Tabell 1: Oversikt over datautvalg, organisasjoner i Trondheim.

Organisasjonsnavn	Målgruppe	Beskrivelse og tilbud
Uteseksjonen	Ungdom mellom 13 og 25 år.	Kommunalt tilbud. Et rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak. Og er et lavterskel tilbud. Tilbyr blant annet fritidstiltak, psykolog, hasjavvenning, kognitive program, ungdomsoppfølging, sexologisk rådgivning.
Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)	Barn og unge mellom 12 og 18 år	Et formelt samarbeid mellom Sør-Trøndelag politidistrikt og Trondheim kommune.
Omsorgsstasjon for barn og unge (OBU)	Barn og ungdom mellom 6-19 år	Kirkens bymisjon. Samtaletilbud for familier med barn og ungdom.
UngPro	Unge under 18 år.	Kirkens bymisjon. Å avdekke salg og bytte av seksuelle tjenester. Avsluttet prosjekt i 2006.
SUBrosa kvinner	Et helsetiltak for kvinner i rusmiljøet.	Kommunalt tilbud. En del av aktivitetssenteret GRYTA. Tilbyr sosialt samvær, samtaler, veiledning og helsehjelp.
Politiets menneskehandelgruppe	Ofre for menneskehandel.	Trøndelag politidistrikt. Forebygge og avdekke menneskehandel.
Heidrunsenteret	Bostedsløse kvinner over 18 år med rusproblematikk.	Døgnbemannet kommunalt skjermet botilbud. Tilbyr seks sengeplasser.

Forberedelser og rekruttering

Rekrutteringsprosessen og forberedelsene til intervjuene skisserer jeg i fem faser, med noe overlapping mellom fasene. I den *første* fasen undersøkte jeg tilgjengeligheten av potensielle deltakere for prosjektet i Trondheim og den *andre* fasen besto av kartleggingsarbeid knyttet til oppgavens problemformulering. I den *tredje* fasen rekrutterte jeg kunnskapsbærere til dybdeintervjuene i Trondheim og den *fjerde* fasen besto av forberedelser før gjennomføring av intervjuene. I den siste og *femte* fasen

rekrutterte jeg kunnskapsbærere fra andre norske byer, med intervjuing på e-post og over telefon.

Fase 1: Tilgjengelig utvalg

Sommeren 2016 begynte jeg å søke etter potensielle kunnskapsbærere i Trondheim. Jeg tok utgangspunkt i Trondheim kommune sine nettsider hvor jeg først oppsøkte generell informasjon om prostitusjon i Trondheim. Deretter gransket jeg nettsiden nøye for å få et overblikk over det helhetlige kommunale tilbudet. Til slutt rettet jeg søkelyset mot kategoriene¹⁴ helse og omsorg, og sosiale tjenester. Helsetilbudet og det sosiale tilbudet er blant annet rettet mot ungdom, familie og barnevern, arbeidsledige og voksenopplæring, flykninger og asylsøkere, eldre og hjemmehjelp, psykisk helse, rehabilitering og rustjenester, og vold i nære relasjoner. Videre undersøkte jeg om det eksisterer tjenester og tiltak av private aktører, og som er uavhengig av Trondheim kommune. Ved hjelp av nettsøk kom jeg over Kirkens bymisjon som har etablert tilbud for personer som selger seksuelle tjenester i Oslo, Bergen og Stavanger. På dette tidspunkt eksisterte det altså ikke tjenester eller tiltak, som utelukkende rettes mot personer som selger seksuelle tjenester, i Trondheim. På bakgrunn av dette la jeg til et kriteriekrav om at utvalget må ha erfaring med prostitusjonssaker i en eller annen form. Dette kan for eksempel innebære at de ansatte i hjelpeapparatet har vært i kontakt med brukere som selger eller kjøper seksuelle tjenester. Videre kan det også innebære personer som har erfaring på feltet ved for eksempel være en del av et beslutningsorgan eller har generelt innblikk i prostitusjonsmiljøet. Kriteriet var nødvendig for å avgrense et ellers omfattende datautvalg i Trondheim. Et annet viktig aspekt var å skaffe kunnskapsbærere som kunne reflektere og uttale seg om erfaringer knyttet til prostitusjonssaker og prostitusjonsmiljøet i Trondheim.

Fase 2: Uformelle samtaler

Jeg har benyttet uformelle samtaler i forbindelse med rekrutteringsprosessen og for den videre problemformuleringen i prosjektet. I tidsrommet fra juni 2016 til oktober 2016 har jeg gjennomført fire uformelle samtaler med ansatte fra Uteseksjonen, OBU, UngPro og Subrosa. Den uformelle samtalen med den ansatte fra Uteseksjonen, ble gjennomført på en kafé i Trondheim sentrum. Samtalene med representantene fra OBU, UngPro og Subrosa ble gjennomført på deltakernes daværende arbeidsplass.

¹⁴ Nettsiden til Trondheim kommune er delt inn i følgende kategorier: Barnehage, Bygg, kart og eiendom, Skole, Helse og omsorg, Kultur og fritid, Politikk og planer, Skatt og næring, Sosiale tjenester og Veg, vann og avløp.

Samtalene har ikke blitt tatt opp med lydopptaker og jeg benyttet ingen intervjuguide. I forveien av samtalene forberedte jeg overordnede spørsmål, som varierte mellom samtalene, og som var rettet mot erfaringer og kunnskap på prostitusjonsfeltet, prostitusjon i Trondheim, arbeidsstrategier på arbeidsplassen og holdninger knyttet til prostitusjonsdebatten. Under samtalene noterte jeg per hånd stikkord, tema, forslag til litteratur, eventuelle navn og referanser. I avsnittet om dybdeintervjuene utdyper jeg hvordan de uformelle samtalene kan ha påvirket intervjuene i Trondheim.

De uformelle samtalene har jeg brukt som et empirisk kartleggingsverktøy i forberedelsesfasen av prosjektet og ikke som datagenereringsmetode. Formålet med de uformelle samtalene var å lære mer om situasjonen i Trondheim på bakgrunn av de ansatte i hjelpeapparatet. De uformelle samtalene er inspirert av standpunktsosiologien i Institusjonell Etnografi (Smith 1987; 2005). I IE tar man utgangspunkt i erfaringene til mennesker som er en del av den institusjonelle prosessen man ønsker å undersøke, og hvordan disse erfaringene er forankret i sosiale relasjoner (Smith 2005: 31). Jeg ønsket å få et innblikk i det interne arbeidet i organisasjonene før jeg bestemte meg for en videre strategi i forskningsarbeidet. Det som gikk igjen i samtalene var tema som rapportering, lovverket, styringsmekanismer og ressursfordeling i det kommunale og nasjonale hjelpeapparatet. På bakgrunn av disse samtalene fikk jeg et innblikk i hvordan sosiale tiltak kan styres og opprettes i Norge. Et annet tema som jeg spesifikt har tatt opp med de ansatte var prostitusjon og prostitusjonsbegrepet. I samtalene berørte de ansatte temaer knyttet til forestillinger om hva prostitusjon er, ungdom og sex, og hvordan sex og nakenhet omtales og presenteres i både samfunn og media. Samtalene bar også preg av hvorvidt begrepet prostitusjon kan brukes og i hvilken kontekst, og hvilke definisjoner de ansatte forbinder med begrepet. Dette har dannet et godt utgangspunkt for intervjuguiden, som jeg utdyper i neste avsnitt.

Fase 3: Infoskriv, samtykke og intervjuguide

I forveien av intervjuene sendte jeg et informasjonsskriv og samtykkeskjema (se vedlegg B, s. 79) til alle informantene og ba dem å lese skjemaet før intervjuet. Hensikten med dette var å gi informanten mulighet til å forberede seg på eventuelle spørsmål knyttet til deltakelsen i prosjektet. Jeg påpeker i skjemaet at organisasjonsnavnene ikke vil bli anonymisert, men at jeg ikke vil bruke opplysninger

som kan identifisere informantene. Jeg mottok det signerte samtykkeskjema fra alle informantene før intervjuet.

For å strukturere dybdeintervjuene har jeg benyttet tre forskjellige intervjuguides, tilpasset i henhold til 1) *eksisterende tiltak og tjenester* i Trondheim, 2) *avsluttede prosjekter* i Trondheim og 3) *prostitusjonstiltak i andre norske byer* (se vedlegg C, D, E, s. 80-84). Intervjuguidene utformet jeg på bakgrunn av temaer som ble tatt opp under de uformelle samtalen. De første to intervjuguidene har til felles oppvarmings- og avslutningsdelen, men hoveddelen varierer. Oppvarmingsdelen handler om den ansattes bakgrunn, kompetansebakgrunn og nåværende stilling. Avslutningsdelen er for å avrunde intervjusamtalen. Intervjuguiden for *eksisterende tiltak og tjenester* i Trondheim benyttet jeg i intervjuene med informantene fra Uteseksjonen, Subrosa, OBU, SLT, politiet og Heidrunsenteret. Hoveddelen består av spørsmål om organisasjonen og arbeidshverdagen, og hvordan organisasjonen arbeider i møte med prostitusjon. Formålet med dette var å få frem hvordan organisasjonene drives, og hvilke arbeids- og organiseringsstrategier de ansatte bruker. Dette inkluderer også spørsmål om hvordan de ansatte bruker prostitusjonsbegrepet, og hvordan de ansatte håndterer situasjoner og saker knyttet til personer som selger seksuelle tjenester.

Intervjuguiden for *avsluttede prosjekter* i Trondheim benyttet jeg utelukkende i intervjuene med informantene fra UngPro. Hoveddelen handler hovedsakelig om det samme som den første intervjuguiden, men varierer i spørsmålsformuleringene. Jeg la vekt på hvorfor prosjektet ble avsluttet og hvilken rolle prosjektet har spilt for kunnskapen om prostitusjon i Trondheim. Intervjuguidene fungerte som hjelpemiddel for å holde en rød tråd i intervjusamtalene. Intervjuguiden til *prostitusjonstiltakene i andre norske byer* består av åtte spørsmål og handler om når organisasjonen ble opprettet, hvordan den finansieres, hvilket tilbud prostitusjonstiltakene har, hvilken målgruppe organisasjonen retter fokuset mot og om de kjenner til situasjonen i Trondheim. Denne intervjuguiden utformet jeg med formål om å intervju på e-post. Intervjuguidene sendte jeg til informantene i forveien av intervjuene for å gi dem muligheten til å forberede seg til intervjusamtalen. I avsnittet om datagenerering utdyper jeg bruken av de ulike datagenereringsmetodene.

Fase 4: Rekruttering i Trondheim

Etter gjennomføring av de fire uformelle samtalene avtalte jeg dato og sted for dybdeintervjuene med personene fra Uteseksjonen, Subrosa, OBU og én person fra tidligere UngPro. Jeg har kommet i kontakt med kunnskapsbærerne fra SLT, UngPro og Heidrunsenteret via de første personkontaktene. Denne utvalgsmetodikken blir omtalt som *snøballmetoden* og er utbredt i studier med ukjent univers og hvor det er vanskelig å rekruttere tilstrekkelige utvalg før studien starter (Tjora 2017: 135). Fra en av de rekrutterte kunnskapsbærerne¹⁵ fikk jeg anbefalt å ta kontakt med to personer, begge ansatt i Trondheim kommune. På dette vis opprettet jeg kontakten med vedkommende fra SLT. Den andre personen er en ansatt i rådmannens fagstab i Trondheim kommune, som kunne ha bidratt med informasjon om situasjonen i Trondheim og hvordan Trondheim kommune organiserer hjelpeapparatet. Dessverre har jeg ikke fått respons fra vedkommende. Rekrutteringen av en person fra Heidrunsenteret viste seg å være tidskrevende, først og fremst for å få kontakt med noen fra organisasjonen, og det å finne frem til rett person å intervju. Jeg har vært i kontakt med flere ansatte fra Heidrunsenteret og årsaker som sykdom hos de ansatte og skiftarbeid har medført å måtte rekruttere en annen ansatt enn den opprinnelig planlagte. Til slutt fikk jeg kontakt med en ansatt på Heidrunsenteret som ønsket å stille opp til intervju. Vi kunne ikke finne et passende tidspunkt for å møtes ansikt-til-ansikt og avtalte derfor et telefonintervju. Dette medførte noen tekniske problemer som jeg utdyper i kapittelet om datagenerering.

I desember 2016 og januar 2017 forsøkte jeg på e-post å ta kontakt med SMISO¹⁶ og Kriesesenteret i Trondheim. Jeg ringte Kriesesenteret opptil flere ganger i januar 2017, men jeg fikk ikke kontakt med noen derfra. I januar 2017 mottok jeg svar fra en faglig veileder i SMISO, og som ga uttrykk for at senteret ikke har hatt mange brukere som selger seksuelle tjenester. Vedkommende tilbudte seg å kunne møtes for et intervju i februar 2017, og jeg foreslo å møtes til et kort intervju som varer omtrent en halv time. Deretter mottok jeg ikke mer respons fra SMISO. I slutten av januar 2017 hadde jeg gjennomført åtte dybdeintervju i Trondheim og bestemte meg for at jeg hadde nådd et metningspunkt i datautvalget for Trondheim. Derfor purret jeg ikke mer på SMISO, Kriesesenteret, og den ansatte i rådmannens fagstab i Trondheim. De to institusjonene

¹⁵ Av hensyn til anonymitet spesifiserer jeg ikke hvem som har anbefalt personene.

¹⁶ Senter mot incest og seksuelle overgrep i Sør-Trøndelag.

har rettet fokus mot andre målgrupper enn personer som selger seksuelle tjenester og ligner dermed de andre organisasjonene i datautvalget.

Fase 5: Rekruttering i andre norske byer

Jeg tok kontakt med fem prostitusjonstiltak i andre norske byer for å få et innblikk i tjenestene som blir tilbudt personer som selger seksuelle tjenester. Jeg tok kontakt med Pro Senteret i Oslo, Nadheim i Oslo, Albertine i Stavanger og FRI Bergen i Bergen (se vedlegg A, s. 78). Prostitusjonstiltaket PRO Kristiansund er et kommunalt tilbud, som jeg ikke fikk svar fra. I neste delkapittel redegjør jeg for datagenereringsmetoden.

Datagenerering

I denne studien har jeg hovedsakelig benyttet intervju som datagenereringsmetode. Jeg har foretatt en datagenereringsrunde med dybdeintervju i Trondheim og deretter intervjuing på e-post, og over telefon med prostitusjonstiltak i andre norske byer. Intervjusamtalene har blitt tatt opp med lydopptaker. Lengden på intervjuene varierer fra 35 minutt (Heidrunsenteret), til 1 time og 38 minutter (Uteseksjonen). Intervjuformen danner et godt utgangspunkt for dialog mellom samtalepartene. Dette gir både den intervjuede og intervjueren mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål, samt å kunne tillatte digresjoner, som senere kan vise seg å være nyttig informasjon i analysearbeidet. I de følgende delkapitlene reflekterer jeg over styrker og svakheter ved de ulike intervjuformene jeg har brukt i denne studien. Deretter skal jeg si noe om bearbeiding av datamaterialet.

Dybdeintervju ansikt til ansikt

Det har vært viktig for meg å skape en trygg intervjusituasjon for de intervjuede, og jeg har derfor gitt de mulighet til å velge intervjusted. De fleste valgte å gjennomføre intervjuet på arbeidsplassen. Dette fungerte bra sammenlignet med intervjusituasjoner på kafé eller andre offentlige steder, hvor det ofte kan oppstå mye støy i lydopptakene. I tillegg har jeg fått inntrykk av at de intervjuede opplevde det som en trygghet å bli intervjuet på arbeidsplassen. For det første er dette mindre tidskrevende for de ansatte og for det andre er dette et kjent sted og det bidrar til å bevare anonymiteten. Intervjuene med personene fra Menneskehandelgruppen, Uteseksjonen, OBU og SLT gjennomførte jeg på deres arbeidsplass. Intervjuet med den ene personen fra UngPro gjennomførte jeg på sin daværende arbeidsplass. Intervjuet med den andre personen fra UngPro og intervjuet med personen fra Subrosa gjennomførte jeg på et møterom

på Sosiologisk Poliklinikk. Det kan tenkes at de tidligere utførte uformelle samtaler med fem av de ansatte dannet et avslappet og trygt utgangspunkt for intervjusituasjonen for både meg som intervjuer og for den intervjuede.

Dybdeintervjuet med Menneskehandelgruppa inkluderer tre personer. Utfordringen har vært å styre tiden i dette intervju, ettersom det ble satt av 1,5 time med intervjutid og det er tidskrevende å intervju flere personer samtidig. Iblant har jeg avbrutt den ansatte for å komme videre i intervjuguiden og fokusere på de spørsmålene jeg har ansett som mest relevant. Intervjumaterialet fra dette intervju er omfattende og består av fortellinger og skildringer av arbeidet de gjør. Intervjuet med OBU består av to personer og medførte ikke noen spesifikke utfordringer. Alt i alt er intervjumaterialet omfattende, og intervjuene bærer preg av samtaleform. Se tabell 2 (s. 36) for kronologisk oversikt av intervjuene ansikt-til-ansikt, og de intervjuede med tildelt fiktivt navn.

Tabell 2: Oversikt over dybdeintervjuene ansikt-til-ansikt i Trondheim.

Informant	Organisasjon	Dato intervju
Eldar	Uteseksjonen	13. desember 2016
Finn	SLT (Trondheim kommune)	15. desember 2016
Olina og Grim	OBU (Kirkens bymisjon)	19. desember 2016
Hedda	UngPro	21. desember 2016
Signy	UngPro	9. januar 2017
Elida	Subrosa	13. januar 2017
Atle, Jorik og Hårek	Menneskehandelgruppe	27. januar 2017

Intervju over telefon

Sammenlignet med intervjusamtalene ansikt-til-ansikt opplevde jeg mindre flyt i intervjusamtalene over telefon, som bærer preg av å være et intervju fremfor en samtale. Telefonintervju er mindre personlig, ettersom man ikke kan tolke kroppsspråk og ansiktsuttrykkene til hverandre, og kan skape unaturlige pauser og føre til avbrytelser. Lydkvaliteten ved telefonsamtalene medførte at jeg har fokusert mest på å høre og få med meg hva vedkommende sier, samt at jeg iblant ikke forsto hva de har sagt. Dette førte til at jeg ikke stilte mange oppfølgingsspørsmål og jeg mistet muligheten til å få utdypende refleksjoner fra vedkommende. Intervjumaterialet fra Pro Sentret består av utfyllende svar og refleksjoner på spørsmålene fra intervjuguiden. Det er viktig å nevne at lydkvaliteten på opptaket av telefonintervjuet, med Heidrunsenteret var så dårlig at jeg til slutt valgte å ikke transkribere intervjuet. Det er

mye støy og susing på dette opptaket samt at stemmen til informanten er lav og dermed vanskelig å forstå. Kronologisk oversikt av telefonintervjuene i tabell 3 (s. 37).

Tabell 3: Oversikt over telefonintervju.

Organisasjon	Dato intervju
Pro Sentret (Oslo)	22. februar 2017
Heidrunsenteret (Trondheim)	27. februar 2017

Intervju på e-post

Først og fremst etterspurte jeg intervju på e-post for å spare tid i henhold til reising og transkribering. I tillegg etterlyste jeg informasjon som hovedsakelig handlet om hvordan prostitusjonstiltaket blir finansiert og drevet og som ikke nødvendigvis krever en muntlig samtale. Mye av denne informasjonen er tilgjengelig på internett, men jeg ønsket å få kontakt med prostitusjonstiltakene for å undersøke hva de ansatte i Oslo, Stavanger og Bergen vet om prostitusjonsmiljøet og hjelpeapparatet i Trondheim. Omfang og kvalitet på intervjumaterialet på e-post varierer. Intervjuing på e-post medfører at det er vanskeligere å stille oppfølgingsspørsmål. I så fall vil dette være tidskrevende for både informant og intervjuer. Dette intervjumaterialet innebærer lite refleksjonsmateriale fra informantene, men er likevel fruktbart for analysearbeidet. Dette fordi jeg har fått et innblikk i tiltak og tjenester rettet mot personer som selger seksuelle tjenester.

Svarene fra Albertine er de mest utfyllende, svarene fra Nadheim er konkret og svarene fra FRI er kortere, men konkrete. Svarene jeg har fått fra prostitusjonstiltakene er hovedsakelig et supplement til dybdeintervjuene i Trondheim. Intervjumaterialet inneholder informasjon om de ulike tilbudene ved prostitusjonstiltakene, tilgjengelig statistikk om hvem som bruker prostitusjonstiltakene og kort om arbeidsstrategiene. Svarene inkluderer også informasjon om de ansatte vet noe om prostitusjon i Trondheim og hjelpeapparatet i Trondheim. Kronologisk oversikt av e-post intervjuene i tabell 4 (s. 37).

Tabell 4: Oversikt over intervjuene på e-post.

Organisasjon	Dato intervju
Nadheim Oslo (Kirkens bymisjon)	7. februar 2017
Albertine Stavanger (Kirkens Bymisjon)	24. februar 2017
FRI Bergen (Kirkens bymisjon)	7. mars 2017

Databearbeiding

De håndskrevne notatene fra de uformelle samtalene har jeg i etterkant av samtalene renskrevet på dataen. Lydfilene fra dybdeintervjuene ansikt-ti-ansikt og over telefon transkriberte jeg i programmet Transcribe. Jeg valgte å transkribere ordrett og har beholdt både muntlig språkbruk og dialekt. Hensikten med dette var å kunne fange opp eventuell interessant språkbruk i henhold til hvordan de ansatte bruker prostitusjonsbegrepet og hvordan de omtaler prostitusjon. I neste delkapittel redegjør jeg for analysearbeidet.

Analyseprosessen

Datamaterialet i denne oppgaven består av transkriberte lydfiler av sju dybdeintervju ansikt til ansikt, et dybdeintervju over telefon og tre intervju på e-post. Jeg har også skrevet en intervjulogg med notater og refleksjoner etter hver fullført intervjusamtale. Underveis i analyseprosessen har jeg ført en analyselogg hvor jeg har notert 1) førsteinntrykk av rådata, 2) analytiske og teoretiske impulser under kodeprosessen og 3) dokumentasjon av kodeprosessen. Hovedanalysen baserer seg på en induktiv empirinær koding av intervjumaterialet. Dette utdyper jeg i neste avsnitt.

Empirinær koding: fra transkripsjon til sitatutdrag

I tråd med SDI-modellens induktive analysestrategi laget jeg empirinære koder av intervjumateriale. Jeg benyttet dataprogrammet HyperRESEARCH for å jobbe systematisk med materiale og for å kunne foreta en detaljert *koding*. Jeg kodet nesten all tekst i intervjumaterialet og endte opp med 370 koder. Jeg genererte en liste over alle kodene (kodeliste) i dataprogrammet og skrev denne ut for å bruke denne i det videre analysearbeidet. Formålet med koding er å 1) ekstrahere essensen i det empiriske materialet, 2) å redusere materialets volum og 3) å legge til rette for idégenerering på basis av detaljer i empirien (Tjora 2017: 197). Kodene består av korte tekstutdrag fra intervjumaterialet, og er en ordrett gjengivelse av det informantene har sagt (se tabell 5, s. 39).

Tabell 5: Eksempler på empirinære koder.

For oss er det ikke noe heldig å bruke prostitusjonsbegrepet
Ikke et sted der en setter på så mye begreper, og forsiktig med begrepsfesting av opplevelser
Prostitusjonsbegrepet dekker ikke det vi egentlig møter og er mye mer en gråsoner og et dårlig og sensitivt tema
Vi kaller det ikke for prostitusjon
Jeg tror at temaet er fortsatt tabuisert men det er litt for ubehagelig for mange og det er sårbart

De empirinære kodene er ikke en tolkning av datamaterialet, men snarere et sammendrag av et utsagn. Som anbefalt av Saldaña (2013: 13) har jeg vært nøye og kodet nesten all tekst i intervju materiale, med unntak av en selektiv koding av avslutningsspørsmålene i intervjuene. Jeg kodet ikke de intervjuedes bakgrunnsinformasjon og lagret denne informasjonen i et eget dokument. Kodene danner grunnlaget for den videre analyseprosessen hvor jeg grupperte kodene tematisk for å begynne å forme en overordnet struktur for analysen (Tjora 2017: 207).

I dette prosjektet har jeg foretatt to omganger med *kodegruppering*. Jeg har foretatt den første runden alene i mars 2017 og grupperte kodene i HyperRESEARCH etter en tematisk inndeling. Jeg har generert 23 kodegrupper, som jeg har slått sammen til totalt 12 kodegrupper (se tabell 6, s. 39).

Tabell 6: Kodegruppene etter førstegangs gruppering.

Økonomiske rammer og betingelser		Tiltakets målgruppe og etterspørsel	Rapportering, lovverk og oppgaver	Kartlegging og avdekking	Prostitusjonsbegrepet	Synlighet, tilgjengelighet og formidling
Politiet	Samarbeid og kontakt	Kompetanse, betente tema, kommunikasjon	Prostitusjon	Organisering, fragmentering og koordinering	Formål, agenda og visjon	

Den første runden med kodegruppering bærer preg av et åpent forskningstema og at jeg har operert uten en spisset problemformulering under analysearbeidet. Av personlige årsaker har analysearbeidet blitt satt på pause i omtrent sju måneder, og jeg fortsatte med analysearbeidet i januar 2018. Etersom jeg hadde en langvarig avstand til datamaterialet opplevde jeg det som hensiktsmessig å foreta en ny gjennomgang av de empiriske kodene og grupperte kodene på nytt. På bakgrunn av den første kodegrupperingen valgte jeg i denne omgang å fokusere på prostitusjon i Trondheim, og de ansattes erfaringer og arbeidsstrategier knyttet til tema prostitusjon. Dette for å avgrense prosjektets åpne forskningstema og for å arbeide mer målrettet

med analysen. På anbefaling av Saldaña (2013: 35) og egen erfaring fra tidligere analysearbeid, har jeg i andre omgang foretatt kodegrupperingen i fellesskap med kollegaer fra Sosiologisk Poliklinikk. Kollegaene har inntatt rollen som diskusjonspartner i sorteringen av kodene. De tekstnære kodene klippet jeg i papirstrimler slik at vi kunne gå gjennom hver eneste kode og sortere dem i ulike bolker. Til slutt endte jeg opp med ni kodegrupper (se tabell 7, s. 40). De første fire kodegruppene er rettet mot prostitusjonssituasjonen i Trondheim, og de resterende fem kodegruppene er rettet mot prostitusjonstemaet og som jeg valgte å analysere videre.

Tabell 7: Kodegruppene etter andregangs gruppering.

Nye satsingsområder	Et skjult marked	Sammensatt målgruppe	Hjelpetiltak i Trondheim	Vanskelig å prate om
Vanskelig å oppdage	Betent begrep	Begrepsdefinisjon	Bruker ikke begrepet	

Jeg har slått sammen kodegruppene vanskelig å prate og vanskelig å oppdage, og begrepsdefinisjon og betent begrep. Til slutt ble det tre kodegrupper igjen som danner hovedstrukturen i analysekapittelet: 1) Begrepsdefinisjon, 2) Vanskelig å prate om og 3) Bruker ikke prostitusjonsbegrepet. Videre bearbeidet jeg de fullstendige sitatene som er knyttet til hver av de tre kodegruppene. I denne fasen analyserte jeg tendensene i kodegruppene i lys av oppgavens tre forskningsspørsmål. Hovedfunn fra dette arbeidet danner den videre strukturen i analysekapittelet. I neste avsnitt forklarer jeg hvordan jeg har brukt sitat i analysekapittelet.

Presentasjon av funn

I analysekapittelet presenterer jeg et utvalg av sitater som representerer oppgavens hovedfunn. Sitatene skal ytterligere illustrere hvordan jeg har kommet frem til tolkning og refleksjon. Presentasjonen av sitatene vil videre styrke analysens troverdighet og øke transparens. Det er viktig å påpeke at sitatene er representative for de ansatte i denne studien, men ikke for alle ansatte i et hjelpeapparat eller politiet. Sitatene er merket med fiktive navn av informantene. Noen kunnskapsbærere er hyppigere representert enn andre i henhold til at noen utsagn virker bedre egnet enn andre i presentasjonen av hovedfunn. Av hensyn til lesbarheten har jeg fjernet pauser og nøling i sitater hvor dette ikke er relevant. Jeg har renskrevet sitatene til bokmål og har fjernet dialekt for å ytterligere bevare anonymiteten til informantene i den ferdige

oppgaven, samt det å øke lesbarheten. I neste delkapittel reflekterer jeg over kvaliteten av prosjektet.

Forskingens kvalitet

Kvalitetsvurderingen i kvalitativ forskning strekker seg over problemformuleringer (Alvesson og Sandberg 2011), former for generalisering (Payne og Williams 2005), teoretisering og konseptualisering (Swedberg 2014), graden av transparens og refleksivitet, og metodevalg generelt. I denne oppgaven vil jeg gjøre rede for undersøkelsens kvalitet ut ifra de tre kvalitetskriteriene *pålitelighet*, *gyldighet* og *generaliserbarhet* (Thagaard 2002; Leseth og Tellmann 2014; Tjora 2017). For å oppnå mest mulig *transparens* (Tjora 2017) har jeg lagt vekt på en detaljert formidling av metodiske valg og analysestrategi. Gjennom detaljerte beskrivelser av forskningsprosessen har jeg forsøkt å oppnå at leseren får et grundig innblikk i studien, og på dette vis selv kan vurdere forskningens kvalitet. Jeg reflekterer også over min egen posisjon som forsker i denne studien og hvordan mitt personlige engasjement og interesse kan ha påvirket undersøkelsens utvikling.

Pålitelighet og forskerrollen

Jeg er engasjert i oppgavens overordnede tema prostitusjon, og det har vært viktig for meg å ta hensyn til å ikke gå til raske konklusjoner og å reflektere grundig over mine tolkninger av datamaterialet. For å unngå en såkalt forskerboble var det viktig for meg å diskutere forskningsprosessen fortløpende med både veileder, venner og det nærliggende sosiologifelleskapet. Her har jeg diskutert blant annet metodevalg, teori, analysearbeid og resultater. Ut fra dette har det oppstått nyttige meningsutvekslinger, og jeg har fått råd og tips for forskningsarbeidet. Det har vært viktig å diskutere mine tolkninger og refleksjoner med andre for å øke *refleksiviteten* i denne studien. Dette bidrar i tillegg til prosjektets *pålitelighet*, som handler om i hvilken grad prosjektets resultater kan gjenskapes av andre og hvordan forskerens eget engasjement påvirker studien. Ettersom kvalitativ forskning baserer seg på forskerens erfaringer og kunnskapsgrunnlag, kan dette føre til store variasjoner i utarbeidelsen av samme studie blant ulike forskere. Det vil si at selv om man gjennomfører flere studier, med samme metodegrunnlag og perspektivvalg, vil man kunne komme frem til ulike resultater. Eksempelvis en intervjusamtale med samme utgangspunkt, men en annen intervjuer, kan variere i henhold til intervjuerens samtaleevner, kunnskapsbakgrunn, og generelt individuelle forskjeller i møte med samtalepartnere. I løpet av

datagenereringsprosessen og analysearbeidet har jeg vært bevisst på at det genererte datamaterialet baserer seg på de intervjuedes egne erfaringer og gjenspeiler derfor ikke nødvendigvis en objektiv virkelighet utenfor intervjusituasjonen. Det vil si at informasjonen fra de intervjuede ikke er fakta, men informasjon om en opplevd virkelighet. For å underbygge studiens pålitelighet har jeg derfor valgt å forankre studien i SDI-modellen som stiller tydelige krav til datagenerering, kriterier for hvordan analysen utvikles fra empiri og hvordan teorier gjøres relevante på et mer abduktivt stadium senere i arbeidet (Tjora 2017: 231).

Gyldighet

En vurdering av gyldighet i en studie må sees i en logisk sammenheng mellom prosjektets utforming og funn, og de spørsmål man søker å finne svar på (Tjora 2017: 231). I løpet av arbeidsprosessen har jeg opplevd flere brudd, og jeg anser det som viktig å trekke frem for å reflektere over hvordan bruddene kan ha påvirket prosjektets gyldighet. I begynnelsen av prosjektet tok jeg utgangspunkt i Smith og Institusjonell Etnografi for å undersøke forbindelsene mellom de ulike hjelpetiltakene, og hvordan disse kommuniserer med hverandre og andre formelle institusjoner. Dette planla jeg å gjøre ved å kartlegge¹⁷ hvor jeg ville forsøke å nøste opp i forbindelsene mellom organisasjonene, for å undersøke hva som påvirker de ansattes arbeidshverdag. Denne vinklingen er tydelig i den første runden med kodegrupperingen hvor jeg rettet fokus mot tema som organisering, rapportering og kommunikasjon mellom organisasjonene. Ved andregangs kodegruppering rettet jeg blikket mot de ansattes spesifikke erfaringer med prostitusjonssaker. Dette kunne jeg gjøre på bakgrunn av den første runden med kodegruppering og med den kunnskapen jeg hadde oppnådd om feltet. Jeg oppfattet det som mer sosiologisk interessant at informantene skildret erfaringer ved usikkerhet og uklarhet rundt tema som prostitusjon og seksualitet. Flere av informantene opplever dette ikke nødvendigvis som en personlig utfordring, men flere av dem har erfaring fra tidligere arbeid og har gitt uttrykk for at det er noe de har erfart hos tidligere og nåværende kollegaer. Jeg tenker at en slik analytisk vending kan være i tråd med IE som vektlegger å oppdage det sosiale som man ikke har kjennskap til. På bakgrunn av dette valgte jeg å analysere videre hvordan de ansatte forholdt seg til prostitusjon.

¹⁷ Se Smith 2005 «mapping»

Intervjuguiden er delvis rettet mot hvordan de ansatte definerer prostitusjon, men her er det viktig å trekke frem at de utvalgte tiltakene ikke jobber spesifikt rettet mot mennesker med prostitusjonserfaring. Derfor vil det ikke være så overraskende at de ansatte i tiltakene ikke bruker begrepet og synes at det er vanskelig å prate om. Men likevel er det interessant å belyse dette ettersom sosialarbeiderne har erfaring med å håndtere sensitive tema som for eksempel vold i nære relasjoner og andre former for overgrep og misbruk. De har kunnskapen til å håndtere prostitusjonssaker på en tilsvarende måte. Dette ser jeg også i datamaterialet når noen av de intervjuede trekker frem begrepsbruken og hvordan å konfrontere personer med dette.

Konseptuell generalisering

Hensikten med generalisering er å kunne si noe om fenomener ved å bruke og anvende funn fra tidligere og lignende forskning, og på lang sikt tilnærme seg en teoretisk forståelse av et fenomen. Generaliserbarhet i kvalitativ forskning er et omstridt tema hvor både nødvendigheten av generalisering, og også hvordan det å generalisere står sentralt (Tjora 2017; Payne og Williams 2005). Å generalisere betyr ikke å overføre resultater fra en studie om et fenomen, til å automatisk kunne forstå eller forklare et annet eller lignende fenomen. I metodelitteraturen presenteres forskjellige former for generalisering. De mest omtalte er 1) *naturalistisk generalisering* (Tjora 2017), 2) *moderat generalisering* (Tjora 2017; Payne og Williams 2005), 3) *analytisk generalisering* (Tjora 2017; Kvale og Brinkman 2009) og 4) *konseptuell generalisering* (Tjora 2017). I denne oppgaven har jeg siktet mot en konseptuell generalisering av funn i henhold til oppgavens forankring i SDI- modellen. Formålet med konseptuell generalisering er at forskningen skal få en større relevans enn rent deskriptive fremstillinger (Tjora 2017: 224). I neste delkapittel avrunder jeg metodekapittelet med etiske refleksjoner om prosjektet.

Etiske refleksjoner

I denne delen vil jeg gå gjennom forskningsetiske prinsipper og retningslinjer som verner om personers rettigheter og sikkerhet. Jeg vektlegger her *informert samtykke*, *konfidensialitet* og *konsekvenser ved deltakelse i forskningsprosjektet* (Thagaard 2002). Studien er meldt til og er godkjent av NSD (se vedlegg F, s. 85). Lydopptakene av intervjuene ble slettet den 31. mai 2017. De intervjuede i dette prosjektet er ansatte i ulike organisasjoner i Trondheim, som på flere områder enten samarbeider med hverandre eller vet om hverandre. Noen av de er knyttet til stillinger som utelukkende

består av dem selv, samt at organisasjonene tilbyr offentlige tilbud og tjenester. Jeg kan dermed ikke garantere full anonymisering av de intervjuede i denne oppgaven, men jeg har foretatt ulike grep for å bevare anonymiteten.

Allerede etter inngått avtale for intervjusamtalen tildelte jeg hver enkelt et fiktivt navn, som jeg har brukt under hele arbeidsprosessen. På dette vis kunne jeg bevare anonymiteten fra begynnelsen og under føring av intervjulogg, analyselogg, tildeling av filnavn og under kodearbeidet. Under intervjusamtalen ga jeg eksplisitt uttrykk for at personer kan gjenkjennes i den ferdige oppgaven, og jeg har etterspurt hvordan den intervjuede stiller seg til dette. Noen av de intervjuede ga uttrykk for at det ikke spiller noen rolle å bli gjenkjent, mens andre ga uttrykk for ønske om anonymisering. Noen kunnskapsbærere er representanter for organisasjonen de jobber for, og er dermed vant til å være talsperson i media og det å bli sitert i det offentlige rom. Personene som ønsker å forbli anonym i denne oppgaven ønsker dette med hensyn til konfidensialitet og sikkerhet på egen arbeidsplass. I oppgaven opplyses det ikke bosted, alder, kjønn og ansiennitet til informantene. Jeg har også unnlatt å spesifisere hvor personene jobber i dag, ved for eksempel ikke oppgi hvilken avdeling de jobber på. Med hensyn til de intervjuede som ønsker å forbli anonym, har jeg sendt hele transkripsjonen i juni 2018. Alle har lest og godkjent. På dette vis får de intervjuede mulighet til å dobbeltsjekke opplysningene de har delt med meg og kan kommentere eller eventuelt reservere seg for noen utsagn og formuleringer. Sitatsjekk kan bevare de intervjuedes profesjonalitet, og gir dem mulighet å selv bestemme om det er fare for at sitatene kan avsløre identiteten deres. Gjennom sitatsjekk har jeg forsøkt å forebygge at personene ikke føler å bli utlevert eller oppleve presentasjonen av resultater som et angrep (Thagaard 2002: 204). Den ferdige oppgaven kan likevel oppleves annerledes for informanten og da spesielt med hensyn til subjektivitet og intersubjektivitet.

ANALYSEKAPITTEL

I dette kapitlet presenterer jeg de mest relevante lovene som er knyttet til begrepene *prostitusjon* og *seksuelle tjenester* i det norske lovverket, for å gi leseren innsikt i hvordan kjøp og salg av seksuelle tjenester er forankret i norsk lov. Deretter presenterer jeg analysen i tre hoveddeler i tråd med mine tre forskningsspørsmål. Spørsmålene presenterer et analytisk skille og må sees i sammenheng med hverandre.

Dekonstruksjon av prostitusjonslovene i Norge

I norsk lov forekommer begrepene *prostitusjon* og *seksuelle tjenester* i Straffeloven og i Menneskerettsloven. I tabell 8 (s. 45) har jeg spesifisert i hvilke paragrafer og konvensjoner begrepene forekommer. Jeg har valgt å utdype § 315 som blir omtalt som hallikparagrafen, § 316 som blir omtalt som sexkjøpsloven, og § 257 som blir omtalt som menneskehandelparagrafen. Dette er de mest relevante og sentrale prostitusjonslovene i Norge. I de neste avsnittene presenterer jeg de tre sentrale paragrafene og trekker frem hvordan begrepene *prostitusjon* og *seksuelle tjenester* er definert og beskrevet.

Tabell 8: Begrepene prostitusjon og seksuelle tjenester i norsk lov.

	Prostitusjon	Seksuelle tjenester
Straffeloven		
	§ 102. Forbrytelse mot menneskeheten	§ 309. Kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige
	§ 103. Krigsforbrytelse mot person	§ 316. Kjøp av seksuelle tjenester fra voksne
	§ 257. Menneskehandel	
	§ 315. Hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon	-
Menneskerettsloven		
	Vedlegg 10. Art. 6. Konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner	
	Vedlegg 8. Art. 34. FNs konvensjon om barnets rettigheter	-

En hallik er en betegnelse på en person som samarbeider med prostituerte for å tjene penger, og er ofte knyttet til undertrykkelse og utnyttelse av den prostituerte. **Hallikparagrafen** består av to hovedledd og kan straffe den som «a) fremmer andres prostitusjon, eller b) leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte» (Straffeloven, 2009a, § 315). Hallikparagrafen er hovedsakelig rettet mot personer som fremmer andres prostitusjon ved for eksempel å legge til rette for prostitusjon, for eksempel ved å leie ut bolig og lokaler hvor prostitusjon kan foregå. Formålet med hallikparagrafen er å forhindre en etablering av hallikvirksomhet i Norge. Et annet aspekt ved hallikparagrafen er å hindre formidling av prostitusjon i offentligheten: «Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon straffes med bot eller fengsel inntil 6 måneder» (Straffeloven, 2009a, § 315). I hallikparagrafen er prostitusjon definert som: «[...] at en person mottar vederlag for å ha seksuell omgang eller foreta seksuell handling med en annen eller for å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.» (Straffeloven, 2009a, § 315). Det er ikke videre spesifisert hva som inngår i begrepene *vederlag*, eller i *seksuell omgang* eller *seksuell handling*.

Sexkjøpsloven består av to hovedledd og kan straffe den som: «a) skaffer seg eller en annen seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag, og b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen.» (Straffeloven, 2009b, § 316). Ut ifra ordbruken i sexkjøpsloven kan det tolkes som at det handler om en bytterelasjon mellom to parter, hvor minst en av partene skaffer eller oppnår seksuell omgang ved å yte eller avtale et vederlag. Det er ikke definert hva som legges i begrepene *seksuell omgang*, *seksuell handling*, *å yte* og *vederlag*. I **menneskehandelparagrafen** står det oppført at den som: «tvinger, utnytter eller forleder en person til prostitusjon og andre seksuelle ytelser» (Straffeloven, 2009c, § 257). kan bli straffet, uten at det står spesifisert hva prostitusjon er. I menneskehandelparagrafen tolker jeg det slik at prostitusjon forstås som en seksuell ytelse, men uten at det blir spesifisert hva en seksuell ytelse er. I neste avsnitt trekker jeg frem elementer i prostitusjonslovene som indikerer en handling, en bytterelasjon, samt en oversikt over ord som er tilsynelatende udefinert (se tabell 9, s. 47).

Tabell 9: Dekonstruksjon av prostitusjonslovene.

	§ 315 Hallikparagrafen	§ 316 Sexkjøpsloven	§257 Menneskehandelparagrafen
Handling	<i>Tilbyr, formidler, eller etterspør prostitusjon</i>	<i>Skaffer eller oppnår seksuell handling eller omgang</i>	<i>Tvinger, utnytter, forleder en person til prostitusjon eller andre seksuelle ytelser</i>
Bytte	<i>Å motta vederlag for å ha eller foreta seksuell omgang eller handling</i>	<i>Å yte eller avtale vederlag mot seksuell handling eller omgang</i>	-
Udefinert	Seksuell handling og omgang, vederlag, offentlig kunngjøring	Seksuell handling og omgang, vederlag og å yte	Prostitusjon og seksuell ytelse

I raden *handling* trekker jeg frem ord som indikerer handlinger som kan bli straffet ifølge straffeloven, og som er knyttet til å utføre eller utøve prostitusjon og seksuell handling eller omgang. I hallikparagrafen kommer det frem at den som fremmer andres prostitusjon kan bli straffet. I kolonnen hallikparagrafen har jeg vektlagt det som inngår i prostitusjonsdefinisjonen i paragrafen, og det som berører formidlingen av prostitusjon. I raden *bytte* trekker jeg frem det som kan indikere en transaksjon mellom minst to parter og hvem som blir berørt av denne. Det vil si den personen som mottar, yter eller avtaler vederlag mot seksuell omgang eller handling. I raden *undefinert* trekker jeg frem begreper som ikke er eksplisitt definert og dermed blir overlatt til tolkning av leseren og de som anvender lovene. Det er generelt uklart hva som inngår i *prostitusjon* i henhold til at definisjonen i hallikparagrafen består av flere elementer som ikke er definert. Dette er begreper og uttrykk som å *yte* og *ytelse*, *vederlag*, *seksuelle tjenester*, *seksuelle handlinger* og *seksuell omgang*. En ytelse er noe vi kan forstå som betaling, å legge ut for noe eller det å gi. Det å yte kan også bli forstått som det å prestere eller utføre noe. En seksuell ytelse tolker jeg dermed i menneskehandelparagrafen som en seksuell handling som blir byttet eller utført fra en person til en annen person. I hallikparagrafen inngår betegnelsen *vederlag* fremfor *ytelse*. Et vederlag er noe som blir lagt igjen og kan bli forstått som en betaling. Dermed henger ytelse og vederlag tett sammen, men blir brukt om hverandre i lovverket.

Ser vi alle de tre oppførte lovene som helhet, kan lovene bli tolket slik at det er ulovlig å både selge, kjøpe og bytte seksuelle tjenester. Hallikparagrafen hindrer mulighetene

for å drive med prostitusjon i bygninger, med mindre denprostituerte eier lokalet. Men samtidig hindrer hallikparagrafen formidling av prostitusjon, som innebærer at denprostituerte blir hindret i å oppsøke kunder gjennom offentlige kunngjøringer. Dette kan blant annet være avis- eller nettannonser, plakater eller annen formidling som kan bli tolket å være offentlig. Gjennom sexkjøpsloven blir fokus rettet mot *seksuelle tjenester* fremfor *prostitusjon*, og gjennom menneskehandelparagrafen er både prostitusjon og seksuelle ytelser definert som menneskehandel. I neste delkapittel presenterer jeg første del av analysen og de ansattes erfaringer med prostitusjonsbegrepet.

Del en: Tolkningen av prostitusjon

I dette delkapitlet presenterer jeg funn knyttet til forskningsspørsmålet: *Hvordan definerer og tolker de ansatte prostitusjon?* Her legger jeg vekt på hvilken forståelse de ansatte har om hva som blir oppfattet som prostitusjon. Jeg vektlegger hvordan de ansatte definerer og beskriver prostitusjon. Jeg trekker linjer til prostitusjonslovene for å tydeliggjøre skillet mellom den formelle definisjonen av prostitusjon og de ansattes forståelser av prostitusjon.

Prostitusjon: består av kjøper, selger og vederlag

Hvordan de ansatte definerer prostitusjon kan variere i henhold til deres bakgrunn og erfaringsgrunnlag. Det er derfor ikke tydelig hvilken definisjon de ansatte forholder seg til, eller om det er deres egen forståelse av hva prostitusjon er. Uavhengig av dette er det vesentlig å trekke frem at det går igjen i datamaterialet at prostitusjon består av en kjøper, en selger og et vederlag: «Vi forholdt oss til det som vi fant av definisjoner, altså du har en kjøper og du har en selger, du har en seksuell handling, og du har et vederlag.» (Hedda). Dette er interessant fordi begrepene *kjøper* og *selger* ikke forekommer i prostitusjonslovene. Begrepene *vederlag* og *seksuell handling* gjenfinner vi i den formelle definisjonen, mens *kjøper* og *selger* er en tolkning av det som går frem i definisjonen: «[...] det er jo en enkel definisjon hvis man skal lese faglitteratur. Det er en kjøper og selger *på et vis* og så er det et vederlag.» (Signy). Det er altså ikke tydelig om det eksplisitt handler om en kjøper og en selger, men at det i hvert fall innebærer et vederlag mellom to personer. Tolkningen av at en kjøper og en selger er en del av en prostitusjonshandling, kan sees i lys av hvordan prostitusjon forstås uavhengig av en formell definisjon. Prostitusjonsforståelsen er hovedsakelig knyttet til at en person kjøper en tjeneste av en annen person, og at tjenesten koster penger: «[...] jeg tror at prostitusjon, altså prostitusjonsbegrepet, er så veldig knyttet til at man på en måte helt

sånn spesifikt sier dette koster, og at man kan få disse og disse tjenestene.» (Eldar). Begrepet *tjeneste* går ikke eksplisitt frem i prostitusjonslovene, og det kan tolkes som om det er det som menes med *seksuell handling eller omgang*. En seksuell tjeneste er altså en seksuell handling eller omgang som koster noe. Ettersom dette må innebære minst to personer kan dette tolkes som en person som kjøper en seksuell tjeneste, mens det på den andre siden er en annen person som selger en seksuell tjeneste. Dette forstår jeg som den mest utbredte forståelsen av hva prostitusjon er.

En slik forståelse kan ytterligere bli illustrert ved beskrivelser av prostitusjon som tradisjonell og klassisk: «Prostitusjon er, definisjon på prostitusjon er ganske stor egentlig. Det handler om den tradisjonelle prostitusjon der noen kjøper en tjeneste.» (Finn). Tradisjonell prostitusjon blir ofte forbundet med at en person *kjøper* en tjeneste av en annen, samt det å betegne det for klassisk prostitusjon: «Det er jo det som er den klassiske prostitusjon. Og så finnes det jo mange avarter av det da.» (Signy). Den formelle prostitusjonsdefinisjonen kan bli forstått som en allment utbredt forståelse og som muligens har eksistert lenge, som begrepene tradisjonell og klassisk indikerer. Videre illustrerer det forrige sitatet at selv om definisjonen illustrerer en tradisjonell form for prostitusjon, så finnes det avarter og ulike variasjoner av prostitusjon. Jeg kommer tilbake til dette i avsnittet under «stor og åpen definisjon». I neste avsnitt trekker jeg frem hvordan de ansatte forstår begrepet *vederlag*.

Å tolke vederlag

Begrepet vederlag er tilsynelatende et av de mest udefinerte begrepene i den formelle prostitusjonsdefinisjonen. Det går frem i materialet at det kan være vanskelig å forstå og tolke hva som legges i vederlag: «Så du har de her fire delene, men samtidig så ble vi jo nødt å utfordre det, for at hva lå det i vederlag?» (Hedda). Et vederlag kan innebære mye forskjellig. Vederlagsbegrepet, i lys av at den tradisjonelle prostitusjonen handler om å selge og kjøpe en seksuell tjeneste, innebærer en eller annen form for betaling. Men et vederlag er ikke utelukkende penger som betaling, det kan også være annet materielt eller immaterielt. Et eksempel på et immaterielt vederlag er en tjeneste eller husrom: «Og husrom det er jo et vederlag, men det er mange avarter tenker jeg. Det er ikke den der klassiske gateprostitusjonen hvor du står og tilbyr og får penger.» (Signy). Vederlag kan altså forekomme i ulike former. Videre kan det være avhengig av hvem som definerer vederlaget og kan dermed være situasjonsbestemt. Et eksempel på materielle vederlag kan være produkter som

tobakk, alkohol eller kontantkort, spesielt blant ungdom: «Den helt tradisjonelle kjøp og salg og bytte av varer, der får du mobiltelefon og klær og alt det her, vil jeg definere det som prostitusjon, men det gjør ikke ungene.» (Finn). Dette fremmer et videre interessant aspekt ved forståelsen av hva prostitusjon kan være. Begrepet *vederlag* blir beskrevet av de ansatte som et udefinert element, som kan skape usikkerhet ved å definere en prostitusjonshandling. En slik uklarhet kan ytterligere bli illustrert ved denne forklaringen på definisjon av prostitusjon: «[...] for det er jo bytte, og så med penger, eller dop, eller mot seksuelle tjenester da.» (Elida). Begrepet *vederlag* kan bli tolket ulikt, avhengig av hvem og i hvilken situasjonskontekst. I neste avsnitt trekker jeg frem hvordan de ansatte forstår at prostitusjonsdefinisjonen kan bli tolket vidt.

Stor og åpen definisjon

Som jeg tidligere har vært inne på kan den tradisjonelle, eller klassiske, prostitusjon ha mange avarter. Det vil si at det kan handle om en annen forståelse av å ha en selger, kjøper og en pengebetaling. Prostitusjon kan videre bli forbundet med seksuelle gråsoner og definisjonen blir beskrevet som stor og åpen: «[...] Man kan dra definisjonen ganske langt. Man kan dra den veldig, veldig langt. Og den klassiske er jo at det er offer og overgriper, i hvert fall når det er snakk om barn og unge da, eller ungdom.» (Signy). Definisjonen kan utvides i stor grad og jeg tolker det slik at ordbruken i definisjonen er uklar og lite konkret. Dette kan bidra til at definisjonen ikke gjenspeiler det man møter i virkeligheten og at det kan føre til en ensidig fortolkning: «[...] jeg tror at prostitusjonsbegrepet ikke dekker det vi egentlig møter og snakker om bestandig.» (Hedda). Det som blir pratet om bestandig er at prostitusjon er en byttehandel mellom en kjøper og en selger. Denne forståelsen av prostitusjon kan gi en avgrensende forståelse av hva prostitusjon *kan* være og hva det eventuelt *ikke* er. Med andre ord kan en prostitusjonshandling være noe annet enn den tradisjonelle forståelsen. Store og åpne definisjonsformuleringer kan gi rom for ulike tolkninger: «I forhold til fenomenforståelse, og vi kommer vel ut med at i forhold til en sånn oversikt så er prostitusjon ikke bare prostitusjon, altså det kan være byttehandel, det kan være, altså hva er det ungdommer gjør? [...]» (Menneskehandelgruppa). Det kan bli tolket slik at den allment utbredte forståelsen av prostitusjon ikke dekker spekteret på hva som kan bli ansett som prostitusjon. Det kan tenkes at dette fremme gråsoner, og flytende grenser mellom de ulike seksuelle handlingene som kan bli tolket som et bytte eller et salg.

Oppsummering

På bakgrunn av analysen jeg har foretatt, kan vi forstå prostitusjon på to måter. På den ene siden som en kommodifisert seksuell handling, eller på den andre siden som *mer* enn bare en pengeutveksling mellom to parter, mot en seksuell handling eller omgang. Det kan tyde på at forestillingen om prostitusjon er unyansert og det er tilsynelatende vanskelig å definere hva det er.

Del to: Erfaringer om å prate om prostitusjon

I denne delen presenterer jeg funn knyttet til forskningsspørsmålet: *Hvilke opplevelser har de ansatte om temaet prostitusjon i møte med brukere?* Her legger jeg vekt på de ansattes erfaringer og opplevelser med prostitusjonssaker og det å prate om prostitusjonstemaet med brukerne. I denne delen presenterer jeg sentrale aspekter ved hvordan de ansatte beskriver disse opplevelsene. Dette er relevant å trekke frem for å forstå utfordringer de ansatte opplever i forbindelse med prostitusjonstemaet.

Samtaler om seksualitet som privat og personlig

Prostitusjon handler i stor grad om seksualitet. Dette er et tema som kan oppleves å være en del av den personlige sfæren og er for mange en viktig del av sin egen identitet. Seksualitet forekommer også i den offentlige sfæren hvor mennesker blir konfrontert med og tar del i det gjennom reklamer, tv-programmer og filmer. På mange områder er seksualitet noe vi mennesker møter og omgås daglig med, men det kan likevel oppleves ubehagelig å prate om med andre: «Ja, det er jo egentlig så opplagt, men likevel så vanskelig for oss voksne å bruke disse ordene. Jeg ser folk rødmer litt og blir litt sånn «øh, så vanskelig og det er så ekkelt».» (Signy). Det virker tilsynelatende pinlig å ta det opp eller å bruke begreper som blir forbundet med seksualitet. Samtidig har de fleste et forhold til seksualitet, om ikke annet enn til sin egen. Det er interessant at et område som så mange har et forhold til, kan oppleves så ubehagelig. Det er mange som opplever seksualitet som noe personlig: «[...] det er et eller annet der i forhold til å spørre om sex, for det er en sånn intim del av det vi gjør, altså det er noe privat.» (Eldar). Gjennom erfaringen at seksualitet er privat kan det å prate om det bli opplevd som grenseoverskridende i henhold til den andre personens privatsfære. Seksualitet forekommer riktig nok i stor grad i offentligheten, men mange oppfatter det som noe man gjør for seg selv, eventuelt med de personer som man velger å involvere. Med mindre det er sexpartneren, eller en annen person som man har sterk tillit til, ønsker mange å ikke dele sine erfaringer med andre: «Jeg tror det er

fordi det blir så privat. Jeg tror det handler om det. [...] det å snakke med folk generelt om hvordan seksuallivet ditt er, det er ikke veldig mange som gjør det.» (Signy). Det er et personlig anliggende og seksualitet er tilsynelatende et område man ikke ønsker å prate om med hvem som helst.

Mange av de ansatte har erfaring og opplæring i hvordan å prate med mennesker om sensitive tema. Men selv den erfarne ansatte kan oppleve seksualitet som et ubehagelig tema å ta opp:

[...] for meg er det ikke et vanskelig tema, men når det handler om seksualitet opplever jeg at vi som jobber, eller mange, at det er vanskelig å snakke om, og det er vanskelig å spørre om. Så jeg tenker det er veldig tabu. (Hedda)

Ubehageligheten tilknyttet temaet kan bli assosiert med noe som er tabu å prate om. I tillegg kan det å prate om seksualitet med andre, eller fremmede, oppleves som et inngrep i den personlige sfæren. Det kan være ubehagelig for den som forteller om det, men også for den som blir fortalt til. Eksempelvis kan vedkommende oppleve det vanskelig å ta opp temaet på egen hånd, og den ansatte kan også oppleve det ubehagelig å spørre om prostitusjon og seksualitet. Det kan være et vanskelig spørsmål å stille den andre:

Du må være trygg på å tørre og spørre spørsmålet. For det er ganske sånn, det kan oppleves som et sånt personlig inngrep hvis du spør en ungdom: har du tatt betaling for å ha solgt deg? Noen kvier seg nok litt for å stille de spørsmålene. Hele den der seksualitetsdebatten, der er jo vi som voksne ganske dårlige. (Finn)

Den ansatte, eller voksne personer generelt, kan oppleve det skummelt å spørre om prostitusjon og seksualitet, og kan være redd for å gripe inn i den andre personens privatsfære. En slik ubehagelighet krever tilsynelatende trygghet og kompetanse på feltet: «[...] jeg tror at fortsatt er det tema her litt, jeg vet ikke om tabuisert er riktig, men det er litt for ubehagelig for mange, sånn at du skal vite at du synes det er ok å jobbe med det her [...]» (Hedda). Det kan være vanskelig å forholde seg til hvordan en person skal prate med en annen person om et ubehagelig tema. Det kan tenkes at slike temaer berører sårbare minner, følelser og emosjoner som derfor kan bli opplevd sensitivt og følsom å prate om. Ettersom seksualitet kan bli forstått som intimt, privat og ubehagelig, forstår jeg dette som et sensitivt tema. I neste avsnitt trekker jeg frem at prostitusjon hovedsakelig forbindes med den dårlige siden av seksualitet.

Seksualitetens gode og dårlige sider

I datamaterialet kommer det frem at informantene opplever at ungdommen kan prate om de gode sidene ved seksualitet, men det er generelt vanskeligere å snakke om de dårlige sidene: «Jeg synes de [ungdommene] er flinke å snakke om sex. I hvert fall den delen av seksualiteten som er litt sånn lystbetont. Men å snakke om de vonde tingene ved seksualiteten, det er vi kanskje ikke så gode på.» (Eldar). Det er subjektivt hva som kan bli opplevd som lystbetont og hva som kan bli opplevd som vondt. Men det kan tenkes at det for eksempel er lettere å fortelle om når man har kysset en annen person og det oppleves gjensidig, enn når man blir avvist i forsøket på å kysse en annen person. Negative sider ved seksualitet kan innebære mye forskjellig:

Jeg tror det henger litt sammen med, om prostitusjon, seksuelle overgrep eller krenkelser, det er jo på en måte den verste seksualiteten da. Når du ikke en gang klarer å sette ord på det som er bra i ditt seksualliv, hvordan skal man da klare å sette ord på det som er dårlig. Jeg tror det handler mye om det. Hvem vet? (Signy)

De negative sidene ved seksualitet kan blant annet bli forstått som prostitusjon, seksuelle overgrep og krenkelser. Her kan det tenkes at det vil være utfordrende å bygge opp tillit mellom samtalepartene når begge virker usikker og utrygg enten på situasjonen eller samtaletema. Den ene parten kan være usikker på hvordan å spørre den andre om det sensitive temaet, og den andre parten kan oppleve det skambelagt å prate om hendelsen som har skjedd.

Ettersom prostitusjon blir forbundet med en dårlig og vond form for seksualitet, er det interessant å trekke frem ytterligere hvorfor det kan være ubehagelig å ta det opp i samtaler: «[...] så vet vi jo en ting om at det er vanskelig å spørre om sex. Så føler man at man stigmatiserer folk også ikke sant, hvis man sier «prostituert du deg også kanskje» [...]» (Eldar). Jeg forstår det slik at prostitusjon kan bli forbundet med en stigmatiserende effekt, som kan gjøre det enda mer ubehagelig å prate om. Det kan tenkes at en mulig opplevelse av stigma setter samtalepartene i ulike maktposisjoner, men uten at det handler aktivt om å styre eller å kontrollere bevisst. Hvis den ene parten opplever en stigmatisering av en tidligere skjedd handling, vil dette sette personen i en mer undertrykt posisjon i samtalen uten at temaet har blitt pratet eksplisitt om. Men det kan også tenkes at frykten av å være den personen som stigmatiserer den andre personens atferd, ved å prate eksplisitt om hendelsen, vil presse temaet ytterligere i bakgrunnen og gjør det dermed usynlig. Det kan derfor tenkes at en

bevissthet om det å være den som har styringen i samtalen, kan føre til at personen reserverer seg fra å prate om det ubehagelige temaet. I neste avsnitt trekker jeg frem hvordan sensitive tema kan være i endring over tid.

Sensitive tema i endring

I samtalene berører de ansatte opptil flere ulike sider ved sensitive temaer, men områder knyttet til prostitusjon og seksualitet virker tilsynelatende usynlig:

[...] det er ikke noe som spørres spesifikt om, og det er så mye man skal spørre om, man skal liksom være flink til å spørre om selvmordsfare, man skal være flink til å spørre om rus, kriminalitet, og så forsvinner det her kanskje opp i der [...] (Eldar)

Andre temaer som blir tatt opp er vold i nære relasjoner og mental helse. Prostitusjonstemaet derimot ser ikke ut til å være på agendaen i slike samtaler. Et interessant aspekt å trekke frem er at det krever kompetanse og sosiale ferdigheter for å berøre sensitive temaer i en samtale: «Det handler om kompetanse og trygghet. Det handler om trygghet på seg selv, du må vite hva du står for selv, og du må vite hvordan du skal presentere det.» (Finn). Det kan tenkes at kompetanse på dette området kan bli utviklet over tid og gjennom å øke erfaringsgrunnlaget og erfaringsutvekslingen. Det kan bli forstått slik at man må kjenne godt til feltet for å lære seg strategier og tilnærminger som kan fungere i behandlingssituasjonen, samt å inneha fenomenforståelse. Et godt eksempel er tema vold i nære relasjoner, som tidligere har vært vanskelig å oppdage, men i dag står det i mer eksplisitt fokus: «Det var litt som vold var før, men nå spør jo alle som jobber i barnevernet, eller som jobber med barn, spør jo ofte om vold. Før var jo dette også litt sånn «du kan jo ikke spørre om det».» (Hedda). Forskjellen mellom temaene vold og prostitusjon er ikke enkelt å trekke frem, men det kan tenkes at det som blir ansett å være et sensitivt tema kan være et produkt av sin sosiale tid: «Og så forandrer samfunnet seg hele tiden, jeg tenker det blir jo bare mer og mer av det.» (Hedda). Det kan tenkes at måten sensitive temaer blir behandlet og definert på utvikler seg med tiden og i tråd med samfunnsendringer.

Det er en utviklingsprosess som skjer i henhold til det å identifisere og definere sensitive tema. Mental helse er et annet eksempel som tidligere, men også til dels i dag, kan bli forstått som et tabuisert tema: «Fordi det tror jeg har blitt legitimt, og det har også vært en prosess, for også det har vært et tabuområde ikke sant, det å være psykisk sykt.» (Eldar). Det har skjedd endringer ved hvordan mental helse blir pratet

om i dag. Både vold i relasjoner og mental helse er temaer hvor vi kan se en endring i hvordan det blir omtalt blant folk og i det offentlige, samt hvordan temaet blir tilnærmet i en debatt. Ifølge de ansatte virker terskelen for å prate om mental helse ikke så høyt blant ungdommen: «I hvert fall er det greit å snakke om det, det er ikke noe tabubelagt føler jeg.» (Eldar). De ansatte opplever at det er legitimt å prate om mental helse, som eksempelvis sosial angst og depresjon. Men det som blir forbundet med tema seksualitet kan oppleves vanskelig å endre på: «Mens i forhold til seksualitet og sånn er det en lengre vei å gå. Jeg tror det handler om at det er mye mer personlig.» (Hedda). Det er interessant at selv om vold i nære relasjoner og mental helse på samme måte kan bli forstått som et privat og intimt tema, oppleves det vanskelig å endre på tema seksualitet.

Oppsummering

På bakgrunn av analysen jeg har foretatt kan vi forstå at prostitusjon blir forstått som et sensitivt tema å prate om, hvor det sensitive er knyttet til opplevelsen av noe intimt og en del av den private sfæren, som kan være vanskelig å bryte. Spesielt i samtalesituasjonene opplever de ansatte at det kan virke stigmatiserende å prate om prostitusjon, og det fører til et tilsynelatende taust og usynlig tema. I neste kapittel utdyper jeg hvordan dette kan påvirke de ansattes handlingsrom i samtalene.

Del tre: Strategier for å prate om prostitusjon

I denne delen presenterer jeg funn knyttet til forskningsspørsmålet: *Hvilke strategier bruker de ansatte for å italesette prostitusjon i møte med brukere?* Her vektlegger jeg handlingen og valgene knyttet til det å prate om prostitusjon med andre. Jeg trekker frem sentrale aspekter ved hvordan de ansatte forholder seg til det å prate om prostitusjons som et sensitivt tema.

Bruker ikke prostitusjonsbegrepet

I forlengelse av at det er ubehagelig å prate om sensitive temaer som prostitusjon og seksualitet, er det interessant å trekke frem at de ansatte ikke bruker prostitusjonsbegrepet: «Jeg føler at vi har satt dette virkelig på dagsorden, men vi har ikke kalt det prostitusjon.» (Finn). I forbindelse med ungdom i Trondheim, har tema prostitusjon blitt satt på dagsorden gjennom tidligere prosjekt som UngPro, og arbeidet i Uteseksjonen, samt undersøkelser om gutteprostitusjon (Trondheim kommune

2015). Et viktig aspekt å trekke frem ved det å unngå prostitusjonsbegrepet blir skildret i det følgende sitatet:

Nå tenker jeg at for oss er det ikke heldig å bruke prostitusjonsbegrepet, for det er på en måte, prostitusjon er det som foregår på strøket i Oslo, og hvor de står med miniskjørt og en liten rosa håndveske og trutmunn og bøyer seg inn i en bil og har en pris. Sånn foregår det jo ikke her. (Eldar)

Sitatet illustrerer at prostitusjon blir ofte forbundet med bestemte forestillinger om hvordan prostitusjon foregår og hvor det forekommer. I Oslo er gateprostitusjon mer utbredt enn i Trondheim, og kan dermed blir opplevd mer synlig (Trondheim kommune 2013). Ettersom slike forestillinger er tilsynelatende utbredt blant folk, kan det tenkes at dette bidrar til å skape et bestemt bilde av hva prostitusjon er. I forbindelse med dette, kan det oppleves stigmatiserende å bli definert eller utpekt som prostituert: «Og så er det noen ting med å være, vi skal jo ikke stigmatisere folk, det er litt viktig.» (Eldar). Vi kan forstå det som at de ansatte er opptatt av å nærme seg prostitusjonstemaet på en forsiktig måte i samtalene. I forbindelse med dette kan vi forstå prostitusjonsbegrepet som et negativt ladet begrep: «Og det er ganske sånn betent begrep egentlig, i hvert fall prostitusjonsbegrepet.» (OBU). For å ikke stigmatisere personen man prater med kan det for den ansatte være viktig å ikke: «sette merkelapper på folk» (Eldar), ved eksplisitt bruk av prostitusjonsbegrepet. Det å aktivt unngå å bruke prostitusjonsbegrepet tolker jeg som en *unnavikelsesstrategi*, hvor den ansatte forsøker å unngå å stigmatisere den andre personen i samtalen. Det kan bli forstått som at den ansatte unnviker det eksplisitte språkbruket som er knyttet til det opplevd sensitive. Unnvikelsen av spesifikke uttrykk og ord knyttet til prostitusjon kan tyde på at det fører til at temaet blir gjort taust i samtalene, og at det blir mer implisitt. I neste avsnitt presenterer jeg hvordan de ansatte håndterer det tause og implisitte.

De implisitte samtalene

I lys av at de ansatte er forsiktig med å bruke begreper som blir forbundet med et sensitivt tema, er det videre interessant å trekke frem at begreper og kategoriseringer kan begrense mulighetene for å snakke åpent om det:

[...] det er et eller annet med begrepsfesting av opplevelser som jeg tror vi er forsiktig med, og som er med å begrense mulige måter å prate om ting på, og sånne svære ord som er veldig begrensende [...]. Ikke bause folk, det er kanskje litt det vi tenker at det fort skjer, hvis en bruker bastante begreper. (OBU)

Sitatet illustrerer at det er relevant å trekke frem hvordan de ansatte ordlegger seg om tema prostitusjon og hvorfor de ordlegger seg som de gjør. Prostitusjonsbegrepet kan bli forstått som et belastet begrep, som kan lukke for mulighetene til å prate om det. Derfor kan det tenkes at de ansatte unnviker det eksplisitte språkbruket knyttet til prostitusjonsbegrepet. Samtidig viser de ansatte hvordan de for eksempel gjennom implisitt språkbruk håndterer det tilsynelatende sårbare tema. Det kan det være hensiktsmessig å ikke spørre direkte om det sensitive tema, men å begynne samtalen med et helt annet tema:

Jeg oppdaget, når jeg jobbet i [en annen helseinstitusjon], at de beste samtalene vi hadde var når vi kjørte bil. Når vi gjør noe annet enn å fokusere på det vi egentlig snakker om. Så hvis vi bruker tre timer på å lage vårruller, så er det utrolig mye som vi får felles da. (Elida)

Det er interessant at fortellingene kommer når det sensitive ikke eksplisitt blir pratet om. Det kan tenkes at temaet blir ufarliggjort ved å fjerne oppmerksomheten fra det sensitive og fra personen: «Man glemmer seg selv tror jeg, man glemmer hvem man er, og går kanskje litt mer inni seg sjøl da. [...]» (Elida). Sosiale utfordringer kan være komplekse, slik at i flere tilfeller kan nære relasjoner, som venner og familie, ikke hjelpe eller gi støtte til personen som trenger det. I andre tilfeller har vedkommende ingen tilknytningspersoner, eller i verste fall er disse personene involvert i det som vedkommende opplever vanskelig og sårbart. De ansatte inntar ofte rollen som en form for omsorgsperson og får dermed en indirekte, men også sentral rolle i det å få innblikk i den andre personens livsverden. Samtidig får de ansatte et økt ansvar til å styre innholdet i samtalene.

Videre kan vi tenke oss at en eksplisitt samtalsituasjon i form av et intervju kan bli opplevd skummelt, og kan bli forbundet med å sitte i et forhør. En annen måte å være mindre eksplisitt på, kan være å formulere åpne spørsmål for å gi den andre personen rom til å bestemme selv om de ønsker å ta det opp i samtalen: «Vi startet aldri med spørsmålet om: er du i prostitusjon? Vi startet med åpne spørsmål, men vi ble vel etterhvert bedre på å stille de ubehagelige spørsmålene om seksuelle erfaringer og da kom historiene til veldig mange.» (Hedda). Når det er opp til personen selv, kan det

tyde på at det blir opplevd mindre påtrengende å måtte prate om det sensitive. Det kan tyde på at dette kan være en måte å bygge tillit mellom samtalepersonene. På bakgrunn av det jeg har illustrert i dette delkapittelet forstår jeg det slik at de ansatte forsøker å bryte de implisitte temaene ved å håndtere det tause på ulike måter. Dette tolker jeg som *håndteringsstrategier*. Dette illustrerer jeg ytterligere i det neste delkapittelet.

Prate om prostitusjon på en annen måte

I forlengelse av forrige avsnitt er det interessant å trekke frem at det er viktig for de ansatte å unngå å ytterligere problematisere det sensitive: «Vi skal ikke gå inn og si at det her er et problem, som du trenger hjelp til. Det synes jeg er et viktig poeng. [...] Vi er der for å se dem, der de er, og akseptere dem.» (Elida). Det er viktig å påpeke at sitatet viser til voksne personer, men dette utelukker ikke at det er relevant å redusere problematiseringen av sensitive tema i samtale med personer generelt.

En annen tilnærming til prostitusjonstemaet er å bruke andre begreper og formuleringer for å prate om det samme: «Jeg kan si å holde på med ungdomsprostitusjon, men vi snakker om kjøp eller salg, eller bytte av tjenester, seksuelle tjenester.» (Eldar). Det kan tolkes slik at flere av de ansatte opplever ved å bruke begrepene *kjøp, salg, bytte av tjenester, og seksuelle tjenester*, tar de avstand til prostitusjonsbegrepet. Videre skiller informantene mellom ungdoms- og voksenprostitusjon. Det er interessant å trekke frem at de ansatte opplever en forskjell mellom det å prate om prostitusjon med ungdom, enn det er å prate om med voksne brukere: «[...] det er litt annerledes i forhold til ungdom, eller kjøp og salg av sex blant unge, enn blant voksne. Tenker jeg. Det er så mange andre aspekter. Det kommer inn tilhørighet, identitet og tilknytning og vennefelleskap.» (Eldar). Temaer som tilhørighet, identitet og tilknytning er viktige aspekter i samtale med ungdom. Det trenger dog ikke å utelukke at det er viktig å vektlegge dette i samtale hos de voksne brukerne. For ungdom kan det tenkes å være en eksperimentell tilnærming til sin egen seksualitet, hvor seksuelle handlinger ikke blir definert som prostitusjon: «Fordi de ser ikke på det selv som prostitusjon.» (Finn). I lys av dette kan vi forstå at ungdommen ikke bruker prostitusjonsbegrepet, selv om de potensielt kan være i, eller ha opplevd en prostitusjonssituasjon: «[...] det var veldig få av dem som har tenkt på seg selv som prostituert, og de bruker ikke begrepet, mens vi kan se det fra en faglig vinkel at det i hvert fall ligner på det.» (Hedda). En slik faglig tilnærming til samtaletemaet, når den

ene parten ikke har det samme utgangspunktet, kan tenkes å skape en ujevn maktbalanse mellom samtalepartnerne.

Hos voksne derimot kan det tenkes at det er et nærmest bevisst valg i henhold til at de har et annet forhold til seksuell grensesetting enn ungdom. I lys av dette kan vi forstå at det er hensiktsmessig å ordlegge seg annerledes i samtale med ungdom, enn med voksne:

Du må snakke på en helt annen måte, på en måte snakke med dem om det å sette grenser, om hva er godt for deg og hva er ikke godt, og hva kan det føre til på sikt. Det klarer de heller ikke å reflektere over: hva ville du tenkt om det du gjør nå om fem år? De er jo ikke der, de lever jo her og nå. (Signy)

Det kan tyde på at det er mer viktig å snakke om grensesetting hos ungdom ettersom de blir ansett som småvoksne, men det utelukker likevel ikke at det også er viktig å snakke om grensesetting hos voksne. Et annet aspekt som blir trukket frem i sitatet over er at ungdommen lever i «her og nå», som kan indikere at ungdommen ikke nødvendigvis tenker konsekvenser, og at de kan være i en overgrepssituasjon: «[...] de vil ikke kjenne seg igjen at de på en måte er et offer. De er ikke et offer for noe». (Signy). Dette kan illustrere at grensene for når noe kan bli ansett å være prostitusjon er flytende og avhengig av hvem som definerer. Ungdom har tilsynelatende en tendens til å oppleve at det er de som styrer maktforholdet i potensielle prostitusjonshendelser. Ettersom de voksne definerer en prostitusjonshandling ut ifra et annet perspektiv enn ungdommen, er det ifølge de ansatte viktig å betegne prostitusjon for: «[...] et salg av sex eller bytte av seksuelle tjenester mot noe» (Eldar). Slik prøver de å ta avstand fra et negativt prostitusjonsbegrep, men allikevel klarer å tilnærme seg et sensitivt tema: «[...] Det opplever vi. [...] Da går det an å snakke med de her unge jentene om det. Hvis man holder seg unna prostitusjonsbegrepet, hvis man ikke sier at du driver med prostitusjon.» (Eldar). Jeg forstår dette som handlinger og strategier som danner implisitte samtaler, hvor den ene parten finner en forsiktig og trygg måte å prate om det opplevd sensitive.

Oppsummering

På bakgrunn av analysen jeg har foretatt, kan vi forstå at prostitusjon oppleves som et sensitivt og ubehagelig tema, som fører til et taust og usynlig tema i samtale med brukerne. Samtidig som de ansatte finner måter å bryte det tause og implisitte i samtalene. Jeg har identifisert dette som både *unntvikelsesstrategier*, og *håndteringsstrategier*. Dette kommer tilbake til i diskusjonen.

DISKUSJON: ULOVLIG SEX

I dette kapitlet trekker jeg frem sentrale funn fra analysen som jeg vil diskutere i lys av oppgavens teoretiske forankring, og relevante kunnskapsbidrag på prostitusjonsfeltet. I analysen har jeg presentert sentrale funn knyttet til følgende tre forskningsspørsmål: 1) *Hvordan definerer og tolker de ansatte prostitusjon?* 2) *Hvilke opplevelser har de ansatte om temaet prostitusjon i møte med brukere?* 3) *Hvilke strategier bruker de ansatte for å italesette prostitusjon i møte med brukere?*

Først vil jeg trekke frem relevante argumenter på bakgrunn av dekonstruksjonen av prostitusjonslovene jeg har foretatt i analysen. Dette er relevant å trekke frem for å tydeliggjøre enkelte sammenhenger ved prostitusjonsforståelsen som jeg har identifisert blant de ansatte. Deretter trekker jeg frem hvordan seksuelle handlinger kan bli forstått som prostitusjon i lys av vederlagsbegrepet, som jeg har presentert i analysen. Deretter drøfter jeg hvordan handlingsrommet til de ansatte blir påvirket i lys av både forståelse og erfaring med prostitusjonstemaet. Avslutningsvis trekker jeg frem hvordan sosiale fenomener kan bli forstått som i kontinuerlig endring.

Et brudd mellom omtale og lovverk?

Sentrale aspekter i prostitusjons- og kriminaliseringsdebatten er *kjøp og salg av seksuelle tjenester* (Jahnsen 2008; Skilbrei 2012), og hvordan dette kan bli regulert for å redusere prostitusjon. I norsk lovverk er handlingene i henhold til *seksuelle tjenester* hovedsakelig forankret i tre paragrafer i straffeloven, som jeg betegner som prostitusjonslovene. I analysen presenterte jeg en oversikt (se tabell 9, s. 47) for å tydeliggjøre forankringen av seksuelle tjenester i prostitusjonslovene, ved å skille mellom *handling*, *bytte* og *undefinerte* begreper. Etersom *kjøp* og *salg* av seksuelle tjenester er et sentralt aspekt i prostitusjons- og kriminaliseringsdebattene, anser jeg det som relevant å trekke frem at begrepene *kjøp* og *salg* ikke kommer eksplisitt frem i prostitusjonslovene. Dette er ytterligere relevant når vi setter det opp mot det overveiende fokus og begrepsbruk av *kjøp* av seksuelle tjenester, ved innføringen av lover knyttet til prostitusjon. Den siste store lovendringen i Norge på prostitusjonsfeltet er innføringen av sexkjøpsloven i 2009, som gjør det ulovlig å *kjøpe* seksuelle tjenester. Formålet med loven er å redusere prostitusjon ved å endre holdningene hos personer som *oppsøker* og *kjøper* seksuelle tjenester (Tveit og Skilbrei 2008; Skilbrei 2012; Korsvik 2016). *Kjøp* av seksuelle tjenester blir forstått som en ulovlig

kommersiell virksomhet. Det er derfor relevant å understreke at det foreligger et brudd mellom omtale i den offentlige debatten og forankringen i norsk lovverk. På den ene siden blir det i prostitusjonsdebattene hovedsakelig lagt vekt på at prostitusjon handler om en kommersiell handling, og på den andre siden kommer det frem i formuleringen av prostitusjonslovene et tilsynelatende fullt forbud mot kjøp, salg og bytte av seksuelle tjenester.

I analysen (se tabell 9, s. 47) presenterte jeg at prostitusjonslovene favner et bredere handlingsrom enn kun *kjøp* av seksuelle tjenester. Gjennom ordene *tilbyr, formidler, etterspør, foreta, skaffer, oppnår, tvinger, utnytter* og *forleder*, dekker prostitusjonslovene handlinger knyttet til både *kjøp* og *salg* av seksuelle tjenester. Dette kan bli forstått som at handlingsrommet til personer som *kjøper*, og personer som *selger* seksuelle tjenester blir påvirket av formuleringen i prostitusjonslovene. Begrepene *seksuelle tjenester, handling, omgang* og *ytelser*, gjenstår også tilsynelatende udefinert i prostitusjonslovene. Den manglende nyanseringen av begrepene skaper uklarheter om hva som inngår i en seksuell handling, og kan dermed danne gråsoner og flytende grenser ved å definere prostitusjon. I henhold til *bytte*aspektet i prostitusjonslovene er det ulovlig å *motta, yte* og *avtale* et *vederlag* mot en seksuell handling eller omgang. Dette impliserer ytterligere at også en *bytte*transaksjon, utover *kjøp* og *salg*, er ulovlig. På bakgrunn av det jeg har vist hittil, argumenterer jeg for at prostitusjonslovene kan bli tolket som et fullt forbud mot både *kjøp, salg* og *bytte* av seksuelle tjenester. Dette vil jeg utdype i de følgende delkapitlene ved å trekke frem relevante funn fra analysen.

Disiplinering og kunnskap

Både omtale i prostitusjonsdebattene og fremstilling i prostitusjonslovene kan implisere en form for disiplinering av individet. Gjennom omtale av prostitusjon på en bestemt måte i debattene, kan dette påvirke forståelsen til de personer som følger med på debatten. Det skjer mest sannsynlig en internalisering hos individet av det som blir lagt frem og presentert i den offentlige debatten. Dette kan være inndelinger og kategoriseringer som bidrar til å definere prostitusjon som noe ulovlig, som igjen vil kunne legge føringer på personers forståelse av prostitusjon. Videre kan dette bli forstått som en objektivisering av kunnskap, og dermed gi personer en forestilling om en viss «sannhet» om et tema eller et fenomen. Denne tolkningen utelukker imidlertid at personer evner å tenke selv, eller at de er ukritisk til sin omverden og

informasjonsdeling. Vi kan likevel tenke oss at i det komplekse samfunnet vi lever i, med et høyt tempo av informasjonsutveksling, kan det generelt være vanskelig å få frem tydelige nyanser ved ulike tema, og spesielt et så sensitivt tema som prostitusjon.

Den statlige lovregulering kan bli forstått som en disiplinering, som påvirker handlingsrommet til individet. Gjennom prostitusjonslovene blir det signalisert en moraliserende effekt ved det å kjøpe, selge og bytte seksuelle tjenester med personer. Dette kan bli forstått som en normativ tilnærming av det sosiale fenomenet prostitusjon, som legger føring på individets forståelse av hva som er rett eller galt. Men det betyr ikke nødvendigvis at formålet med en lovregulering blir oppnådd, og at det som blir sanksjonert dermed forsvinner, eller at holdninger blant folk blir endret. Dette kan bli betraktet slik at selv om prostitusjon blir forbudt, betyr det ikke nødvendigvis at personer opphører å kjøpe eller selge seksuelle tjenester. Ettersom formålet med sexkjøpsloven hovedsakelig er å straffe de som kjøper seksuelle tjenester, betyr det at de som selger seksuelle tjenester ikke blir like rammet ved iverksettelse av lovverket. Det vil fortsatt bety at det finnes personer som selger seksuelle tjenester, men det vil være vanskeligere å rekruttere kunder ettersom disse kan bli straffeforfulgt for en kriminell handling. Derfor kan det tenkes at prostitusjonshandlingene blir presset inn i det skjulte fremfor å synliggjøre, hvor det tilsynelatende vil være lettere tilgjengelig for eksempelvis hjelpeapparatet og forskning. Det kan tenkes at et tilgjengelig prostitusjonsmarked kan bli undersøkt og forsket på, og dermed kunne kunnskapsfeltet blitt utvidet på området.

Et økende skjult prostitusjonsmarked har blant annet vært en av bekymringene av flere kritikere av sexkjøpsloven (Tveit og Skilbrei 2008). Denne utviklingen kan bli sammenlignet med Foucault (1998) sin skildring om seksualiteten som blir presset inn i det usynlige, og inn i hjemmene til folk. Han har påpekt en økende grad av skamfølelse knyttet til seksualitet, som kan bli betraktet slik at den norske lovreguleringen av prostitusjon, kan påvirke en lignende effekt på den eksternaliserte forståelsen av prostitusjon. Effekten av lovreguleringen kan bli tydeliggjort i lys av det jeg presenterte i min analyse, om at prostitusjon er sterkt knyttet til en negativ form for seksualitet. Som jeg videre presenterte i analysen, blir temaet seksualitet forbundet med noe man gjør og prater om i den private sfæren, fremfor i den offentlige sfæren. Et forbud mot prostitusjon kan dermed sende signaler til befolkningen om at dette er en ulovlig form for seksuell handling eller omgang. Derfor vil det være viktig å

nyansere, eller å spesifisere, hva som inngår i denne seksuelle handlingen, for ikke å generalisere at alle former for seksuelle handlinger eller omgang er ulovlig.

I det foregående har jeg vist til en normativ prostitusjonsforståelse, og det kan tenkes at denne blir basert på foreliggende kartlegging av et *tilgjengelig* prostitusjonsmarked. Dette kan bli forstått som at det foreliggende kunnskapsfelt om prostitusjon bygger på erfaringer fra de personer som oppsøker hjelpeapparatet, og det kan tenkes at dette er personer som opplever å trenge mest hjelp. De personer som selger seksuelle tjenester, og av ulike grunner ikke oppsøker hjelpeapparatet, vet vi dermed lite om. Dermed gir kunnskapsfeltet om prostitusjon kun innsikt ved enkelte sider av prostitusjonsfenomenet (Bjønnes 2008b). Personer som ikke oppsøker hjelpeapparatet kan tenkes å ikke identifisere seg med den normative prostitusjonsforståelsen, eller som ikke identifiserer seg som prostituert (Gellein 2010), som for eksempel sexarbeidere. Eller personer som opplever det som sterkt stigmatiserende og skambelagt å oppsøke hjelp, som for eksempel Gellein (2009) påpeker om menn i prostitusjon. Et annet eksempel er det jeg presenterte i min analyse, at det er ungdom som ikke tolker den seksuelle handlingen som en prostitusjonshandling. Det kan tenkes at barn og ungdom ikke er sosialisert inn i den normative prostitusjonsforståelsen, og generelt ikke har en forståelse for hva forskjellen er mellom en privat seksuell handling og en kommersiell seksuell handling. I neste delkapittelet trekker jeg frem sentrale funn fra min analyse knyttet til den normative prostitusjonsforståelsen og utdyper forståelsen av prostitusjon som en kommersiell handling.

Mer enn en kommersiell virksomhet

Som jeg har vist i det foregående er prostitusjon knyttet til det seksuelle, ettersom det handler om en seksuell handling, omgang, eller seksuelle tjenester. Videre har jeg vist til det overveiende fokuset i prostitusjonsdebattene på kjøp og salg av seksuelle tjenester, som kan bli forstått som en kommersiell virksomhet. Skilbrei (1998) og Järvinen (1993) understreker at et sentralt element ved en prostitusjonshandling er at det blir forstått som et kommersielt foretak. I stor grad, og allment utbredt involverer dette et økonomisk element, som for eksempel penger. Den kommersielle prostitusjonsforståelsen kan bli utdypet ved å trekke frem et relevant funn fra min analyse, hvor det kommer frem at de ansatte har en spesifikk oppfatning om at prostitusjon handler om en «selger» og en «kjøper». Denne prostitusjonsforståelsen

har jeg også identifisert som en utbredt folkelig oppfatning, noe som kjennetegner samtalene jeg har hatt med alle de intervjuede ansatte. Gjennom bruk av begrepene «selger» og «kjøper», kan prostitusjon bli forstått som en kommersiell relasjon mellom minst to parter. På bakgrunn av det foregående jeg har vist, kan den seksuelle handlingen i prostitusjon bli forstått som en kommodifisert vare, eller tjeneste. Den kommersielle relasjonen og den seksuelle handlingen, som da er en kommodifisert vare, kan derfor sammensatt bli forstått som en forretningsmessig seksuell relasjon. Ved å trekke frem det relasjonelle aspektet ved den kommersielle virksomheten, tydeliggjør jeg at prostitusjon er en seksuell relasjon mellom minst to personer. Dette er relevant å trekke frem ettersom sosiale institusjoner blir skapt av menneskers samhandling.

I analysen presenterte jeg at de ansatte forstår den kommersielle transaksjonen ved prostitusjon som «tradisjonelt» og «klassisk». På den ene siden kan dette indikere at det kommersielle aspektet ved prostitusjon har røtter fra bak i tid. For eksempel at det er noe som henger igjen fra «gammelt av», kanskje fra prostitusjonens opprinnelse, eller hvordan prostitusjon har blitt forstått tidligere. På den andre siden kan dette indikere tradisjonelle og klassiske *former* for prostitusjon, som skiller seg fra det som eventuelt kan bli betegnet som «moderne» eller «nyere» prostitusjon. Det kan tenkes at i lys av samfunnsendringer og i et sosialkonstruktivistisk perspektiv, at prostitusjon endrer seg over tid. Ved å trekke linjer til for eksempel utviklingen av teknologi og fremveksten av internett kan vi se fremveksten av nye former for prostitusjon (Tveit og Skilbrei 2008), som skiller seg fra tidligere prostitusjon ved for eksempel hvor den forekommer og hvem som tilbyr eller etterspør «virksomheten». På bakgrunn av analysen og drøftingen hittil kan det kommersielle aspektet bli forstått som en form for *fast sosialt element* ved forståelsen av prostitusjon som et sosialt fenomen. Jeg vil utdype det kommersielle aspektet i neste avsnitt.

Det kan tenkes at på grunn av det økonomiske elementet, skiller den forretningsmessige seksuelle relasjon seg tydelig fra en hverdagslig, eller privat seksuell relasjon. Dette bekrefter Järvinen (1993), men hun understreker samtidig at det er uklart hva som kan bli forstått som kommersielt. Videre påpeker Skilbrei (1998: 18) at det kommersielle ikke behøver å involvere penger, men at det kan være andre «goder» involvert i den kommersielle transaksjonen. Dette kan videre bli forstått som at «sex i bytte mot alle andre goder enn sex, for eksempel kjærlighet og husfred, er

prostituasjon» (Skilbrei 1998: 18). På den ene siden åpner en slik tilnærming opp for å definere prostituasjon som noe annet enn bare en forretningsmessig seksuell relasjon. På den andre siden utfordrer dette hverdagslige og private seksuelle relasjoner, hvor enkelte elementer kan bli forstått som et «gode», som blir byttet mot en seksuell handling. Dette vil jeg utdype i neste avsnitt, ved å trekke frem de ansattes forståelser og tolkninger av vederlagsbegrepet.

I analysen presenterte jeg at de ansatte trekker frem *vederlagsbegrepet* som et vanskelig definerbart element, og som gjør det utydlig hvor grensen går mellom en kommersiell seksuell relasjon og en privat seksuell relasjon. Vederlagsbegrepet indikerer at transaksjonen ikke utelukkende må bli forstått som en pengetransaksjon. Et vederlag kan bli forstått som noe annet enn penger, og kan for eksempel være en byttehandel mot en annen tjeneste, en gjenstand eller en vare. Dette kommer også frem i analysen hvor de ansatte beskriver at *vederlag* kan innebære annet enn penger, som for eksempel et *bytte* mot varer som tobakk, alkohol, kontantkort eller husrom. Denne form for byttehandel finner vi igjen i tidligere bidrag hvor blant annet husrom blir trukket frem som byttemiddel (Stenvoll 2002; Jacobsen og Skilbrei 2010). På bakgrunn av vederlagsbegrepet åpner dette opp forståelsen av prostituasjon som en kommersiell seksuell relasjon, samtidig som det utfordrer forståelsen om en hverdagslig, og privat, seksuell relasjon. Ettersom vederlag kan indikere annet enn penger, kan prostituasjon bli forstått som annet enn en kommersiell virksomhet. Denne åpningen i definisjonen skaper relasjonelle gråsoner og flytende grenser, og gjør det vanskelig å definere hva prostituasjon er. Som Stenvoll (2002: 159) påpeker er det en kontinuerlig og omfattende overlapp mellom prostituasjon, arrangerte ekteskap, og tradisjonelle forhold som vi kjenner til i vårt samfunn.

Kompetansekrevede taushet

I analysen presenterte jeg at de ansatte bruker ulike strategier for å bryte et taust tema i samtale med brukerne. Jeg har identifisert strategiene på bakgrunn av hvordan de ansatte har skildret og beskrevet hvordan de prater om prostituasjon i møte med brukerne. Strategiene har jeg tolket som *unntvikelserstrategier* og *håndteringsstrategier*, men disse utelukker ikke nødvendigvis hverandre. I analysen identifiserte jeg at de ansatte unngår å bruke prostituasjonsbegrepet i samtale med brukerne. På bakgrunn av analysen er det rimelig å anta at de ansatte gjør dette på grunn av stigmaet som er knyttet til prostituasjon. De ansatte forsøker på denne måten

å *unngå* å stigmatisere og å skremme brukeren. Det som kommer frem i min analyse er at prostitusjon er knyttet til seksualitet, og at dette blir opplevd som noe privat og intimt.

Ved å skille mellom *unntakelse* og *håndtering* forsøker jeg å tydeliggjøre hvordan de ansattes handlingsrom blir påvirket av deres forståelse av prostitusjon, og deres erfaring med brukersamtaler om prostitusjon. Dette er en vekselvirkende prosess som ikke nødvendigvis skjer bevisst. Derfor må strategiene ikke bli forstått som aktive valg, samtidig som det kan være aktive valg utført av de ansatte, på bakgrunn av deres kompetanse og erfaringsgrunnlag. Unntakelses- og håndteringsstrategiene må derfor bli sett i lys av den forståelsen og det erfaringsgrunnlaget de ansatte har med prostitusjon, og eventuelt andre sensitive temaer. Det skjer noe bevisstgjøring gjennom de sosiale prosessene av forståelse/tolkning, erfaring/opplevelse og handling/utførelse. Dette kan bli betraktet ved at de ansatte forstår prostitusjon som vanskelig definerbart, men i møte med brukere opplever de ansatte at det foreligger hendelser som kan ligne prostitusjonshandlinger, og at det er vanskelig å fange opp prostitusjonshandlingen ved bruk av en definisjon av prostitusjon. Grunner til dette er blant annet vederlagsbegrepets uklare føring i hva som inngår i vederlag.

På bakgrunn av min analyse er det rimelig å anta at de ansatte har et behov for «kompetanse» og «trygghet på seg selv» for å kunne bryte det tause i samtale med brukerne. Dette er relevant å trekke frem for å tydeliggjøre utfordringene knyttet å arbeide med et vanskelig definerbart virksomhetsområde som prostitusjon. Et eksempel er usikkerheten som oppstår hos den ansatte om hvorvidt en seksuell relasjon kan bli forstått som prostitusjon, og hvorvidt dette er et problem, eller må bli problematisert i samtale med brukerne. Som jeg presenterte tidligere skaper denne utfordrende definisjonsprosessen gråsoner mellom det som er en privat seksuell handling og en prostitusjonshandling. Dette gjør det tydelig at samtalesituasjonen krever av de ansatte høy kompetanse og ferdigheter innenfor det feltet de arbeider. Det vil si at det handler om å vite hvilke samtalestrategier som er hensiktsmessige for å kunne prate om et sensitivt tema, og å kunne vurdere og identifisere hvilket sensitivt tema som er gjeldende i møte med brukeren. Dette er viktig for å skape trygge rammer i samtalesituasjonen, både for den ansatte og for brukeren. Ved å bryte det tause viser den ansatte omsorg og kan bli forstått som behjelpelig. Hvis den ansatte lar det tause forbli taust, kan dette bli forstått av brukeren som en bekreftelse for at temaet er

skambelagt (Jessen 1992). På bakgrunn av dette kan vi forstå at den ansatte spiller en viktig rolle i samtalsituasjonen med brukerne for å kunne avdekke eventuelle gjemte og tause tematikker, og eventuelt ny erfaring som kan føre til ny kunnskap. For den ansatte har kompetansenivået en viktig betydning for å føle seg trygg til å nettopp skape trygge rammer for brukeren og seg selv. Ansatte fra ulike prostitusjonstiltak rapporterte også at tema *vold* ikke nødvendigvis blir tatt opp av brukerne hvis ikke de ansatte selv retter fokus mot temaet i samtalen (Brunovskis 2013).

Prostitusjonsdiskurser i endring?

Avslutningsvis i diskusjonen vil jeg trekke frem hvordan vi gjennom et kritisk foucauldiansk blikk og en sosialkonstruktivistisk forståelse kan forstå de ulike prostitusjonsforståelsene i kontinuerlig endring. I analysen presenterte jeg at de ansatte i løpet av samtalene med brukerne må ta opp, eller dekke, flere temaer, som for eksempel mental helse og vold i nære relasjoner. Prostitusjon er ikke et eksplisitt tema som blir tatt opp, selv om de ansatte opplever at dette er noe som foregår blant personer de prater med. Som jeg presenterte i analysen kan forståelsen og oppfatningen om sensitive tema bli endret over tid. Temaer knyttet til mental helse har for eksempel gjennomgått en stor endring og personer blir sendt til behandlende institusjoner sammenlignet med tidligere. Dette kommer blant annet frem i analysen min hvor de ansatte skildrer hvordan ungdom kan tilsynelatende prate lettere om mental helse enn seksualitet. Heinskou (2015b: 896) sammenligner seksualitet med modernitet, som begge er forbundet i et nettverk av kontinuerlige endringer, og det gjør det derfor vanskelig å definere det som faste kategorier. Seksualitet og modernitet kan slik bli forstått som flytende kategorier, og endrer seg over tid. Dette kan bli overført til prostitusjon, som er en del av den flytende kategorien seksualitet. Som jeg har vist tidligere i drøftingen kan vi likevel finne en form for sosial konstant ved prostitusjon, som er den kommersielle seksuelle relasjonen.

Prostitusjonsforståelser i endring kan vi forstå i et foucauldiansk perspektiv som vektlegger et udefinert antall av diskurser som er gjeldende til enhver tid. Foucault (1998) påpeker at det foreligger ulike diskurser i de ulike disiplinene og institusjonene i et samfunn. Dette betyr at diskursene og forståelsene blir skapt gjennom ulike diskurspraksiser, i tillegg til at det kan bli skapt flere diskurser samtidig. Jeg trekker linjer til den tredelte institusjonaliseringsprosessen som Berger og Luckmann (1967) argumenterer for. Diskurser er en form for objektivert kunnskap, skapt gjennom

tolkning, erfaringer og handling. Mange ulike diskurser blir gjenspeilet i de ulike prostitusjonsforståelsene, og det er viktig å tydeliggjøre at det ikke nødvendigvis er én dominerende diskurs som er gjeldende. Dette har blant annet Jahnsen (2008), Skilbrei (2012) og Korsvik (2016) identifisert, og har argumentert for en polarisert prostitusjonsdebatt. Dette betyr at det er minst to dominerende diskurser som er gjeldende, men ved hver sitt ytterpunkt. Fremstillingen av en polarisering er likevel en enkel fremstilling av gjeldende prostitusjonsdiskurser. Jeg argumenterer for at det foreligger mange diskurser midt i mellom de to ytterpunktene, og det kunne vært interessant å nøste opp hvilke diskurser som «svever» mellom ytterpunktene, og hvorfor noen diskurser er mer dominerende enn andre. De svevende diskursene kan vi eventuelt forstå som det Stenvoll (2002) har identifisert som flytende grenser mellom ulike seksuelle relasjoner. Samtidig stadfester Skilbrei (2012) at samfunnet til enhver tid sender ulike signaler om hvordan prostitusjon blir oppfattet av både myndigheter og den resterende befolkningen. Den sosiale relasjonen, med et bytte mellom minst to personer mot en seksuell handling, forekommer i ulike former og samfunn. Hvordan denne relasjonen blir forstått og tolket varierer imidlertid og det er ulike faktorer som former forståelsene. Som Heinskou (2015a: 98) understreker påvirker samfunnets gjeldende moralske faktorer og tradisjonelle forståelsene av intimitet og kjærlighet hvordan ulike former for prostitusjon kan bli forstått. Det er sannsynlig at betydningen og forståelsen som blir lagt i prostitusjonsfenomenet kan bli endret over tid.

AVSLUTNING

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan ansatte i hjelpeapparatet i Trondheim tolker og erfarer prostitusjonsfenomenet i møte med brukere. Denne studien viser hvordan ansatte i hjelpeapparatet opplever det vanskelig å skille en prostitusjonshandling fra en hverdagslig seksuell handling, og hvordan prostitusjon kan bli forstått som et taust og sensitivt tema i samtale med brukerne. Det viser seg at de ulike prostitusjonsforståelsene danner grunnlag for usikkerhet i samtalene mellom de ansatte og brukere. Videre viser denne studien hvilke strategier de ansatte anvender i samtale med brukerne for å bryte det tause som er knyttet til prostitusjon og seksualitet.

Jeg har presentert et bredt spekter av ulike kunnskaps- og forskningsbidrag innenfor prostitusjonsfeltet i Norge og i Norden, for å belyse hvordan prostitusjon og prostitusjonsforståelser er i kontinuerlig endring. Gjennom presentasjon av teori har jeg vist hvordan prostitusjonsfenomenet kan bli forstått ut ifra ulike perspektiver. I tråd med et foucauldiansk perspektiv har jeg i løpet av analysen rettet et kritisk blikk mot forståelser og tolkninger av hva prostitusjon er. Dette har ledet meg til å gi prostitusjonsbegrepet en analytisk oppmerksomhet under arbeidsprosessen. I lys av et sosialkonstruktivistisk perspektiv har jeg kunne rettet fokus mot en relativ forståelse av prostitusjonsfenomenet, i den forstand at prostitusjon kan bli forstått ulikt og avhengig av tid, sted og person. Dette utelukker ikke at det finnes sosiale konstanter i analysen av prostitusjonsfenomenet, men at det heller åpner opp for en *renere* forståelse av hvordan prostitusjon som et sosialt konsept eksisterer og blir internalisert. Dette har jeg gjort ved å dekonstruere prostitusjon fra tilknyttede diskurser, meninger og problemforståelser. På denne måten har jeg prøvd å forstå prostitusjon som en sosial institusjon.

Jeg har hovedsakelig lagt vekt på prostitusjon i Norge og i Norden, men det vil være interessant å undersøke hvordan prostitusjon blir regulert og håndtert i andre land. Kulturelle og sosiale aspekter i et land, som for eksempel betydningen av syn på kropp, kvinner og menn, intimitet og betydningen av bytterelasjoner kan være interessant å trekke frem i slike studier, for å kunne si noe om prostitusjonsfenomenet. Arbeidet med denne oppgaven har vist at det er begrenset med studier på ansatte i et hjelpeapparat og deres erfaringer og opplevelser med prostitusjonssaker. Den foreliggende kunnskapen basert på de ansatte, kan bli ansett som ensidig og begrenset (Bjønnes

2008b; Skilbrei og Holmström 2010) og for å utvide dette kunnskapsfeltet foreslår jeg en rendyrket institusjonell etnografisk studie, som inkluderer brukerne av hjelpeapparatet. På denne måten kan brukerperspektivet bli innlemmet i hvordan prostitusjon blir forstått og håndtert i et hjelpeapparat. Dette vil også kunne bidra til økt kunnskap om hvilken institusjonell forståelse de ansatte i et hjelpeapparat følger, og hvordan dette påvirker brukerne som benytter hjelpeapparat. En slik studie vil også styrke det metodiske og teoretiske aspektet av resultatene. For å tydeliggjøre at dette kan gi økt kunnskap, vil jeg avslutningsvis adressere Breimo (2015) sin studie av rehabilitering forstått som et vanskelig definerbart virksomhetsområde. Ved å inkludere brukerperspektivet kan vi få innsikt i hvordan de ansattes institusjonelle praksiser og forståelser påvirker de personer som benytter seg av hjelpeapparatet.

Mitt bidrag med denne oppgaven er å nyansere prostitusjonsfenomenet fra de ulike problemforståelsene som foreligger i samfunn og blant personer. Ingen mennesker fortjener å bli undertrykt eller utnyttet, men i likhet med andre sosiale problemer, som for eksempel rusavhengighet og ulike former for kriminalitet, fører sanksjonering sjeldent til at fenomenet blir fjernet eller forsvinner. Poenget er ikke å finne svar på hva som er rett eller galt, men det å oppnå økt teoretisk innsikt og fenomenforståelse, som forhåpentligvis kan bidra til å finne løsninger for å lage et tryggere samfunn. Som Skilbrei (2012) tidligere har understreket, kan prostitusjon bli sammenlignet med samfunn som komplekst består av flere sider og felt, og det må derfor ikke bli forstått som én ting og som noe som er absolutt.

LITTERATURLISTE

- Alvesson, Mats, & Sandberg, Jörgen. (2011). Generating research questions through problematization. *Academy of management review*, 36(2), s. 247-271.
- Andersen, Ingunn. (2009, 1. januar). Slik vil regjeringen hjelpe eks-prostituerte. VG. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/KOePE/slik-vil-regjeringen-hjelpe-eks-prostituerte>
- Berger, Peter L., & Luckmann, Thomas. (1967). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin.
- Berger, Peter L., & Luckmann, Thomas. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget
- Bjønness, Jeanett. (2008a). Holdninger til prostitution i Danmark. I Charlotta Holmström & May-Len Skilbrei (Red.), *Prostitution i Norden: Forskningsrapport* (s. 101-119). Nordiska ministerrådet.
- Bjønness, Jeanett. (2008b). Sociale tiltag som vidensproducent: Om sociale tiltag og erfaringsbaseret viden på prostitutionsfeltet i Danmark efter 1990. I Charlotta Holmström & May-Len Skilbrei (Red.), *Prostitution i Norden: Forskningsrapport* (s. 43-68). Nordiska ministerrådet.
- Breimo, Janne Paulsen. (2015). Rehabilitering. Samordningsproblematikk sett fra et ståsted. I Karin Widerberg (Ed.), *I hjertet av velferdsstaten: en invitasjon til institusjonell etnografi* (s.79-100). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Brunovskis, Anette. (2013). *Erfaringer i fem prostitusjonstiltak gjennom et halvt år: Februar til juli 2012*. Fafo, (29).
- Brunovskis, Anette, & Skilbrei, May-Len. (2014, 15. august). Vi vet ikke om loven virker. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Gmax/Vi-vet-ikke-om-loven-virker>
- Brunovskis, Anette, & Tyldum, Guri. (2004). *Crossing borders: an empirical study of transnational prostitution and trafficking in human beings*. Faforapport, (426).
- Esping-Andersen, Gösta. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Fagotto, Matteo. (2016, 26. mars). Webcam-industriens Mekka. *Dagbladet*, s. 36-39,41.
- Finstad, Liv, Fougner, Lita, & Holter, Vivi-Lill. (1982). *Prostitusjon i Oslo*. Oslo: Pax.
- Foucault, Michel. (1998). *The history of sexuality: Volume One. The will to knowledge*. Strand: Penguin Books.
- Foucault, Michel. (2015). Kva er biopolitikk?. *Agora*, 33(01), s. 9-29.
- Gellein, Siri B. (2009). Når en MANN selger sex. *Rus & samfunn*(04), s. 18-19.
- Gellein, Siri B. (2010). SEXKJØPSLOVEN. *Rus & samfunn*(02), s. 6-7.
- Grytbakk, Anne, & Borgestrand, Jannicke H. (2004). *Følelser i drift: om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim*.
- Hammer, Svein. (2017). *Foucault og den norske barnehagen: introduksjon til Michel Foucaults analytiske univers*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Heinskou, Marie Bruvik. (2015a). Intimitetens globale bazar - vestlige kvinders brug af bytteøkonomi i transnationale seksuelle relationer. *Sosiologi i dag*, 45(2), s. 83-102.
- Heinskou, Marie Bruvik. (2015b). Sexuality in transit – gender gaming and spaces of sexuality in late modernity. *Sexualities*, 18(7), s. 885-899.
doi:10.1177/1363460714557661
- Hofstad, Sigrun. (2017, 10. juni). La ned innsatsgruppe - færre tas for sexkjøp. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/faerre-tas-for-sexkjop-i-norge-1.13550677>
- Holmström, Charlotta, & Skilbrei, May-Len. (2008). *Prostitution i Norden: forskningsrapport*. Nordiska ministerrådet.
- Hveem, Ellen Balke, & Enge, Caroline. (2016, 14. juli). Slik er sex-lovgivningen i Europa. *Aftenposten*, s. 7.
- Høigård, Cecilie, & Finstad, Liv. (1986). *Bakgater: om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo: Pax.
- Isachsen, Margareth, Gjerpe, Randi, & Jessen, Liv. (1996). "Prostitusjonsdebut": en rapport om prostitusjonsdebut blant kvinner og menn som selger sex på gata i Oslo. Oslo: Pro-sentret.
- Jacobsen, Christine M., & Skilbrei, May-Len. (2010). 'Reproachable Victims'? Representations and Self-representations of Russian Women Involved in Transnational Prostitution. *Ethnos*, 75(2), s. 190-212.
doi:10.1080/00141841003764013
- Jahnsen, Synnøve. (2008). Norge er ikke en øy: Mediedekningen av kriminaliseringsdebatten i Norge. I Charlotta Holmström & May-Len Skilbrei (Red.), *Prostitution i Norden: Forskningsrapport* (s. 255-276). Nordiska ministerrådet.
- Jessen, Liv. (1992). *Prostitusjon: en utfordring for hjelpeapparatet*. Oslo: Sosialdepartementet.
- Jessen, Liv, & Frigstad, Kirsten. (1988). *Jentene - ut av prostitusjonen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Jessen, Liv, & Pro, sentret. (1998). *Ung prostitusjonsdebut: en undersøkelse om unge jenters vei inn i prostitusjonen: basert på dybdeintervjuer med ti kvinner som alle debuterte før de fylte 16 år*. Oslo: Pro-sentret.
- Järvinen, Margaretha. (1993). *Of vice and women: shades of prostitution*. Scandinavian Studies in Criminology. (Vol. 13). Oslo: Universitetsforlaget.
- Järvinen, Margaretha, & Bertilsson, Margareta. (1998). *Socialkonstruktivisme: bidrag til en kritisk diskussion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Konstad, Margrete (2014, 15. august). Tallstrid etter sexkjøps-evaluering. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/strid-om-antall-prostituerte-1.11881228>
- Korsvik, Trine Rogg. (2016). Prostitution research in Norway; neo-liberal discourses?. *Nora*, 24, s. 56-62.
- Leseth, Anne Birgitte, & Tellmann, Silje Maria. (2014). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Oslo: Cappelen Damm.
- Materstvedt, Lars Johan. (2018). *Vitenskap, etikk og politikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Norli, Bjørg. (2006). Utenlandsk prostitusjon i Oslo: Pro-sentrets kunnskap og erfaringer. Pro-sentret.
- Norli, Bjørg. (2009). *En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon*: Pro Sentret.
- Payne, Geoff, & Williams, Malcolm. (2005). Generalization in qualitative research. *Sociology*, 39(2), s. 295-314.
- Prieur, Annick, & Taksdal, Arnhild. (1989). *Å sette pris på kvinner: menn som kjøper sex*. Oslo: Pax.
- Rabås, Kjerstin (2006, 16. august). Bedre tilbud for narkomane prostituerte. *Adresseavisen*. Hentet fra <https://www.adressa.no/nyheter/trondheim/article703300.ece>
- Saldaña, Johnny. (2013). *The coding manual for qualitative researchers*: London: Sage.
- Scambler, Graham, & Scambler, Annette. (1997). *Rethinking prostitution: purchasing sex in the 1990s*. Psychology Press.
- Schutz, Alfred. (1970). *Alfred Schutz on phenomenology and social relations: Selected Writings*. Chicago: University of Chicago Press.
- Skilbrei, May-Len. (1998). *Når sex er arbeid: en sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene*. Oslo: Pax.
- Skilbrei, May-Len, Tveit, Marianne, & Brunovskis, Anette. (2006). Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge.
- Skilbrei, May-Len. (2012). The Development of Norwegian Prostitution Policies: A Marriage of Convenience Between Pragmatism and Principles. *Sexuality Research and Social Policy*, 9(3), s. 244-257. doi:10.1007/s13178-012-0096-z
- Skilbrei, May-Len, & Holmström, Charlotta. (2010). Nordisk prostitusjonspolitik: Ser vi framveksten av en nordisk modell? *Nordisk tidsskrift for kriminalvitenskap*, 97(3), s. 455-465.
- Smette, Ingrid, & Pro-sentret. (2003). *Den seksuelle slavestand?: ein rapport om kundar i prostitusjonen*. Oslo: Pro-sentret.
- Smith, Dorothy E. (1987). *The everyday world as problematic: a feminist sociology*. Boston: Northeastern University Press.
- Smith, Dorothy E. (2005). *Institutional ethnography: a sociology for people*. Lanham, Md: AltaMira.
- Sohlberg, Peter, & Sohlberg, Britt-Marie. (2013). Kunnskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod. Stockholm: Liber.
- Spanger, Marlene. (2008). Socialpolitiske tiltag og feministisk gjennomslagskraft indenfor menneskehandel i Danmark. I Charlotta Holmström & May-Len Skilbrei (Red.), *Prostitution i Norden: Forskningsrapport* (s. 69-100). Nordiska ministerrådet.
- Stenvoll, Dag. (2002). From Russia with Love?: Newspaper Coverage of Cross-Border Prostitution in Northern Norway, 1990—2001. *European Journal of Women's Studies*, 9(2), s. 143-162. doi:10.1177/1350682002009002807
- Straffeloven. (2009a). *Hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon*. (LOV-2009-06-19-74). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>

- Straffeloven. (2009b). *Kjøp av seksuelle tjenester fra voksne*. (LOV-2009-06-19-74). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>
- Straffeloven. (2009c). *Menneskehandel*. (LOV-2009-06-19-74). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>
- Swedberg, Richard. (2014). *The art of social theory*. Princeton: University Press.
- Thagaard, Tove. (2002). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel Hagen, & Levang, Lisbeth Elvira. (2016). *ADHD og det disiplinerte samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, Aksel Hagen. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Trondheim kommune. (2013). *Menneskehandel og prostitusjon: Prosjektrapport januar 2009 - april 2013*. Trondheim: Rådmannen.
- Trondheim kommune. (2015). *Å se i mørket - en HKH-kartlegging av gutteprostitusjon i Trondheim*. Trondheim: Barne- og familietjenesten i Midtbyen.
- Tveit, Marianne, & Skilbrei, May-Len. (2008). *Mangfoldig marked : prostitusjonens omfang, innhold og organisering*. Fafo (43).
- Widerberg, Karin. (2015). *I hjertet av velferdsstaten: en invitasjon til institusjonell etnografi*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Yttergren, Åsa, & Westerstrand, Jenny. (2016). The Swedish legal approach to prostitution; trends and tendencies in the prostitution debate. *Nora*, 24, 45-55.

VEDLEGG

Vedlegg A: Oversikt over datautvalg, prostitusjonstiltak i andre norske byer.

Prostitusjonstiltak	By	Målgruppe	Beskrivelse og målområder
Pro Sentret	Oslo	Personer med erfaring fra å selge eller bytte sex.	Opprettet i 1983 og siden 1993 et nasjonalt kompetansesenter. <i>Tilbyr:</i> helsetilbud, sosiale tjenester, råd og veiledning Fokus: forebyggende, informasjons- og holdningsarbeid.
Nadheim (Kirkens bymisjon)	Oslo	Personer med erfaring av å ha solgt seksuelle tjenester. Bistår alle som ønsker kontakt, uavhengig alder, kjønn, etnisitet, religion eller seksuell orientering, og uavhengig årsak til, eller hvor en er i forhold til, egen prostitusjon.	<i>Arbeid:</i> oppsøkende, oppfølging og bistand av enkeltpersoner og grupper, påvirke rammevilkår, politiske prosesser og beslutninger. <i>Tilbyr:</i> norskkurs, datakurs, workshop om seksuell helse, kurs i teknikker for å håndtere symptomer på trauma, miljøtiltak med måltider og sosialt samvær.
Albertine (Kirkens Bymisjon)	Stavanger	Mennesker med prostitusjonserfaring og ofre for menneskehandel. Bistår alle som ønsker kontakt, uavhengig alder, kjønn, etnisitet, religion eller seksuell orientering, og uavhengig årsak til, eller hvor en er i forhold til, egen prostitusjon.	<i>Arbeid:</i> lavterskeltilbud, oppsøkende arbeid, oppfølgende arbeid og sosialpolitisk arbeid. <i>Tilbyr:</i> norskkurs, tilgang til sykepleier og et tilbud rettet mot mødre.
FRI Bergen (Kirkens bymisjon)	Bergen	Ofre for menneskehandel og personer med prostitusjonserfaring. Bistår alle som ønsker kontakt, uavhengig alder, kjønn, etnisitet, religion eller seksuell orientering, og uavhengig årsak til, eller hvor en er i forhold til, egen prostitusjon.	<i>Arbeid:</i> oppsøkende arbeid og individuell oppfølging. <i>Tilbyr:</i> drop-in, dele ut kondomer og glidemiddel, yte bistand og praktisk hjelp i forbindelse med ivaretagelse av egen helse.

Vedlegg B: Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet «Prostitusjon i et institusjonelt perspektiv»

Bakgrunn og formål

Bakgrunnen for dette prosjektet er en masteroppgave ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU Trondheim. Formålet er å belyse arbeidet organisasjoner utfører i forbindelse med prostitusjon i Trondheim. Dette inkluderer tidligere og nåværende (helse)tiltak. Organisasjonene i dette prosjektet har en eller annen form for program, ordning eller visjon knyttet til mennesker med prostitusjonserfaring. Dette kan omfatte både gate-, innendørs- og ungdomsprostituasjon, samt både kjøpere og selgere av seksuelle tjenester. Bakgrunnen for denne tilnærmingen er at det foreligger lite forskning som undersøker funksjonen til slike (helse)tiltak. I dette prosjektet ønsker jeg å belyse arbeidsoppgavene og hvilke eventuelle utfordringer organisasjonene støtter på.

Utvalget i denne studien foregår både via direkte henvendelse på e-post og via snøballmetoden. Sistnevnt vil si at informantene vil bli vervet via tidligere informanternes nettverk. Alle informanter forespørres å delta på grunn av relevante erfaringer. Utvalget vil bestå av ansatte fra ulike organisasjoner i Trondheim.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Det er frivillig å delta i studien og du kan når som helst trekke deg. I dette tilfellet vil alle opplysningene om deg bli slettet. Datainnsamlingen vil hovedsakelig bestå av kvalitative intervjuer på mellom 45 og 60 minutter. Spørsmålene vil stort sett handle om organisasjonen og arbeidsoppgaver.

Hva skjer med informasjonen om deg?

De uformelle samtalene blir ikke tatt opp og tjener først og fremst til planlegging av oppgaveprosessen og i formuleringen av problemstillingen.

Alle opplysninger om deg og arbeidsplassen din vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg og veilederen min som vil ha tilgang til denne informasjonen. Lydopptakene fra de kvalitative intervjuene vil oppbevares på en innelåst ekstern harddisk og behandles på en datamaskin som er beskyttet gjennom brukernavn og passord. Etter intervjuene vil lydopptakene bli transkribert og anonymisert. Jeg bruker fiktive navn og vil unngå å bruke opplysninger som kan identifisere informantene. Organisasjonene (arbeidsplassen) vil derimot ikke bli anonymisert. I løpet av oppgaveprosessen sender jeg en oversikt for sitatsjekk, slik at informanten ytterligere kan sikres for anonymisering. Dato for endelig anonymisering er 31.5.2017.

Dersom du har spørsmål til prosjektet, ta kontakt med masterstudent i sosiologi Anne Hirrich tlf: 975 88 835, e-post: annehir@stud.ntnu.no eller Ulla Forseth, professor ved Institutt for sosiologi og veileder for prosjektet tlf: 735 91 792, e-post: ulla.forseth@svt.ntnu.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i forskningsprosjekt

Jeg bekrefter å ha mottatt både skriftlig og muntlig informasjon om forskningsprosjektet, og ønsker å delta.

(Signert av prosjektdeltaker, dato og sted)

Vedlegg C: Intervjuguide, Eksisterende ordninger og tjenester i Trondheim

Intervjuguide: «Prostitusjon i et institusjonelt perspektiv»

1. Oppvarming: Den ansattes bakgrunn.

- Hvor gammel er du?
- Hvilken utdanning har du?
- Har du tatt videre utdanning eller fordypet deg i noe?
- Hvilke jobber har du hatt tidligere?
- Hvilken stilling har du på din nåværende arbeidsplass?
 - o Hvor lenge har du jobbet i denne stillingen?
- Hva motiverte deg/ dere til å begynne å jobbe på din nåværende arbeidsplass?

2. Om organisasjonen og arbeidshverdagen

- Når ble tiltaket opprettet/ etablert?
- Hvem var initiativtakeren?
 - o På hvilket grunnlag ble tiltaket opprettet? (utgangspunkt, motivasjon)
 - o Hvordan drives tiltaket i henhold til ressursfordeling?
- Hvor mange ansatte favner tiltaket i dag?
 - o Utviklingen siden opprettelsen av tiltaket?
- Hvilken målgruppe fokuserer tiltaket hovedsakelig på?
- Hva tilbyr tiltaket til målgruppen? (samtaletilbud, psykolog, oppfølging o.l.)
- Hvilke organisasjoner/ tiltak samarbeider dere med?
 - o Hvorfor samarbeid med andre tiltak?
 - Hvordan foregår samarbeidet? (formålet/ nytten med samarbeidet)
- Hvordan synliggjør tiltaket sitt tilbud til målgruppen?
- Hvilke utfordringer møter du/ dere i arbeidshverdagen?
- Har tiltaket pålagt meldingsplikt til myndigheter?
- Hvordan ser en vanlig arbeidsdag ut for deg?

3. Prostitusjon

- Hvordan definerer tiltaket prostitusjon?
- Hvilke tilbud har tiltaket til mennesker med prostitusjonserfaring?
 - o Hvordan gjør tiltaket tilbudene synlig til målgruppa?
- Hvordan arbeider tiltaket i praksis med prostitusjon?
 - o Er det en del av tiltakets visjon/ tilbud?

- Forebyggende? Oppsøkende? «Beskyttende»?
- Hvilke strategier eller løsninger bruker tiltaket i møte med prostitusjonsrelaterte tema?
- Hvordan oppfatter du/ dere handlingsplanen mot prostitusjon i Trondheim by?
- Hva mener du/ dere om hvordan Trondheim kommune håndterer tema prostitusjon?
 - Oppfyller de tilgjengelige kanalene byens etterspørsel for hjelp i henhold til prostitusjon?
- Hvorfor tror du/ dere at Trondheim ikke har et tilsvarende tiltak som Prosjektet i Oslo?
 - Er det hensiktsmessig med et slikt tiltak i Trondheim?

4. Avslutningsspørsmål

- Har du noen spørsmål angående intervjuet?
- Har du noen spørsmål angående prosjektet?
- Ønsker du å tilføye noe til samtalen?

Vedlegg D: Intervjuguide, Tidligere ordninger og tjenester i Trondheim

Intervjuguide: «Prostitusjon i et institusjonelt perspektiv»

1. Oppvarming: Den ansattes bakgrunn.

- Hvor gammel er du/ dere?
- Hvilken utdanning har du/ dere?
- Har du/ dere tatt videre utdanning eller fordypning?
- Hvilken stilling har du/ dere på den nåværende arbeidsplass?
 - o Hvor lenge?
- Hvilke jobber har du/ dere hatt tidligere?
- Hva motiverte deg/ dere til å begynne å jobbe på den nåværende arbeidsplass?

2. Om prosjektet/ enheten/ tiltaket

- Når og hvordan ble det opprettet?
- Hva er/ var formålet?
- Hvilken målgruppe fokuseres det hovedsakelig på?
- Hva tilbyr «prosjektet» til målgruppen? (samtaletilbud, psykolog o.l.)
- Hvordan var prosjektet tilgjengelig og synlig for målgruppen?
- Hvilke arbeidsoppgaver innebærer dette for de ansatte?
- Hvilke utfordringer møter du/ dere i arbeidshverdagen?
- Hvilken form for pålagt meldingsplikt har «prosjektet»?
- Hvor mange ansatte har det vært/ er det i dag?
- Hvordan drives «prosjektet» i henhold til ressursfordeling?
- Hvilken rolle spiller «prosjektet» i forbindelse med prostitusjon i byen?
- Hvorfor ble det lagt ned/ avvirket?

3. Prostitusjon

- Hvordan defineres prostitusjon?
- Hvilke strategier eller løsninger brukes i møte med prostitusjonsrelaterte tema?
- Hvordan foregår samarbeidet med Trondheim kommune og andre tiltak og organisasjoner i forbindelse med prostitusjon?
- Hvilke utfordringer møter du/ dere i arbeidshverdagen knyttet til tema prostitusjon eller relaterte saker?
- Hva mener du/ dere om hvordan Trondheim kommune håndterer tema prostitusjon? o Oppfyller eksisterende tiltak byens etterspørsel i henhold til prostitusjon?

- Hvorfor tror du/ dere at Trondheim ikke har et tilsvarende tiltak som Prosjektet i Oslo?
 - o Er det hensiktsmessig med et slikt tiltak i Trondheim?

4. Avslutningsspørsmål

- Har du noen spørsmål angående intervjuet?
- Har du noen spørsmål angående prosjektet?
- Ønsker du å tilføye noe til samtalen?

Vedlegg E: Intervjuguide, Ordninger og sosiale tjenester i andre norske byer

Spørsmål til hjelpeapparatet for mennesker med prostitusjonserfaring, skriftlig.

Masteroppgave i sosiologi, av Anne Hirrich

1. Når ble Tiltaket opprettet og med hvilket formål?
2. Har dere en oversikt eller tall som viser etterspørsel og behov til hjelpetiltak for mennesker i prostitusjon? (f.eks. hvor mange personer som tar i bruk tiltakets tilbud, eller en oversikt over registrerte prostituerte i byen?)
3. Hvem er de prostituerte som tar i bruk tilbudet deres? (gateprostituerte, innendørsprostituerte, utenlandske prostituerte osv.)
4. Har tiltaket et tilbud som utelukkende er tilpasset for mennesker med prostitusjonserfaring? (litt bakgrunn: Noen hjelpeapparater er spesialisert på utelukkende en målgruppe, f.eks. rusmisbrukere. Det vil si at prostituerte ikke inkluderes i tilbudet til de rusavhengige, selv om mange rusavhengige selger/ bytter seksuelle tjenester, men de definerer seg ikke som prostituert.)
5. Har dere noen formening om Trondheim sitt hjelpeapparat? Omfanget og/ eller tilgjengeligheten av tilbudet for eksempel?
6. Har dere opplevd at noen av deres «brukere» nevner prostitusjonsmarkedet i Trondheim og byens hjelpeapparat?
7. Tar målgruppen kontakt med dere eller er det hovedsakelig gjennom oppsøkende arbeid at dere får kontakt med målgruppen?
8. Hvordan finansieres tiltaket?

Vedlegg F: Godkjenning av NSD

Ulla Forseth
Institutt for sosiologi og statsvitenskap NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 20.10.2016

Vår ref: 50088 / 3 / ASF

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>50088</i>	<i>En institusjonel etnografisk studie av prostitusjon</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ulla Forseth</i>
<i>Student</i>	<i>Anne Hirrich</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt
Kontaktperson: Amalie Statland Fantoft tlf: 55 58 36 41

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 50088

FORMÅL

Prosjektet tar utgangspunkt i organisasjoner som i en eller annen form tilbyr tiltak, ordninger og hjelp for folk knyttet til prostitusjon. Dette kan handle om gate-, innendørs- og barneprostitusjon og både kjøpere og selgere av seksuelle tjenester. Studenten skal belyse rollen slike organisasjoner spiller i for eksempel kunnskapsdannelse av prostitusjon som fenomen.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

I følge meldeskjemaet skal deltakerne i studien informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykke til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet, men dere må informere om at dato for anonymisering er

31.05.2017.

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Dere har krysset av for at dere skal behandle sensitive personopplysninger om etnisk bakgrunn eller politisk/filosofisk/religiøs oppfatning.

TAUSHETSPLIKT

Informantene har i form av sin stilling taushetsplikt ovenfor brukere. Det er derfor viktig at det ikke fremkommer taushetsbelagt informasjon om enkeltbrukere i datamaterialet. Vi anser spesielt punkt 5, "Opplevelser og erfaringer med brukere", som et punkt hvor dere må være særlig oppmerksom på informantenes taushetsplikt. Informasjon som kan være identifiserende er ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger, som for eksempel alder, kjønn, tid, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Dere må også være forsiktig med å bruke eksempler under intervjuene. Vi anbefaler at dere minner informantene om deres taushetsplikt i forbindelse med intervjuene.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at dere behandler alle data og personopplysninger i tråd med NTNU sine retningslinjer for innsamling og videre behandling av forskningsdata og personopplysninger.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

I meldeskjemaet har dere informert om at forventet prosjektlutt er 31.05.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal dere da anonymisere innsamlede opplysninger. Anonymisering innebærer at dere bearbeider datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjør dere ved å slette direkte personopplysninger, slette eller omskrive indirekte personopplysninger og slette digitale lydopptak.

